

HONVÉDEK KÖNYVE.

TÖRTÉNELMI ADAT-TÁR

AZ 1848-ki ÉS 1849-ki MAGYAR HADJÁRATBOL,

KIADJA ÉS SZERKESZTI

VAHOT IMRE.

SZERKESZTŐTÁRS ;

GÁNÓCZY FLÓRIS,

VOLT HONVÉDTISZT, S A PESTMEGYEI HONVÉDSEGÉLYEZŐ BIZOTTMÁNY
JEGYZŐJE.

I. KÖTET.

(Budavár 1849-ki ostromának rajzával.)

PEST, 1861.

EMICH GUSZTÁV, MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVNYOMÓ NYOMDAJÁBAN
S KÖNYVÁRUSI BIZOMÁNYÁBAN.

Előszó.

F. évi február elején lapjainkban következő felszólítást intéztem volt honvédeinkhez: „Miután hazánk történetirása igaz, hű, és ép oly érdekes mint részletes leírásokat igényel, hazafiúi bizalommal szólítom fel volt honvédeinket, miszerint azon táborozást, hadjáratot és csatákat, melyekben részt vettek, saját tapasztalásaik nyomán, s az ellenfél hadi tetteinek igazságos méltánylásával leírni, s hozzám, ki azt összeállítani s kiadni szándékozom, mielőbb beküldeni sziveskedjenek.“

Erre Sztanko Soma, volt honvédtiszt, a „Pesti Napló“-ban olyforma óvást tett közzé, mintha én nem volnék feljogosítva e könyv kiadása- és szerkesztésére. Azonban következő felvilágosító válaszom végkép elhallgattatá őt:

II

Válasz Sztanko Soma úrnak a honvédek hadjárat- adattára ügyében.

Miután a honvédeket — mely név alatt érteni kell mindazokat, kik a szabadságharcban bár mi módon és állásban részt vettek, — nyilvánosan felszólítám arra, hogy a hadjáratban szerzett tapasztalásaikat hű leírásokban sziveskedjenek hozzám beküldeni; — nem volt egyéb célom, mint az erre vonatkozó fontos és érdekes adatokat az enyészettől megmenteni, a szétszórt részleteket egy egészbe öszpontosítani, — a begyülemelő adatok nagy halmazából a közlendőket kellő tapintattal kiválasztani, s a gyarlóbb irányú (stylü) előadásokat az eredeti adatok hűségének elferditése nélkül gyakorlott tollal kiigazítani, átalakítani, mi gyakran nem kis fáradságba kerül. — Tévedésben van Sztanko ur, ha azt hiszi, hogy én — bár csak oly jogom volna hozzá mint akárki másnak — e hadjárat-
adatokból az 184⁸/₉-ki hadi események pragmatikus történetét akarnám megírni, holott vállalatom nem egyéb, mint különféle tárgyakból, részletekből összeállított történelmi adattár, mely igen haszonvehető forrásul szolgáland történet-

iróinknak. De ha Sz. úr nem fogta is fel vállalatom irányát, felfogták és méltányolták azt a vitéz bajtársak közül számosan, kik már is a legszebb ajánlatokat tették nekem, sőt tekintélyes, vezéri befolyásu katonai tehetségektől is vannak már igen érdekes és nagybecsű adataim. S meg vagyok győződve, hogy e tekintetben tovább is gyámolítani fognak, s én a körülményekhez képest az adatok közléseért legillőbben fogom díjazni, mindazon honvéd-irót, ki arra számot tart. Én ellenkezőleg Sztanko úrral most már nagyon is elérkezettnek tartom az időpontot, melyben ez adatgyűjtést bátran megkezdhetjük, s a legnagyobb eréllyel folytathatjuk, s biztosan állithatom, hogy nemsokára megjön az idő, midőn azokat több más elnyomott irodalmi vállalattal együtt minden tartózkodás nélkül kiadhatjuk, — a helyett hogy a muzeum régiségei közé, vagy pókhálói alá volnánk kénytelenek azokat eltemetni.“

Ezen nyilatkozat után nemsokára, — leginkább a tekintetből, hogy a honvéd-segélyező bizottmányokkal is viszonyba hozhassam vállalatomat, — a pestmegyei honvédsegélyző bi-

IV

zotmány jegyzője-, Gánóczy Flóris barátommal szövetkeztem, ki nekem mint szerkesztőtárs e könyv szellemi s anyagi érdekében a legnagyobb hazafiui buzgalommal nyujt segédkezet.

Pest, május elején, 1861.

Vahot Imre.

T a r t a l o m.

	<i>Lap.</i>
Emléklapok az 1848-iki s 49-iki magyar alvidéki s közép magyarországi hadjáratokból. (Horváth Mihálytól)	1
Adatok (Dobay Ágoston jegyzeteiből)	18
Honvédapothecosis (Lisznyai Kálmántól)	24
A borgo-brundi csata. (B. Reviczky József jegyzeteiből)	28
Szabolcsi önkéntesek dala	40
Hogyan haljunk. (Samarjai Károlytól)	41
Adatok (Jalovis György jegyzeteiből)	42
Jellaocsioni osatározások. (Rosty Zsigmond naplójából)	58
A huszár. (Sárossy Gyulától)	71
Adatok a 3-ik szám (Ferdinánd) huszár ezred történetéhez (Zámbory Emil jegyzeteiből)	74
A fehértemplomi ütközetek. (Kazinczy Bálint jegyzeteiből)	82
Bem tábornok életrajza (Vahot Imrétől)	86
Előre. (Tóth Kálmántól.)	101
Hölgyhonvédek. (Urvári Lajostól.)	105
Budavárának ostroma és bevétele. (Képmagyarázat.)	110
A vaskapúnak bevétele. (Molnár Lajos jegyzeteiből)	116
Nemzeti fű egy honvéd sirján. (Szúkosi Lászlótól.)	120
Budavár ostroma. (Andrássy Jenőtől.)	125
A földváry testvérek.	129
Az Aradon elítélt honvédek. (Közli Gánóczy Flóris.)	137
A tizenhárom magyar vértanú. (Népdal.)	149
A honvédgyuletek. (Közli Gánóczy Flóris.)	150
A beküldött s adandó művek névjegyzéke.	161

EMLEKLAPOK

AZ 1848-iki s 49-iki MAGYAR ALVIDÉKI S KÖZÉPMAGYARORSZÁGI HADJÁRATOKBÓL.

Horváth Mihály, volt donmiguel-ezredbeli altiszt s utóbb honvédtiszt jegyzeteiből összeállítá **Vahot Imre**.

I.

A k arloviczi ütközet piros pünkösd napján.

Még csak egy báránnyel felhőcske sem zavará meg az ég tiszta tükörlapját, s az őseink által oly méltán imádkozott nap teljes pompájában ragyogtatá sugárait Pétervárad falain.

A napos káplár korán reggel sorba járta a szakaszokat jelentve, hogy piros pünkösd napja lévén, a bűnértöli megtisztulás végett, minden legény teljes parádében készüljön isteni tiszteletre.

Épen midőn javában készülének, jön a parancs, hogy a szép mondurt vessük le s cseréljük föl az ócskával, a szürke köpeny behajtva, a patrontás kibontva

legyen, a fegyver jól szeleljen, s rögtön rúkkoljunk ki a gyakorlathelyre.

— No ez ugyan szép kis pünkösds lesz! — jegyzék meg a fiúk, — de azért fél óra sem telt bele, s egész ezredünk a rendelt helyen állt, az Estei Ferdinand 3-ik zászlóaljjal, fél század határőrök- (granicсарokkal,) két szakasz császárhuszárral s 3 három ágyuval.

Ezredünk parancsnoka, a szerb születésű K r a j t n e r, ki igen szigorú de jó katona volt, megjelenvén soraink előtt, alig húzta ki kardját s azonnal fegyvertöltést parancsolt.

E harcziás készülék oka megfoghatlan volt előttünk, s kétes pillanatok közt teljesítők a rendeletet. Még a tüzéség is megtölté ágyuit. Tisztjeink csak annyit mondtak, hogy míg az ellenfél nem lő, — addig nekünk sem szabad.

Igy felpuskaporozott csapatunk Karlovicznak tartva, indult meg hadi rendben. Én a jobb oldali csatárlánczhoz juték, a szöllők közé, s megbizásom volt a borházakat s gunyhókat megvizsgálni s a netalán ide rejtezett fegyveres egyéneket elfogni. Ágyuink a huszárok fődözete alatt jöttek az országuton.

— Előre fiúk a harctérre! — vezényszavak mellett haladt az egész csapat, s már-már Karlovicz zászlókkal jelölt tornyai tüntek szemünkbe, a mint állásunktól mintegy 500 lépésnyire a bokrok közt egy csoport rendetlen népet veszünk észre, kezeikben fegyverrel, részint álló, részint fekvő helyzetben.

Először is a szerb atyafiak kezdtek ránk tüzelni, s mind a mellett hogy golyóik nem találtak, mi sem vet-
tük tréfára a dolgot, s mi sem valánk restek a kihívás
elfogadására. Egyik bátrabb őrmesterünk, V á s á r -
h e l y i egy szakasszal tüstént rájuk tüzeltetett, s négy
közülök elesett, a többi pedig különböző irányban szét-
szaladt, s a mig csak lehetett, fegyvereinkkel utánuk
köszöntgettünk.

Pergett a dob, harsogott a trombita s riadása azt
jelenté, hogy előre, a városba kell benyomulnunk. Meg-
dördült az ágyu is, minek hallatára önkéntelenül kiál-
tottuk: „Éljen a magyar!” Erre a legénység az
az első sorban lévő házakat felgyújtá, miből nagy tűz
kerekedett.

A megfutamlott lázadók nyílt téren nem igen
mutatták magukat. Leginkább megesett azoknak, kik a
vizmosások árkaiba bujtak el előlölünk; ezek, mintegy
harminczan, rövid ellentállás után mind elhullottak, s
vérökkel festék pirosabbra pünkösd ünnepét.

Mind a mellett, hogy kedvünk lett volna még
előbbre nyomulni, a hátráló jeladására kénytelenek valánk
a szerbek utánunk tüzelése közt ugyanaz uton vissza-
vonulni, a melyen jöttünk.

A vár közelében lévő Major nevű faluban megál-
lapodván, a szerbek részéről egy hadi követ (parlamen-
tair) Duzsán ezredes két óra hosszáig értekezett a mi
főparancsnokunk-, b. Hrabovszky tábornokkal, s vi-
szont távozott.

A mi veszteségünk e kis ütközetben csekély volt. H a l a s y főhadnagy jobb karján sebet kapott, egy közemberünk meghalt, 9 megsebesült. — És mit nyertünk vele? — A pártosok közelebb jöttek s Pétervár ostromzár alá került.

Főtisztjeinkben nem volt meg a hazafiui jó akarat, s a szerbek kezére játszottak.

II.

Katonai zendülés Péterváradon.

A Don-Miguel ezred Szabolcs, Szatmár, Ugocsa, Bereg, és Marmarosból ujonczozván, ezek nagyobbára tüzről pattant, elszánt bátorságú magyar fiak, s ha volt is köztünk néhány oláh és rusznyák, rövid idő alatt egészen magyarokká tettük őket.

Azonban főtisztjeink iránt nem volt bizalmunk, kivált miután a magyar ügy védelmét kikerülni akartván, egyenként szökdösni kezdtek ezredünktől.

Mi ezt nem tűrhettük, s tisztjeink hűtlensége és hiányzása tárgyában elhatároztuk panasz- és kérelemlevelet küldeni a magyar felelős kormányhoz.

E level fogalmazója Schaller őrmester volt; azonban egy fiatal tiszt elfogta s ezredesünknek kézbesíté azt. Erre magát Schallert is elfogták s kemény börtönbe zárták.

Szabadulásához nem vala remény. Azonban ezredük fiai lelkesedéssel voltak eltelve e hü magyar iránt,

s folyamodást adtunk be ezredesünkhöz, hogy bocsátánák őt szabadon.

De mivel e lépésnek nem volt sikere, közösen elhatároztuk, hogy mindaddig nem megyünk előörsi s egyéb szolgálatra, míg méltatlanul szenvedő bajtársunkad szabad lábra nem helyezik.

Kiállt ugyan ezredünk a várpiaczra, de midőn az indulj! — parancs-szót kimondták, egy szívvvel egy lélekkel fölkiáltánk, hogy addig nem indulunk míg Schallert szabadon nem bocsátják.

Ezen határozott nyilatkozat után gyorsan széteslottak ezredünk fiai, — a vár kapuit becsuktuk, az ágyukat a házaknak irányoztuk — mert volt köztünk 120 egyén, kik azzal bánni tudtak, — s a zendülési zaj és zavar tetőpontra hágott.

S im egyszerre fegyverropogás hallatszik mindenfelől, — mi nem volt egyéb mint örömtűz jeladása, mert erélyes föllépésünk által kiszabadított bajtársunkat, Schallert előttünk láttuk s öleltük, — és ő érzékenyen köszöné meg iránta tanusított hűségünket. Hogyan is hagyhattuk volna elveszni e hazafias szellemű derék bajtársunkat!

A péterváradi zendülés okainak megvizsgálása végett a császárhuszárok ezredese, E s z t e r h á z i gróf volt hozzánk kiküldve.

C z a n n tábornok és H e n t z i várparancsnok jelenlétében gyűlt össze a mi tisztikarunk. Ezután minden századból két káplárt, két örvezetőt, s négy közlegényt hívtak be.

Czann és Hentzi már ekkor nem voltak jelen s a gyűlést gróf Eszterházy tartá és vezeté, ki a következő beszédet intézé hozzánk :

„Vitézek ! én a kormánytól vagyok kiküldve, meg tudni lármátok okát, melyet cselekvétek a mult napokban. Azzal nem hoztatok magatokra és az ezredre jó hirt és dicsőséget. Most már mondjatok el mindent egész nyíltsággal, s adjátok elő egyenként bajaitok okát.“

Erre Schaller őrmester lépett elő s így szólott : „Méltóságos urunk ! A mi vitéz ezredünk csak úgy érezheti magát biztosítva, ha főtisztjeink közt jó akarat s egyetértés létezik , de miután ök , annak ellenére hogy a magyar alkotmányra felesküdték, fejenként szökösnek ezredüinktől, s a magyar ügytől nagyobbára hűtelenül elpár tolnak, mi altisztek és közvitézek elhatároztuk a magyar miniszteriumhoz kérelemmel járulni az iránt, hogy tekintsen ügyünkre s biztos tiszteket nevezzen ki ezredünkbe. Ez volt levelem tartalma, melyért engem börtönbe zártak, s ez volt ismét oka annak, hogy igazságos ügyemet az egész ezred magáévá tette.“

Schaller beszédére Eszterházy gróf imigy válaszolt : „Jól van, minden jól van, miért nem szóltatok nekem ügyetek iránt. Én minden vitézségtek tudom, de az nem nagy virtus volt töletek, hogy Kamenitzra berohantatok s ott ok nélkül öldököltétek a rác z népet. Ez nem vitézi tett ; más volt az, mikor én az 1813-iki francia háborúban egy ezred huszárral három ágyut vettem el az ellenségtől!“

Én erre kilépek s mondám : „Méltóságos urunk !
Könnyes szemekkel néztük a vár faláról Temerin falu
égését; és tudtukra jövéen a ráczok által véghez vitt
kegyetlenkedés szegény magyarjainkon, mi csak a köl-
csönt fizettük vissza.“

— Jó, jó — tudom én azt. Hogy hívják ?

— Horvát Mihály.

— No tehát mit kívántok ?

— Küldjenek minket a honvédekhez, — mert
tisztjeink rossz szemmel néznek ránk.

— Lesz rátok gondom. De minekelőtte a honvé-
dekhez küldenélek benneteket, megpróbállak a legelső
csatában, hogy milyen vitézek vagytok !

Erre mi hatalmas éljent kiáltottunk, s a vizsgálati
gyűlés szép rendben széteszlott.

III.

A donmiguelek kivonulása Péterváradból és erélyes hazafiui csatlakozása a honvédekhez.

1848 végén zordon hideg tél volt ; a befagyásra
hajló Duna erősen zajlott. Ekkor jött a parancs a ma-
gyar miniszteriumtól, hogy a donmiguelek adják át a vá-
rat a honvédeknek.

Mi örülve azon, hogy valahára kiszabadulhatunk,
s nyílt csataterre léphetünk ki várdai fogságunkból,

egész ezredünkkel Buda felé indultunk, Windischgrätz jöttét fentartandók a budai hegyek között.

Négy nap telt bele, míg a jég miatt át bírtunk kelni a Dunán s Verbászra érkezhettünk, mely város honvédekkel, huszárok- s ágyukkal volt tele.

Másnap inspectiós lévén, a parancskönyvet vittem a századoshoz. Mentemben Eszterházy grófot szemközt találtam. A mint meglát, azonnal még is szólit, kérdezvén : maga az a Horváth Mihály nevű káplár ? —

Igennel válaszolván nyájasan érinté meg vállamat s mondá, hogy holnap gyűlés lesz, melyben Kossuthól levelet fognak felolvasni, s felszólított, hogy okvetlenül jelenjek meg.

— Maga barátom — folytatá hódító beszédét — lelkes magyar ember, beszéljen a 2-ik zászlóalj legényeivel, hogy menjenek vissza Péterváradra, az 1-ső itt marad szolgálatra, — érti-e ?

— Igen is méltóságos uram ! — de én e kellemtelen dolog felől mit sem szóltam bajtársaimnak, alig vártam mit tartalmaz Kossuthnak hozzánk intézett levele.

Másnap tisztjeinkkel együtt összejöttünk a rendelt helyre. Eszterházy gróf is megjelent köztünk s így szólt hozzánk : „Vitézek ! Nem az én parancsolatom, melyet felolvastatok előttetek, hanem Kossuth minister uré. Ámde lássák és olvassák ők maguk.“

Fekete nevű bajtársam olvasá fel a levelet, mely körülbelől így hangzott : „Vitéz Donmiguelek ! Mivel

már nem szükséges Budára mennetek, a 2-ik zászlóalj térjen vissza a zenekarral együtt Péterváradra. Védjétek azt meg az ellenségtől, mint Magyarország drága kincsét, és kulcsát, ez 1-ső zászlóalj pedig Verbászon maradjon szolgálatra.“

Erre én ezredünk közkivánatát ilyformán tolmácsoltam : Méltóságos gróf Eszterházy úr, hazánk édes atyja! — Ezredünk bajnokai tiszteletet adnak, s borostyánkoszorút nyujtanak Neked azért, hogy őket harczolásra szólítottad fel. Kérünk a magyarok hármas istenére, ezredünk három zászlóalját ne oszlasd szét, sőt miután hazánkat minden felől veszély fenyegeti, pontosítsd azokat össze, s mi egyesült erővel büszkékben fogunk harczolni és győzni! — Éljen a haza alkotmánya! Éljenek hű miniszterei! Éljen Kossuth Lajos! —

— Káplár, adja át ezen iratot — szólt hozzám a gróf. —

— Kérem méltóságos uram csak ezerúrával van irva. —

— Menjen az irodába, tisztázza le s egy óra múlva hozza el szállásomra.

Attól tartottam, hogy majd én is úgy járok mint Schaller, de igaz ügyünk érzetében biztam bajtársaimban. Egy óra múlva megjelentem a gróf szállásán, s több tiszt jelenlétében bátor léptekkel asztalára tettem az iratot.

— Jól van fiam — szólt a gróf — s tolmácsi mű-

ködésem jutalmául 12 magyar forintot nyomott a mar-
komba.

Mind a mellett engednünk kellett a parancsolatnak. A 2-ik zászlóalj visszament a bandával együtt Péterváradra, s a mi 1-ső zászlóaljunk megmaradt szolgálatra Verbászon.

Kegyetlen volt a tél hozzánk, — bús nótát füttyö-
résztett a szél kopott köpenyeink lyukain, szent Ta-
más átellenében.

Miután több napig hadi szolgálatot tettünk Verbá-
szon, parancs jött, hogy zászlóaljunk minélelőbb Budára
menjen.

Tüstént elindultunk a császárhuszárok zenéje mel-
lett s úgy siettünk, hogy éjfél vala mikor az első állo-
másra értünk. Kalocsán pihenő napunk volt, s itt érté-
sünkre esett, hogy a császári hadsereg már Budapesten
van s előörse már Soroksárnál áll, mit oda küldött fu-
tárunk is igazolt.

Erre helyettes őrnagyunk, Kolik gyűlést hirdetett
és javaslá, hogy térjünk vissza Péterváradra. De mi
most már égve a csatavágytól, egyátaljában nem akar-
tunk tágitani s mind halálig azt kiáltoztuk, hogy vissza
többé nem megyünk, hanem csatlakozni akarunk a
honvédekhez.

Mi azonban nem tudtuk, hogy merre vannak, csak
csak annyit tudtunk, hogy a magyar kormány Debre-
czenben van. Elhatároztuk tehát, hogy oda megyünk. S
miután értésünkre jött az is, hogy P e r c z e l M ó r nak,

névrokona-Mórnál szerencsétlenül megütközött tábora Karczagon van, hozzá irányoztuk marsunkat.

Kecskemétnek mentünk. Itt már előttünk állt az osztrák had előerse, de ezt Túr felé tartva szépen kikerültük. Egy, Karczaghoz nem messze eső faluból eleve jelentettük Perczelnek, hogy utban lévő zászlóaljunk hozzá kíván csatlakozni.

A Sárrétje erősen be volt fagyva; ezen kellett átmennünk, s midör már Karczag alá értünk, Perczel Mór elibünk jött tábor-karával és a Zanini olasz ezred hangászkarával.

— Fiúk! — szólt hozzánk zászlóalj-parancsnokunk — valahára egy magyar tábornokot is fogtok most mindjárt látni, — szuronyt fel! — a bajuszt kipederve, — egy taktus a lépésben! — Mutassátok meg hogy a hosszas folytonos mars nem csigázott el! Éljen hadvezérünk! —

Éljen, éljen!

Perczel megérkezett s parancsnokunk tisztelegve jelenté neki a zászlóalj létszámát. Erre a zenekar Rákóczy lelkesítő indulójával szólalt meg s mi a táborokar előtt oly hetykén lépdeltünk el, mintha csak most indulnánk el. Az elibünk tódult városi nép s honvéd — bajtársaink örömradiással üdvözölték sok akadályon keresztül tört s végre még is czélt ért zászlóaljunkat.

A város közepén sorakozva kört képeztünk, közenk jött Perczel s leemelt kalappal így szólott hozzánk: „Lelkes magyarjaim, derék harczfiak! Arra kér-

tem istenemet, hogy ily bátor és edzett vitézeket adjon táboromba. S ime meghallgatá a mindenható legfőbb kívánatomat. Először is arra kérlek titeket, hogy ujoncz honvédeimet oktassátok a fegyvergyakorlatban s bátorítsátok a harcztéren. Jól tudom, hogy sok tiszt hiányzik e zászlóaljban, én a holnapi gyűlésben befogom tölteni az üres helyeket érdemeitek szerint. Szíveteken viselve a haza szabadságának szent ügyét, bátrak és kitartók legyetek a csatában! — S most isten áldása veletek!”

Másnap gyűlés volt, s a századosból őrnagy, a főhadnagyból százados, az alhadnagyból fő, az őrmesterből hadnagy, a káplárból őrmester lett! Így lettem én is őrmesterré, s begyakorlás végett az 56-ik zászlóaljhoz tettek át.

IV.

Fegyverbe gyakorlás. A légbelódözés megfenyítése.
— Részvét a kápolnai, tiszafüredi, tápió-bicskei s isaszegi csatákban. — Kivégzések.

Az 56-ik honvédzászlóalj zalamegyei ifjakkból állt, s parancsnokuk az ép oly lelkes hazafi mint vitéz katoná, Kisfaludy Mór vala, jeles költőnk Kisfaludy Sándor rokona. A főtisztek is majd mind nemesi szár-

mazású zalamegyei ifjak voltak, kivéve egy cs. kir. nyugdíjas századost, egy őrmestert s csekély személyemet.

A tábornok kinevezése folytán jelentém magam a zászlóalj őrnagyánál, ki a nagyságos címet kereken visszautasította s azt kívánta, hogy honvéd-őrnagy úrnak czimezzem őt, mi reám osztrák tempóhoz szokott katonára igen jó benyomással volt.

A 6-dik századba osztatván be, a tél nagyobb részét Törökzentmiklóson töltöttük, majd minden időnket folytonos fegyveres hadi gyakorlatra fordítók. Én zászlóaljam altiszteit fegyverforgatásra s a szakaszok vezényletére, úgy szintén századomat töltésre, szurony-szegezésre, tömegalakításra, és czéllövésre oktattam.

Ily hasznos készülétek közt folytak le téli napjaink s a fegyvergyakorlatban szép haladást tanusított honvéd ifjak még ágyuszót nem hallottak, s várva várták a percet, melyben az ellenséggel szembeszállhassanak.

A czeglédi csatában szerettünk volna részt venni, de nem lehetett, mert a tartaléksereg egy részét képeztük, s az ott lévők jól viselvén magukat, nem volt szükség a mi támogatásunkra.

A mint éji szállásra Sz. Abonyba vonultunk, a mi nyugtalan vérű fiatal honvédeink, bent a városban kilövöldözték fegyvereiket, mi nagyon megzavarta a hadsereget, gondolván, hogy ellenség részéről történik a támadás.

A mint másnap reggel kiálltunk a gyűlhelyre, dan-

dárparancsnokunk Szekulics igen haragos volt a hadsereget annyira felzaklatott lövések miatt, s többeket 25 bottal büntettek, hogy tanulják meg, miként háborús időben nem a levegőbe, hanem csupán az ellen-ségre kell és szabad lövődözni, — és így nem egy fiatal honvéd keserűen megemlegette az abonyi fegyversütögetést.

Szolnokból Törökszentmiklóásra ment a hadsereg, innen Czibakházára, de mi csatában nem vettünk részt. Végre Tiszafüreden állapodtunk meg, hol a magyar hadsereg zöme volt összegyűlve, s hol maga Kosuth is jelen vala.

Ekkor a császári hadsereg főhadiszállása már Gyöngyösön volt, s előőrse Kápolnán tanyázott.

1849-iki febr. hó 20-án indult meg Füredről a magyar sereg Füzes-Abony felé s febr. 26-án már Kállnál voltunk, s 3 ágyulövés hirdeté megérkezettünk. Káll, Kompót, Kápolna, Al-és Feldebrő s Verpelét hosszú vonalában állott a magyar hadsereg, s egész nap nyugtáig jól megállta a tüzet, illetőleg az első tűzpróbát.

Éjjel visszahúzódtunk a falu tulsó részére s hajnalban ismét előbbi helyünket foglaltuk el, s együtt állt velünk a 39-ik, 25-ik, s 48-ik honvédzászlóalj. A kápolnai ütközet újra megkezdődött, — s fiatal zászlóaljunk, noha még az előtt soha nem volt tüzből s noha most is jobban szeretett volna tetteleg mint szenvedőleg működni, mind két napon át emberül megállta a sarat.

Harmadik napon kezdett visszavonulni a magyar

sereg. A középpont már Kerecsenden volt s mi még mindig Kállnál állottunk. Későn jött a parancs, hogy vonuljunk vissza. A falu végén 3 császári ágyú jött felénk s a vadászok nyomultak utánunk, kiket a donmiguelek és a bécsi legió egy százada tartóztatott fel. Ekkor gyors léptekkel kellett hátrálnunk, mert a főerőtől elvontunk vágva. Ágyuinknak egy töltése sem volt már és tüzeink többnyire elestek. Itt láttam 3 lovat egy ágyú előtt egyetlen tüzer kíséretében, a többi mind elhullott mellőle. Egyik tüzmasternek először lábát, aztán a derekát szakíták el a sűrűen jött ágyugolyók. —

Sokat szenvedtek itt a donmiguelek, mivel fehér szijjaik által fölismervén bennök a régi katonákat, igen haragudtak rájuk. Ezért ők másnap fekete fénymázzal kenték be szijjaikat.

Füzes-Abonynál csatlakoztunk a főtáborral s marczius 1-jén már Kövesd alatt volt a mintegy 60,000 főnyi hadsereg, mely a nagyszerű kápolnai csatatüzet elég elszántsággal állotta ki.

Itt három részre szakadt hadseregünk. Egy része Tokajnak, a másik Szolnoknak, a mienk T. Fürednek volt irányozva. Az utóbbi helyen pihentünk meg mintegy 16 ezeren, Poroszlón volt az előőrsünk.

Az ellenség megakarván tudni, mily erővel lehet a magyar tábor, Füredre röppentyűkkel jött ellenünk az ugy nevezett töltésuton, de mink ágyutelepünkkel együtt jól el voltunk helyezve. Az előőrsök hátravonultak, jelél, hogy jön az ellenhad. Erre a városban lévő

sereg tüstént talpra állt. A császáriak három ágyulövessel fogadtak bennünket, de siker nélkül, mert minden lövésök a Tiszába esett. A mi ágyuink erősebben dolgoztak s a mint észrevettük, meglehetősen veszteségeknek kellett lenni.

Visszavonulásakor Eger vizén lévő hidainkat föl-égeté, melynek helyreállítása több napig tartott. A minket háborgatott császári hadsereg Pest felé vonult, miután Szolnoknál Damjanics ugyancsak megriasztá őket.

A hidak elkészültével a T. Füreden lévő hadtest megindult s csatlakozott a Tokajban lévőekkel. — A szolnoki hadtest Isaszegnek tartott s a császári sereget utólérte. A magyar fegyvernek Hatvannál is szolgált a szerencse, minek következtében Vác felé hátrált az ellenfél.

A Szolnok- és Poroszlónál lévő hadtest egyesült s Isaszegnél nagy erőt fejtett ki s igen szép csatát nyert. Azonban dandárunk előhadának egyik részét nagy csapás érte. Ugyanis egy utas elhitette velünk, hogy Tápió-Bicskén egy szál ember sincs az ellenhadból, holott minden ház tömve volt velök. Táborunk eleje egész biztossággal hatolt be a város közepéig s im egyszerre majd minden ablakból fegyverek ropogtak reánk, mi nagy zavarba hozott, s hátrálásra kényszerített bennünket. E vak menetnek igen sok áldozatja lett, s másnap takaríták el hült tetemeiket.

Kóka alatt menve el meghallottuk az isaszegi ágyuzást. Erdőségben kellett mennünk, hol szemközt

több kifáradt és megrongált ágyuval találkoztunk, melyek tüzei úgy néztek ki, mintha kéményből jöttek volna elő. Hoztak több szekeren sebesülteket is, kiknek szivreható jajgatásai nem riasztottak vissza bennünket, sőt még gyorsabb léptekkel siettünk keményen harczoló bajtársaink segélyére.

Midőn a csatatérre értünk, erősen dolgoztak az ágyuk, a csatárlánczban előnyomuló gyalogság egyes lövéseket tett, utóbb az egész zászlóalj egyszerre is tüzelt az ellenségre. Kis híja volt, hogy ez alkalommal kedvelt parancsnokunkat, Kisfaludi Mórt el nem vettük, a hatfontos golyó alig egy lépésnyire esvén le mellette. Az éj véget vetett e véres harcznak s az előőr-sök egyes lövései jelenték, hogy ébren vannak.

A reggeli virradat s a feltámadás húsvéti ünnepe azon a helyen talált meg bennünket a hol a csatát végezők. E napon végezték ki szemeink előtt a kókai plébánost, azért mert Windischgrätz herczeg a császári tábornagy nála hált, s midőn huszáraink keresték, eltitkolta őt. — A második ünnepet Gödöllőn töltöttük el s itt is tanuja valék egy kivégzésnek, mely egy helybeli kéményseprőt ért, ki lakostársait elárulta, elrejtett vagyonaikra rávezetvén a császári katonaságot.

(Vége következik a második kötetben.)

A d a t o k

Dobay Ágoston, volt honvéd-alezredes jegyzeteiből.

(Az Este-sorezred részvéte a karloviczi csatában. — Csatlakozás Damjanicssal. — A szolnoki ütközet. — A 36-ik zászlóalj alakítása. — Damjanicsné zászlója és levele. — Az aradi vár ostroma és bevétele. — Aradmegye elismerő levele. — Temesvár ostroma. — Az aradi vár feladása.)

Az 1848-ik évben az Eszte 32-ik sorezrednél mint főtiszt szolgáltam Komáromban, hol is zászlóaljunk rendeletet kapott, hogy a fellázadt szerbek ellen Ujvidékre induljon.

Mindenekelőtt Pesten fölesküdtünk a magyar alkotmányra s ezután gőzösökön szállítottak el bennünket Ujvidékre, hol köztünk és a szerbek közt csakhamar összeütközésre került a dolog.

Gőzhajóinkat Péterváradnál többször elfoglalták s megrabolták a szerbek, miért is a várparancsnok, Hrabovszky kénytelen vala ellenök erélyesen föllépni.

Junius hóban épen pünkösd első napján Karlovicznál, a szerbek főgyűlhelyén a Donmiguel-ezred és az Eszte ezredbeli 1-ső század megtámadta s meg is verte őket.*)

*) Egy előbbi cikkben Horváth Mihály is ezzel egyezően írt meg e csatát. Itt azonban újabb adatokkal van annak leírása megbővítve.

Szerk.

A római sáncznál 4 század esztei és egy osztály német lovasság volt felállítva, de itt csak egy lövés sem történt, a mi pedig nagy hiba volt, mert ha ekkor a római sánczokat megtámadják, a lázadók bizonytalansággal szétoszlottak volna, de így szabad tért nyertek az összejövetelre.

A karloviczai csata reggeli 5¹/₂ órától egész délutáni 3 óráig tartott. B. Stein százados, ki később honvédezeres lett, mint tábori főnök működött ott s az egész csatát czélszerűen vezette.

Karlovicznál nem csak szerbek, hanem horvát határőrök is voltak, és így zászló, zászló ellen harczolt.

Ugyanaz nap délután 5—6 óra tájban az ellenségtől két hadi követ jelent meg táborunkban. Az egyik gróf Nugent volt szerb ruhában, a másik egy határőri százados, kiket én mint előörsi parancsnok fogadtam, s küldöttem át, de a parancsnok semmiféle alkudozásba nem bocsátkozott sőt szétoszlásra inté őket.

Néhány nap mulva az esztei zászlóaljzat Temerinbe rendelték, engem pedig a 3-dik honvéd-zászlóaljhoz tettek át Óbecsére, hol Damjanics akkor még mint őrnagy és zászlóalji parancsnok működött s gyakran megütököztünk a szerbekkel.

Később egy része az alvidéki hadseregnek Nagybecskerek és Versecz felé vette útját, hol Damjanics Kiss Ernő tábornoktól a bánsági parancsnokságot átvette s egy uttal rendeletet kapott a kormánytól a Bán-

ság odahagyására s a seregnek Arad felé leendő indítására.

Engem akkorában mint honvédszázadost 1849-iki január elsejétől fogva Damjanics tábori karához őrnagynak neveztek ki, s a hadsereggel Aradra mentem s innen Pest felé indultunk.

Főfeladatunk vala a császáriakat Szolnokból, hol magukat igen megerősíték, kiszorítani, s e műtetre Damjanics hadosztálya indult ki Czibakházáról. Ugyanekkor gróf Vécsény tábornoknak hadosztályával Törökszentmiklós felől egyszerre kellett volna Szolnokot rohammal megtámadni, de ő félórával később érkezett a csata színhelyére, s ez volt az oka, hogy a mi hadtestünket eleintén visszanyomták a császáriak. Azonban Damjanics buzdítására s páratlan vitézségű példájára a rohamot a legnagyobb lelkesedéssel megújítottuk, s a császáriak nagy veszteséggel voltak kénytelenek visszavonulni, Szolnokot elhagyni, s több száz emberök belefűlt a Tiszába.

A szolnoki csata után rendeletet kaptam a hadügyérségtől, miszerint a 36-ik honvéd-zászlóaljat Hajdu-Szoboszlón alakítsan meg s parancsnokságát vegyem át, mi rövid idő alatt meg is történt.

Ez alkalommal fölkértem Damjanics tábornoknét, szül. Csernovics Emilia asszonyt, hogy ujonan alakított zászlóaljamat mint keresztanya sziveskednék nemzeti zászlóval megajándékozni, s férje hazafiui és

hősi szellemétől áthatott honleányi lelkesültséggel győzelmekre buzdítani.

Méltónak találtam a felhívásomra adott választ a maga eredetiségében közleni, mely így szól:

„Tisztelt őrnagy úr!

Felhívó levele örömsugárral töltötte el lelkemet, hogy engem azon kitüntető szép kötelességben részesít, mert mi lehet édesb, mi jutalmazóbb, mint azon öntudat polgártársainkat lelkesíteni és buzdítani igazságos ügyünk és szeretett hazánk iránt.

És ime őrnagy úr felhívása által felruházott engem azon dicső hatalommal, zászlóalját azzal megajándékozni, a mi a harcban nemtöként lobog fölöttük és mint emlékeztetjük arra, hogy győzni vagy halni!

További barátságába ajánlva magamat, tisztelettel, Gyula, april 3-án 1849, Damjanits Emilia s. k.

A mint zászlóaljam megalakult s a lelkes honleány zászlója alá felesküdt, rendeletet kaptam april elején Aradra elindulni, hol Vécsey volt a parancsnok. A várbeliek többször kitörtek, de mi szerencsésen visszavertük őket.

Május hóban Vécsey tábornok a temesvári parancsnoksággal bizatott meg.

Junius elején alkudozások történtek a várbeli őrséggel, mely éhségtől zaklatva kénytelen volt megadni magát, és julius 1-én a vár átaladása után Uj-Aradon a császári katonaság, mely összesen 1500 emberektől állt az én parancsnokságom alatt volt csapatok előtt rakta

le fegyverét s Pest felé indítottam el őket, a tisztek a kapituláció értelmében oldalfegyvereiket megtartván. A volt aradi várparancsnok, báró Berger altábornagy ugyanazon nap az én zászlóaljammal indult el a temesvári táborba.

Hogy zászlóaljам pontosan teljesíté kötelességét, az, Aradmegye közönségének hozzám intézett leveléből kitetszik, mely eredetileg így hangzik :

„Dobai alezredes úrnak ! Megyénk nyugalma legnagyobb részben az aradi ellenséges érzelmü vár nemzeti birtokba visszajutásától vett föltételezve.

A vár éhségtől elkényszerült őrsege kitörései ellen utóbbi időkben, önnek derék zászlóalja örködött. És ez örködés sietteté elérni azon ohajtásunkat, melynek az aradi vár bevétele által történt valósulta, mind a nemzet mind a mi megyénk és városunk érdekének tekintetéből különösen a jelen időszakban roppant fontossággal bír.

E kedvező körülmény hazafi-kebleinkben kiirtatlan emléket emelt azon lelkes férfiak iránt, kik a várnak birtokunkba jutása iránt tényező befolyással bírtak.

Azon derék férfiak közzé számláljuk önt is, ki nyugal munk megszerzésére oly fáradszhatlanul működött.

Fogadja azért legforróbb polgári köszönetünket, fogadja hálánkat eredménydús tetteiért. — Kelt az 1849 évi július 7-én Aradon tartatott bizottmányi ülésünkből. Aradmegye közönsége.

Később a temesvári táborban egy dandár parancsnokságát vettem át. A várbeliek többször kirohantak, de nagy veszteséggel visszavertük őket. Aug. 8-án gróf Vécsey tábornok általános megrohanást rendelt Temesvár ellen, de minden siker nélkül.

Dandáromnak feladata volt itt 2 század gyalogsággal, kik a várból minden este a Béga csatornánál előrsön voltak, a rohamnál velök együtt bemenni a várba, de miután a rendelt jelt hamarabb adták mint kellett volna, t. i. még a csapatok felállítása előtt, lehetlen volt célt érni.

Aug. 5-én rendeletet kaptam zászlóaljammal az aradi várba elindulni, hol már ekkor régi főnököm, Damjanics volt a várparancsnok. A világozi fegyverletétel után Görgei felszólított bennünket a vár feladására, s mi elhatároztuk nem az osztrák hanem az orosz hatalom előtt letenni a fegyvert, mi csakugyan meg is történt.

Butorlin orosz tábornoknak adtuk meg magukat, ki minden kívánatunk teljesítését megígérte, de adott szavát nem váltotta be, mert mint tudva van, hazánk egyik legdicsőbb hősét, Damjanicsot csúfosan felakasztották; mi pedig várfogságra jutottunk.

Honvédapothéosis.*)

Lisznyai Kálmántól.

Mi a honvéd? — kérdezd meg a
Virágot,
Vagy az egész világot:
S azt feleli, hogy még oly hőst, olyan vitézt,
A csatában oly lobogó lelkesedést
Nem látott.

A szép virág koszorúba
Neki nyil;
Hej de szinte neki nyil
Honlányok szíve édes dicsgyönyörűl, —
S híre százszor sebesebben rohan, röptül
Mint a nyil.

Mi a honvéd? — kérdezd meg a
Porszemet,
Bérczet, mezőt, mely felett
Vére omlott nem csak édes hazájáért, —
— De ellenségének a szabadságáért
Vérezett.

*) Közben közben a magyar költészetnek egynémely ide illő csatatéri virágát, mint honvédeink érdemkoszorújának legszebb emlékszárait e helyen is feltüntetni, jónak találtuk.
Szerk.

... Ez a honvéd. Azért verte

Ellenét :

Amért önmagának vét.

Jelszava volt : hogyha nem kell a szabadság!

S a szabadság által dicső, nagy boldogság!

Halj meg hát!

S rohant mint a nemes, bátor

Oroszlán, —

Sebe nyíló rózsá tán,

Azt mondta, ha sebet kapott, szilaj kedvvel,

S még előbbre rohant a hős kis serreggel :

Mint villám.

A magyarok istenének

Villáma, —

Árpád lelkének lángja.

A hazáért, a szabadságért ha sikra száll

Megszégyenül tőle maga a zord halál

S odább áll.

Atilla istenostorának

Szálai,

Hadúr virágszájai,

Tas, Hunyadi, Csák, Rákóczi, Kont

egyvégen

Tapsol nektek odafent a magas égben,

Úgy mint mi!

Arról a mindenható sem
 Tehet már;
 Hogy legyen egy véghatár
 Ama vonzó, édes forró szeretetben,
 Mely értetek vert gyökeret a nemzetben:
 Ez hit már!

Általatok s szellemével,
 Mint egy kar,
 Ha isten sújtni akar:
 Lett a zsarnokság vivója
 S más nemzetek megváltója
 A m a g y a r.

Minden h o n v é d a történet
 Csillaga,
 Bár véresen ragyoga, —
 Kik elestek, azok elhullt vércsillagok,
 S a k i még él, az, mint ez er csillag ragyog
 E g y - m a g a.

A hirnek, a dicsőségnek
 Fényében,
 Sötét vész örvényében:
 De ha szenved nemesen tűr, férfiasan,
 Testilelki erő egygyéolvadva van
 Lényében.

Az alkotmány katonája
 A honvéd,
 Teljes szabadságot véd :
 Az ész jogát, a tudományt, a szent vallást,
 Kereskedést, ipart, munkát véd ő folyvást.
 Ez a szép !

Szent önért emelte a
 Fegyverét,
 Ez tette az erejét,
 Ezért győzött s nyomában volt a diadal,
 Tündérmesét is mond immár róla a dal :
 Megnem hal !

— Magyarország angyalai,
 Honlányok !
 Imádott szívbálványok !
 Fűrösszéték őket csókban és rózsában,
 Kik még élnek szerteszéjjel a hazában, —
 Foszlányok !

Csonka emlékszobrai a
 Csatáknak,
 S a testvérdaliáknak
 Kik elhulltak, köztünk élő sírszobrai,
 Büszkeségi, hős régei, szép álmai
 Hazánknak.

Jer t a v a s z , add ide minden
 Virágod!
 Én adok dalvirágot, — —
 Együtt adjunk : s nem leszen egy virágszál se
 Mely az elhullt h o n v é d sírját be ne hintse,
 Meglátod.

A borgó-brundi csata.

(1849-ik jun. 24- és 25-kén.)

B. Reviczky József, volt honvédtiszt jegyzeteiből.

A 73-ik honvédzászlóalj Kolozsvártt alakult. Tisztikara többnyire lelkes megyei tisztviselőkből állt. Miután e zászlóaljat fölszerelték, vezérletét Damaszkín őrnagyra bízák. Ennek parancsa alatt előörsi szolgálat végett 1849-iki marcziusban Naszódra, innen pedig csakhamar Borgó-Brundra tétetett által. A naszódi és borgo-brundi magyar és székely hadak, valamint a néhány ezerre menő rendezetlen nemzetőr vezérletét Dobay József ezredesnek adták át, kinek főhadi szállása az időben Beszterczen volt.

Az erdélyi magyar hadak hős tábornoka, Bem atyus, a cs. kir. osztrák hadsereget, Urbán vezérlete alatt Bukovinába üzé s így ezek elhagyott helyeit a magyar és székely hősök foglalák el. A 73-ik zászlóalj Borgó-Brundra jutott; — ezen zászlóaljban voltam én főhadnagy.

Az ezen vonalon állomosozó és előőrségi szolgálato-
latokat tevő összes magyar had — a Naszódon levő
csapatokat ide nem értvén — állott :

A 73 ik zászlóalj, egy harczedzett vitéz székely
zászlóalj-, három vagy négy ezer nemzetőr, egy század
Hunyadi-lovasság-, és nyolcz ágyuból.

A tartalékszerget 2 zászlóalj vadász s néhány ágyú
képezé. Ezek Borgó-Brundtól két órányira, Beszter-
czén állomásoztak, hol egyszersmind — mint már
emlitők — Dobay ezredes főhadi szállása volt.

Igy álltak a seregek, melyek az eldöntő csatában
részt vettek. Mielőtt azonban ezt leírnám, még egy ész-
revételt kell előre bocsátanom.

Midőn t. i. Bem atyus az osztrák serget Bukovi-
nába üzte, megparancsolta, hogy a Bukovinába vezető
jó, csinált országutat, a határszéltől másfél órányira eső
Darmant helységtől kezdve 1000 ölnyi vonalban, az ut
mellett tátongó 20—25 ölnyi mélységbe le kell
vágni, hogy ezen úton az osztrák sereg vissza ne jöhés-
sen. Ez út lebontásán felváltva egy zászlóalj dolgozott s
igy is több heti időt vett igénybe.

A munka megtétele után erős őrzéjratok czirkál-
tak arra, kik vizsgálták, hogy ez utat nem állitja-e is-
mét helyre a Bukovinában levő osztrák sereg.

Még azt is meg kell emlitenem, hogy Borgo-Brund
keleti vége két erős sánczczal volt ellátva.

S most kezdjük a csatát. . . .

1849-iki jun. 24-én rajtam volt az előőrségi szol-

gálat sora. Mint minden nap, úgy most is éjfél után két órakor indultunk ki az egy órányira fekvő Borgo-Fluez helység alá. E falut oláh lakosai egészen elhagyták, puszta, kietlen a tájék. Az éj koromsötét.

A zászlóalj három részre volt felosztva, mindegyik két-két századból állt és így végeztük az előőrségi szolgálatot.

Három órakor érkeztünk Borgo-Fluez alá, az ugy nevezett vágott hidhoz. Itt találkoztunk a Dobay vezérelte alatt levő székely haddal, s mindnyájan fegyverben maradtuk, míg csak a legtávolabbi előőrsök is megérkeztek. Ezek semmi gyanúst sem hozván hirül a székelyek sorakoztak és Borgo-Brundra visszaindultak.

Magunkra maradtunk.

Én és gr. Teleky Mihály, főhadnagy barátom még egyszer megtekintettük az előőrségi szemeket, s mindent rendbe találván ama fabódéba vonultunk, mely a tiszték számára a vágott hid mellett állítottatott fel. Magyar hirlapot kezdtünk olvasgatni, melyhez a közlekedés meg levén szakítva—vajmi gyéren juthatánk! A legénység gúlába rakta fegyvereit és beszélgetessel tölté idejét.

Hajnalodott. A felváltás alkalmával kiküldött őrzárataink semmi nyugtalanítót sem hoztak hirül, s így a legénység egy részét csöndes álm fogta el. Nyugodtan szenderegtek a hősök, kik még néhány percczel ezelőtt véres csaták győzelmes babérajairól ábrándoztak.

Halotti csend lőn, melyet csak néha szakított meg egy-egy edzettebb honvéd sóhaja.

Én s gr. Teleky az említett ujságot lapozgattuk. Egyszerre csak úgy tetszett, mintha a hegyek közül rejtélyes zúgás szűrődne át hozzánk. Figyelni kezdtem, a moraj ismétlődött. Kitekintettem, az országút a helységen át húzódott és szabad kilátást engedett. Semmitsem vettem észre.

Ismét visszatértem a bódéba, de a zaj megújult. Ekkor egy tizedest szólítottam elő és meghagytam neki, hogy húsz legényt vegyen maga mellé és tekintse meg a vágott utat.

Magam a bódéba mentem és gondolkodtam a rejtelmes zaj oka felől.

Félóra telhetett el. Ekkor egy legényem jött a bódé ajtajába s az előttünk kiterjedő országútra mutatva zavartan szólt :

— Baj van uram!

Én és Teleky rögtön kiléptünk. A kiküldött őrző-
ratból egy honvéd fuldokolva jött hozzánk :

— Hol hagyta társaidat? Hol van a tizedes? —
Mit jelent ez?

— Uram — felelt ez szakgatott hangon — fegy-
verre! Annyi a muszka meg a német, mint a csillag!
Csak szaporán fegyverre!

A földön heverésző csapatom már ekkor talpon állt s a gúlába rakott fegyverek mögött sorakozva várta parancsomat.

— A tizedes hol van? Hol és miért maradt el?

— A tizedes — jelentem alássan — az őrzéssel együtt a legszélső őrszemnél maradt, hogy a csatárlánczot erősbitse.

— De valljon jó láttatok-e? Megfoghatatlan! Lehetetlen! A székely s a mi őrzéseiteink mind azt mondták, hogy a levágott út járhatlan állapotban van a kinek szárnya nincs, az nem mehet azon át. . . .

— Már kérem alássan, annyi igaz, hogy itt vannak. Amott a kanyarulónál saját szememmel láttam a kozák s német lovasság, valamint több gyalog zászlóalj előrenyomulását.

E perczben lövés dördült el a hegyek között. A völgy ezerszer viszhangozta.

— Fegyvert ragadj! Sorakozz! Kiáltám, és pergett a dob, csörgött a kard.

Hat huszárom egyikét rögtön Bordo-Brundra küldém, hogy bejelentvén a támadást az ott nyugalomban levő hadak csatlakozását elősegítem.

Válságos helyzetben voltunk. A hegyek közötti völgyben számtalan lovasság nyomult előre. A falu felé hatottak, melyet csak a csatárlánczban levő előőrseim csapata védett.

A vezényletem alatt álló honvédek többnyire ujonczok, kik most szagolják először a puskaport. De ennek daczára oly vitézül küzdöttek a huszszorta nagyobb erő ellen, hogy a magyar névnek valóban becsületére váltak.

A tüzelés csakhamar általános lett. Előőrseim egyes őrszemei, az előre küldött tizedes czélszerű intézkedése folytán, a keskeny völgyet csatárlánczban foglalták el s így a védelem menhelyet ígért. E perczben hallottam a borgo-brundi ágyú-jellövést, melyet rögtön a dobok pergése, a trombiták harsogása követett. Tudtam, hogy most mindjárt jön segítség, azért elhatároztam, hogy talpalatnyi tért sem engedek át. A partról lemászván, kis csapatommal a már tüzelő előörsök háta mögé kerültem s oly állást vettem, hogy tömeges megtámadtás esetében, a csatárlánczot lassan és vigyázva magamhoz vonván, az ellen előnyomulását, a nagyobb erő megérkeztéig, sikeresen feltartóztassam. Ez állás oly kedvező volt, hogy hosszabb ideig sikerrel védelmezhettem magam.

A Borgo-Brundnál állomásozó székely had nem sokára megérkezett. A székely őrnagy futár által tudósította a Beszterczén levő Dobay ezredest e vonal megtámadása felől, egyszersmind kérte, hogy löszereket küldjön s a további teendőkről rendelkezék. 8 darab hat és tizenkét fontos ágyúink, az ügyes tüzér tiszt parancsa szerint helyeztettek el, és ez alatt megkezdték működéseiket. Ágyuinknak sikerteljes működése megakadályozta az egyesült hadak előnyomulását.

Most már javában folyt a csata. A puskák ropogtak, az ágyúk bömböltek, a sebesültek jajgattak, a haldoklók imádkozának.

Borzasztó szép jelenet volt ez, melynek gondolata

megfagyasztja az erekben a vért. A keskeny völgy legét sűrű füstfelhők boríták.

De a kis csapat sziklafalként rendületlenül állt. Az egyesült hadak fővezére L ü d e r s tábornok egy magaslatról nézte elszánt küzdelmeinket s mintha szégyenlené, hogy ily kis maroknyi csapat ellen küzd, kétszeres erővel hányatta közénk a 12—18 fontos ágyú golyókat. De a gondviselés örködött felettünk, alig tévedt egy-két halált hozó golyó soraink közé.

Már három rohamot vertünk vissza. Egy székely százados bátorsága mindenkit meglepett. Századával maga is intézett rohamokat s két izben vert széjjel egy orosz gyalog zászlóaljat. Másod izben az oroszok háta mögött kartácsütegek voltak elrejtve s csak ezeknek pokoli tüzelésére vonult vissza, miután saját kezével több orosz tisztet és katonát elfogott.

A csata már öt óra hosszáig folyt s az ellen még egy talpalatnyi tért sem foglalt el.

Délutáni egy órakor érkezett meg a csata színhelyére Dobay ezredes, Damaszkín őrnagy és hadsegédjei, egy vadász-zászlóalj és négy ágyú kíséretében.

Az ezredes egy magaslatra felnyargalt, tekintetbe vette a csatatért s aztán első teendője volt, hogy a már 9 óra óta tüzben volt s elfáradt századomat a vele jött vadász-zászlóaljjal felváltatá, s minket az ágyú fődözésére rendelték.

A mint a vett rendeleteket teljesíteni akartam, a század akkori parancsnoka, Szász Gusztáv (mint később

étesültem ő is Beszterczén volt Damaszkín örnagygyal és csak most érkezett a csata helyére) hozzánk érkezett és kardot rántván, a már úgy is kifáradt, sokat zaklatott hősöknek azt kiáltá :

— Utánam fiúk! és a félszázaddal a csatába rohant.

Midőn a téren maradt félszázaddal az ágyukat fedezém, egyszerre csak hallom az egész vonal hosszában a szomorú takarodót s így az örködésem alatt levő ágyúk is megkezdték a hátrálást. Ennek valódi okát most sem tudom.

A visszavonulás felől sokféle versio keringett. Némelyek azt beszélik, hogy az egyesült orosz osztrák had körül-szárnyalt, mások, hogy löszereink kifogytak, meg hogy ágyúink beszegeztek. A valódi okot ki nem nyomozhatám. A visszavonulás azonban példás rendben és folytonos tüzelés közt történt. Sötét este volt, mikor Borgo-Brund megerősített sánczai közé értünk.

S mintha a két ellenséges vezér összebeszélt volna, egyszerre mind két részről megszűnt az öldöklő tüzelés. Sebesültjeinket, valamint kiszenvedett bajtársaink hulláit magunkkal vittük a borgo-brundi sánczokba. A sebesültek orvosi felügyelet alatt kocsira rakattak és Beszterczére szállitattak, a katonai kozházba, a halottak pedig még azon éjjel vérző szívvvel, néma gyászszal eltemették.

Ej lön. Csöndes, csillagtalán éj. Elöttünk csillámlottak az ellenséges sereg egyes őrszemei, mint vész

jósuló halálmadarak. Elhullott bajtársainkról folyt a beszéd s avval vigasztaltuk magunkat, hogy néhány óra múlva tán ismét meglátjuk őket oda fenn! Szomorú, de jótékony vigasz.

Hajnalodott. Háromnegyed négyre volt. Az egyesült osztrák orosz had megkezdte a támadást s pedig két felől.

A felső sáncz felé muszka had nyomult. Két első 12 fontos golyója az ellen tüzelését vizonzó két ágyúnkat leszerelte, a harmadik lövés pedig a harmadik ágyú fogatát tette semmivé — minek következtében a sánczból csak egy hat fontos által viszonzhattuk a tüzelést.

Ekkor az alsó sánczban, hol a tüzelés apró löszerek, valamint négy 12 fontos ágyúból javában folyt, parancsot kaptam, hogy félszázaddal a felső sánczi hősszékelység segélyére siessek. A mint odaértem, alig láttam 50—60 embert, kik a legelszántabban védték magukat. Ily szavakkal fogadtak :

— Hozott az úr löszereket? —

Aztán elbeszélték, hogy még csak öt töltéssel rendelkeznek. Nagy zavarba jöttem, mert embereimtől értesültem, hogy nekik sincs több 6—7 töltésnél. Gyorsan kellett határozni. Az alsósánczba csak folyt még a tüzelés, de a felső sánczban majd egészen elfogytak már a löszerek. Felénk sebes léptekkel és pusztító tüzelés közt három orosz gyalog zászlóalj közeledett. Ezek vagy rohamot akartak ellenünk intézni, vagy pedig a sánczot kövülvevén, minket elfogni.

Elhatároztam tehát, hogy kiseded csapatommal kivonulok s ezt annál is inkább tevém, mert az első sánczban Dobay ezredes sem találta czélszerűnek az egyesült seregnek megjöttét bevárni és visszavonulást parancsolt.

A mint a sáncz kapuján kivonultunk, az ellen sor-tüze fogadott, ez borzasztó pusztitást tön, minden törekvésem, hogy kis csapatomat együtt tartsam, meghiúsult. Egy puskagolyó balkaromat érte, a földre hulltam.

Ily kétségbeesett állapotban láttam, hogy embereim rendetlen futásnak eredtek s a közelben levő kertekben eltűnnek.

Nehogy a halálnál is borzasztóbb fogságba jussak, egy, velem maradt tizedessel — kinek nevét fájdalom! elfelejtettem — a mennyire sebem vérfolyása engedé, egy gyümölcsös felé indultam.

Deszka kerítéshez értünk. A tizedes segélyével azon keresztül másztunk s folytonos golyózápor közt Borgo-Brundnak nyugoti végére értem.

Az egyesült hadak az alsó sánczot bevették s a rendben visszavonuló magyar seregre kartácsokkal lőttek. Ez által oly zavar támadt, hogy a mi seregünkben senki sem hallgatott a vezényszóra. Mindenki saját megmentéséről gondoskodott.

Midőn a város végére értem, 8—10 huszárt találtam ott.

— Merre vannak embereink? — kérdém.

— A világ négy tája felé futnak azok tiszt ur; ön is jobban teszi, ha saját megmentéséről gondoskodik

— megátkozott minket az isten, — volt a szomorú válasz.

Aztán megsarkantyúzták lovaikat s minket a faképnél hagytak.

Vérveszteség miatt alig tudtam lábamon megállni. Gyöngülő hangon szóltam a tizedeshez.

— Hagyjon el engem; s mentse meg életét! Én nem mehetek tovább.

De a becsületes honvéd büszkén felelte :

— Semmi sem lesz abból uram : vagy megélünk együtt, vagy együtt halunk meg!

Az előttünk nyiló országúton épen akkor ment egy oláh, két lovas üres szekérével.

Bajtársam hozzá ment, én pedig a füttyülő golyók zápora elől az országút melletti árokba menekültem.

Az oláh szomorú helyzetünket meglátva, elég becsületes volt s minket kocsijába befogadott.

Csakhamar túl voltunk a lőtávolon s a futó seregből annyit, a mennyit lehetett, kocsinkba fogadván, Beszterczére értünk.

Itt tizedes bajtársamnak első gondja volt, hogy számomra orvost keressen.

Végre nagy nehezen talált egyet, ki több sebesült sebeit s ezek közt az enyémet is, egy becsületes százsz polgár házában megvizsgálta és bekötvén, megígérte, hogy Dézsen, hova a többi sebesült is szállítatott, majd felkeres.

Azt tanácsolta nekünk, hogy csak siessünk Dézs

felé, nehogy az előre nyomuló hadak hatalmába kerüljünk.

Beszterczen mindenki elveszté eszét. Lótottak, futottak az utczákon. Átalános volt a rémület és kétségbeesés.

Becsületes oláhunk jó pénzért — Dézsre szállított. Itt a kocsimban levő négy sebesültet — ezek közt saját őrmesteremet is — a közkórházba beszállásolván, magam — a kapott tiszti szállásban — a már az úton mutatkozott seblázban feküdtem.

A betegség kinjait nevelte a honfi fájdalma.

Szomorú, végzeteljes napokat éltünk, fájdalmaink megválthatnák egy világ bűneit.

Kolozsvárott, — hová sebeim begyógyítása miatt vittek, Szász Gusztáv századosomtól, ki egy kozák lándzsája által megsebesítettén, itt szintén orvosi ápolás alatt volt, tudtam meg, hogy az egész borgo-brundi vonalt, Rete kig az egyesült osztrák-orsz sereg foglalta el.

Bem apóra gondoltam; de isten nem kedvezett többé fegyverünknek. A szomorú dráma bevégeztét mindnyájan tudjuk; szivébe van az irva minden embernek a Kárpátoktól Adriáig.

Isten adjon szebb jövőt!

Szabolcsi önkéntesek dala.

Kalapomon nemzeti szín rózsza,
Ajakamon kedves babám csókja,
Ne sirj babám, nem megyek világba
Nemzetemnek vagyok katonája.

Nem adtam én a lelkemet bérbe,
Husz karajczár úgy sem sokat érne,
Van még nekem öt hat karajczárom
Azt is ha kell hazámnak ajánlom.

Nem kerestek engemet kötéllel,
Zászló alá magam esküvém fel,
Szülő anyám, te szép Magyarország
Hogy ne lennék holtig igaz hozzád!

Olyan marsra lábam sem billentem,
Hogy azt bántsam, a ki nem bánt engem,
De a szabadságért, ha egy iznyi
Talpon vagyok, halálomig vivni.

(1848.)

Hogyan haljunk.

Rongy hálósapkában haljunk-é meg,
 Pap, orvos, bába közt, kórágy fölött ;
 Vagy harcmezőn mosolygó ég alatt,
 Dobpörgés s ágyudalok között ?

Vagy mint terhes felhők alatti sast,
 Mely a villámokig daczolva száll,
 És röptiből lesujtva hull alá,
 Merész küzdés közt, leljen a halál ?

Rongy hálósapkában haljunk-é meg,
 Pap, orvos, bába közt, kórágy fölött ;
 Vagy harcmezőn mosolygó ég alatt,
 Dobpörgés s ágyudalok között ?

Samarjai Károly.

(1848.)

A d a t o k ,

**Jalovics György, az első hatfontos ágyuüteg első ágyuja
11 hónapos s 32 csatás irányzója, később tüzemestere
jegyzeteiből. — Öszeállítá Vahot Imre.**

I.

A horvátok lefegyverzése Tolnában.—Muraközi csatározás.

A Hunyady nevü honvéd zászlóalj megalakulván, Pestről Szent-Tamás felé indították el a szerbek ellen. Baján a zászlót fölszentelték és Földvárra hozták viszsza gőzösön.

Mivel Székesfehérvár alatt Jelasics tábornok ütött, a Hunyady-zászlóalj 6-dik századát a Fehérvár körül lévő falukba szállították előre; a visszamaradt zászlóaljhoz pedig a szabolcsi és Zrinyi-zászlóaljak csatlakoztak és együtt indultak Adony felé.

A mint a Hunyady-zászlóalj az adonyi töltésen ment, a lóréi szigetről a nemzetőrök tévedésből rájuk lőttek ágyujokból, gondolván, hogy Jelasics népe. Miért is zászlójukról levették a sasokat s midőn a nemzeti színeket észrevették, felhagytak a lövéssel.

A nevezett zászlóalj Adonyban halt meg. S másnap reggel ugyancsak a Hunyady-zászlóalj 6-dik századának emberei hozták gróf Zichy Ödönt, kit Sopo-

nyán fogtak el szép négy lovával és hintájával együtt, melyeket aztán Vásárhelyi hadnagy kapott jutalmul, a grófot pedig honárulási vádból felakasztották a lóréi szigeten.

Ide érkeztek meg a kecskeméti nemzetőrök is, és úgy indultak Ercsibe, onnan Seregélyes mezővárosba, honnan Rott tábornok horvát előhada 60 darab marhát hajtatott el; azonban az épen akkor érkezett huszárok egy földmivelő utasítására a horvát hajcsároknak utjokat állták, s a marhákat visszavették tőlük, sőt többet közülök lekaszaboltak, egy része a báró Splényi pusztáján lévő kis erdőbe menekült.

Másnap kis magyar csapatunk utánok indult s az erdőbe menekült horvátokat, szám szerint 1500-at lefegyvereztünk.

Perczel Mór itt vette át a kis táborot, s a lefegyverezett horvátoktól ő maga hozta el a zászlót, mely igen rongyos volt s a Hunyadiak egészen összetépték azt, a horvátokat pedig a kecskeméti nemzetőrök egy része Pestre kísérte.

Csapatunk Táczt felé tartott, hol Rott tábornok tanyzott horvátjaival. Amint hírét vette jövetelünknek, a csatornán lévő hidat felakarták szedni, a földmivelő nép a hidról a vízbe hányta őket, és így Soponyára húzódtak. Ekkor foglaltuk el táborukat.

Perczel huszárokat küldött Rotthoz, hogy adná meg magát, s el is jött ő táborunkba hadsegédével s 3 órai időt kért a meggondolásra s azzal visszakísérték a huszárok Soponyára.

A 3 órai idő elteltével, igen besötétedett; a magyar had összeszedte magát és Soponya felé tartott. Oly sötét volt, hogy a magyarság tévedésből egymásra kezdett lövődözni, míg csak kiáltozva sem nevezék meg magukat.

Igy huzódtunk Csöszi nevű falu alá, honnan reggel mindjárt elindultunk Soponyára, hol már csak hült helyét találtuk a horvátságnak, kik még estve elszöktek Kálozd felé, hol a nép rájuk lödözött. Innen Dégre mentek, mi meg nyomban utánok.

Másnap reggel korán Ozora felé indultunk, s az erdőben csatárlánczot képezve haladtunk előre s egy nagy láposban rábukkantunk a megszorult horvát atyafiakra, kik elől a tolnai nemzetörök fölszedték a Sió hidját, melyen nem mehetvén át, e miatt rekedtek itt.

Perczel Mór követet küldött Rott tábornokhoz, hogy adná meg magát, mibe ő tüstént beleegyezett. A tiszték kezdték öveiket leoldozni derekukról, a közemberek lerakták fegyvereiket.

Rottot Pestre kísérték, a horvátokat pedig hazabocsátották Kanizsa felé. Ozorán a honvédek kilődöztek a horvát fegyvereket s úgy találtuk, hogy az ő töltségük még egyszer akkora volt, mint a mienk.

Bizonyos Hunyadi-közvitéz egy horvát fegyvert kilőtt s véletlenül egy kis zsidó leányt sebesített meg azzal. E miatt halálra ítélték. Három napig volt a sirlomházban és a mint a vesztőhelyre vitték, egy úri hölgy kegyelmet kért érte és meg is kapta azt. E közvitézt

arról lehetett megismerni, hogy csákója mellett sok ideig egy hosszú szál tollat viselt.

Kis seregünk elindulása előtt az elfogott 12 horvát ágyuból 8 darabot Pestre küldött, négyet pedig megtartott magának, s hozzácsatolván előbbi 4 ágyujához, így lett belőle egy üteg, melyet első 6-fontos gyalog ütegnek neveztünk el. Tüzéreket hozzá a zászlóaljából szedtek, a kik ugyanis önként vállalkoztak. S ekkor csaptam közéjük magam is.

Csáktornyan minden órát felhasználtunk gyakorlatra s később nem csak jó, de híres tüzerek váltak belőlünk.

Veszprémből Keszthelyen s Kanizsán át Letenyének tartottunk, hol a Mura tulpártján lévő erdőben voltak a horvátok. Mi oda érkeztünk, szép sikszágon állították fel ütegünket, elkezdtünk tüzelni s ők vissza 3 fontos ágyukból.

Első lövésükre mindjárt egy tüzer társunk esett el, utána egy löszér-hordó lobbant fel, egy irányzó s néhányan megsebesültek. Látván Perczel, hogy mi tüzerek nagyon ki vagyunk téve a veszélynek, két ágyut a sereg bal szárnyára küldött, hogy keresztüzbe vegye az ellenséget, mi meg is történt.

A tüzelés nem tartott tovább 3 óránál. Kénytelenek voltak nagy veszteséggel visszavonulni; a gyalogság az erdőbe, a lovasság a Mura partján húzódott el.

Táborunk a Murán azonnal hidat ütött, s két ágyu s néhány huszár és gyalog honvéd nyomult utá-

nuk. A falukban elmaradt horvátok elég vakmerők voltak a házakból huszárjainkra tüzelni, egynek ki is lötték a szemét, miért a házban levő hovátokat mind lekonzolták. 18 Hunyadi-vitéz az erdőbe nyomult, hol a horvátok voltak elrejtözve 700-an, s a kis csapatnak mégis megadták magukat.

II.

A friedaui és légrádi csaták.

Csáktornyaról, hol vitéz Zrinyi Miklós vára áll, s hol két hétig kellett időznünk, Stájérország felé indulunk el éjjel az erdőben Friedaunak! Reggel felé előcsapatunk 18 császári vadászt s több könnyű lovasz fogott el, kik Nugent táborából előrsre voltak felállítva.

A mint az erdőből kiértünk, megláttuk Friedaut, hol Nugent tábora tanyázott. A tüzérek néhány lövése után a Zrinyi-gyalogság nyomult előre. A vadászok a szántóföldön fekvé vártak rájuk s nagyon sokat megmégstették a bokájukban, miután fektükből alant löttek, míg mi tüzérek fekhelyükről el nem kartácsoltuk őket.

Erre megszaladtak és a városon keresztül huzódtak, de sokan a házakban rejtöztek el s onnan tüzeltek ki honvédeinkre, különösen a városi iskola tele volt polák katonákkal. A szabolcsiak rájuk törték az ajtót és szuronyaikkal öldösték le őket.

A tüzérek nem dolgozhattak egész erővel, csupán két ágyu működött a várósból kifelé, mert Nugent a

városon kívül igen jó helyre vette magát. S minthogy a város népe is kivonult vele, honvédeink az üres házakban nagy pusztítást vittek végbe, s az apró Zrinyi-fiúk különös ellentétben voltak az óriás termetű polyákokkal, kiket mint hadi foglyokat kísértek.

Minthogy a Dráva és Mura közt igen nagy vízáradások szoktak lenni, a tűzpróbát már többször kiállott táborunk néhány napig a vízben volt kénytelen tanyázni, s innen Letenyére vonulni, hol majd egy hónapig maradt.

Meghallván ezt a horvátok, ők is Légrádhoz jöttek s elsánczolták magukat. Perczel tehát ide indítá táborát, de nem sokra mehetett. A szőlőhegyen két két ágyunkat helyeztük el, s a sánczon dolgozó horvátokra erősen kezdtünk tüzelni, mire ők is felelgettek. Veszteségünk egy halott s három sebesült vala, míg az ellenség több halottat hányt ki a sáncz árkából s a harmadik sánczban két ágyujokat tettük harczképtelenné. A Horvátok Légrád felé vonultak vissza, mi pedig előbbeni állomásunkra.

Perczel táborában igen keményen büntették azokat, kik fegyvert merészelték áruba bocsátani. Még is megtörtént, hogy egy szabolcsi közvitéz rábeszélte pajtását, egy huszár karabélyt elcsiptek és eladták. Büntették kisülvén, mind kettőt halálra ítélték.

Az, a melyik kevésbé volt bűnös, az utolsó órában elbucsuzott bajtársaitól, míg a másik a tábori papjal sem akart imádkozni. A bűnösebbet 3 legjobb baj-

társra lötte agyon ; a másik is letérdelt már bekötött szemmel, s épen akkor midőn már czélozni akartak rá, Perczel hadsegéde vágatva hozta a pardont, mi nagy örömet idéze elő. Az életben maradt egyén továbbra is szolgált s igen jól viselte magát.

III.

A móri, szolnoki és czeglédi ülközetek.

A történetek után rövid időn Körmend felé indultunk el, s itt olvasták fel nekünk azon hirt, hogy a magyar hadsereg Bécs alól visszavonult.

Perczel, nehogy valamikép a császáriak elvágják útját, sietett előrenyomulásával. Pár nap alatt Fehérmegye egyik népes városába, Mórra érkeztünk, s a herczeg Windischgrätz által vezetett császári hadsereg már akkor Kisbéren volt.

Az előörsi ágyulövésekre táborunk tüstént kiindult a városból. Legelőször mi tüzérek helyezkedtünk el a város alatt, a gyalogság nagyobb része egy domb oldalába, jobb szárnyán császár-huszárok, balszárnyán a hunyadiak huztak csatárlánczot. Ez utóbbiak legelőször is a szembe jött serezsánokat verték vissza és utánok nyomultak. Mikor már jól bent voltak az erdőben, a vörös köpönyegesek a császári lovassággal együtt visszafordultak s a mieinket elfogták.

A magyar tüzérség keményen dolgozott, de a császári lovasság előrenyomult az erdő balfelében. Ekkor Perczel rohamra szolítá fel a huszárokat, de ezek

csékély ütközés után visszafordultak s Fehérvár felé elvágatva, s ágyúikat földözet nélkül hagyák.

Alig birtunk megmenekülni. Egy ágyut, melyen két tüzér ült az utcából akartak a császáriak visszafordítani, de az utca oly keskeny volt, hogy ott négy lóval nem lehetett volna azt eszközölni. Már kardlapozni kezdtek a szekereket s nógatták, hogy forduljanak vissza, de ők annál jobban ügettek. Végre utjokat állták. Meglátván ezt három Miklós-huszár, hirtelen odavágatott s a császáriakból 4 lovas levágtak, lovaikat elvitték magukkal s az ágyu is mentve volt.

Megriasztott gyalogságunk a szőlőhegyen át Csákvár felé tartott, hol 40 ágyú, s két huszár-ezred tanyzott, kiket Görgei küldött Perczel támogatására, azonban már ekkor elkéstek.

E szerencsétlen csatában 900 emberünk lett fogolylyá s egy ágyunkat is elfoglalták.

A szétszórt sereg Hamsabégnél szedte össze magát s innen Pestre vonult, hol a móri csata hire leverőleg hatott a népre.

Perczel az 1849-dik év első hetében indult ki hadával Pestről az üllői uton Czepléd felé, s innen Szolnokba, majd ismét Törökszentmiklóstra, hol be akarta várni a császáriakat, de ezek Szolnoknál tovább nem mozdultak. Perczel tehát elhatározta e helyből kiszorítani őket.

Midőn hadseregünk Szolnok alá ért, nagy köd volt s jeladásul két ágyunk vak lövést tett. Erre a csá-

száriak éles lövéssel feleltek, pedig legalább is kétezer lépésnyi távolságban voltunk tőlük.

Erre Perczel parancsot adott, hogy az első és második 6 fontos ágyu 36 huszárral a Tisza hidján át a városba menjen. Ez igen merész kísérlet volt, de azért mégis belevágtak. A nagy köd miatt mit sem lehetett előre látni, egyszer csak azt veszik észre, hogy már a hidnál vannak, hol a császáriak részéről egy üteg röppentyü állt, a tulsó parton pedig 2 üteg ágyu.

A mint két ágyunk, a huszársági földözöttel a hidra ért, ezek a röppentyüsöket a Tiszába ugratták, a többi tüzerek pedig nagy gyorsan felmozdonyozták ágyuikat s nyakra-főre rohantak ki a városból.

Epen déli 12 óra volt, midőn a mi ágyuink és huszárjaink a város közép utcáján robogtak keresztül, mi annyira meglepte a császáriakat, hogy egy előre tájékozni sem tudták magukat, sőt a város minden részéből gyülekezni kezdett lovassággal együtt vágattak ki felé. Csak mikor az utca végén megálltunk s nagy gyorsan lemozdonyoztuk ágyuinkat, néztek egymás szemébe.

Mi csakhamar erősen kezdtünk a lovasságra tüzelni, mely a hol csak fölállította magát, lövéseinktől csak úgy dőlt lefelé mint kasza alatt a kéve. Egy századosuk is lefordult lováról, mely beszaladt hozzánk s ágyuink előtt megállt, mintha kérdőre akarna venni bennünket gazdájáért, — és egy szekeresz őrmesterünk elfogta s magáévá tette azt.

A császári ágyuk is lövöldöztek ránk befelé, de ők nem tettek egyéb kárt, mint hogy egy szegény szolnoki embernek, ki ágyuink körül báméskodott, elötték a lábát.

A császáriak látván nagy veszteségöket, hátat fordítva visszavonultak, de a mi győztes két ágyunk utánok nyomult és épen ott mozdonyozott le, hol a lováról lefordult kapitány halálos kinok közt feküdt. Először is két zsidó születésű lőszerhordó tüzér ment hozzá s gyűrűit és sisakját zsákmányolták el tőle. Azután azon őrmester ment hozzá, ki már lovát birta, s kardját vette el. A haldokló sebesült kérte az őrmestert, hogy kinjainak véget vetendő, löné őt agyon, de ez nem tette meg. Végre egy huszár ment hozzá, kinek megvallá, hogy a kabátja béllésébe több százás banknóta van elrejtve, s kérte, hogy mint házas s gyermekes embert szabadítsa meg kinjaitól. A huszár átvette a pénzt s agyonlötte a szerencsétlen századost.

Két ágyú- s néhány huszárral így szoritottuk ki Szolnokból s így vertük meg a sokkal túlnyomóbb erőt, a számos lovasságot, s a három üteget. S a két ágyu személyzetének, azért hogy oly hősiezen viselte magát, az volt a jutalma, hogy künn kellett maradnia előrsön, s még csak kenyeret sem kaphattunk;— de azután más nap volt elég kenyér, szalona és bor — tehát nemcsak puskapor.

Szolnokból Abonyba ment hadosztályunk, hol egy éjet töltöttünk. Itt egy császári tüzér-hadnagy fe-

küdt, ki egyik lábát Szolnoknál veszté el. Szeretett volna magyar tüzért látni, mert sokáig azt hitte, hogy a magyarok tüzei francziák. Közülünk egy irányzót s két köztüzért hivattak hozzá; de a francia tüzekek nem tudtak máskép mint magyarul, s kissé német nyelven is gagyogtak. A sebesült ellenség megdicsérte őket s ez rájuk nézve szép jutalom s elégtétel vala.

Másnap reggel Abonyba egy kereskedő legény állott be közénk tüzérnek, s csakhamar begyakorlá magát, de mint alább látandjuk, nem sokáig üzhette új mesterségét.

Abonyból Czeglédre mentünk, hol a császáriak már készen vártak bennünket, még távol voltunk tőlök s már is erősen tüzeltek, de azért nem rettentünk vissza. Két ágyuból 500 lépésnyi távolságra célba vették a lovasságot, s lövéseink jól kiszedvén belőlük a vámot, oly zavarba hozták őket, hogy még a vadászok is megremültek, kiket csakhamar vaspályán szállítottak el Pestre.

A császári tüzéség egész a házakig vonult vissza s innen kezdett tüzelni. A harmadik tüzelésre ellőtték azon ujoncz tüzér jobb karját vállban, ki 4 órával ezelőtt állt közibünk, — meg is halt mindjárt.

Nem sokáig tartott a tüzelés, mert a magyar balszárny erősen nyomult Czeglédnek, míg a középpont tartotta a tüzet. A császáriak a városon keresztül húzódtak vissza, s mi csak a szőlőkig üldöztük őket, onnan viszatértünk a városba, hol a nép csutorákban,

üvegekben s fazekakban hozta elibünk a sok bort. A szélső házakban mindenütt volt két három sebesült a császáriakból s többen halva feküdtek itt, kiket másnap temettek el a czeplédiek.

IV.

A kápolnai ütközet.

Hősi elszántságu, s vállalkozó szellemű tábornokunk, Perczel Mór a kormány által Szenttamáshoz lévén rendelve, hadosztályát Répásinak adta át, s azután nemsokára Aulich tábornok vett át bennünket Tisza-Füreden.

Innen Poroszlón s Egerfarmoson át Mezőkövesdre mentünk, hol a Tokaj tájáról érkezett katonaság csatlakozott hozzánk.

Innen ismét Kápolnára indultunk Szíhalom felé, hol megálltunk s a huszárok mintegy 12 összevagdalt lovaszt hoztak magukkal, kiket őrzőjáratban fogtak el s Debreczenbe küldték.

Másnap délben érkeztünk Kápolnára; ágyuinkat a falu alatt hagyták, s a honvédeket pedig épen akkor kezdék elszállásolni, midőn a trombita és dob riadóra szólt s három ágyülovés szolgált jeladásul a harcra.

Hadseregünk mindjárt kitakarodott a falu alá s két ágyü s egy század Miklós huszár indult előre. — Nem messze Kápolnától Püspöki nevü puszta fekszik, hosszú birkaaklokkal, mik a császári lovasságot eltakarták.

A mint ágyuink megálltak, egyszer csak előre vágat egy osztály dragonyos s huszárjaink tüstént atakramentek velök, s a mint rövid vagdalkozás után szétváltak egymástól, az ágyukkal közéjük tüzeltek, s ők ismét az aklok mögé vonultak.

Kevés vártatva a dsidások jöttek elő s kisebb számú huszárjaink ezekkel is bátran és vitézül szembe szálltak. Az összeütközés után egy böszült huszár visszament az uhlánokra magánosan, s néhányat levágott közülök, míg végre a sok dsidás őt is leszúrta.

Itt már megérkezett a császári tábor. A gyalogság a kis erdőben egész estig tüzelt egymásra, valamint a tüzérek is szakadatlanul, röppentyüket is szórtak gyalogságunk közé s többeket megsértettek.

Igy tartott ez késő estig s e kkor a mi hadseregünk áthúzódott a Kápolna melletti folyón, mely fölebb ért a gyalogság bakancsánál, s a tulsó oldalon ütött tábor, de egész éjjel talpon volt.

Más nap korán reggel a császáriak már készen várták a magyarokat, mert seregök zöme is odaérkezett Gyöngyös felől. Klapka hadteste is megérkezett reggelre, s a csatatér jobb szárnyát foglalta el, a balszárnynon a dsidások csatárlánczot húztak a magyarok előtt, s majdnem két óráig farkasszemet néztek, a nélkül, hogy löttek volna egymásra.

A jobb szárnyon Klapka vezérlete adott nagy hévvel folyt a csata, a gyalogság több izben szuronyt szegezve rohant egymásra. Egy olasz zászlóalj, mely Bu-

dán a magyarrokhoz ment át, annyira a császáriak közé keveredett, hogy utjok elvágva lévén, egészen a császáriak birtokába kerültek. Két erősen kartácsoló magyar ágyut is bekerítették s elfogtak — de később a Miklós-huszárok visszafoglalák.

Klapka a jobb szárnyon visszaverte a császáriakat, kik legerősebben ostromolták hadsergünk közép-pontját, úgy hogy kénytelen volt ez hátrább húzódni. A balszárnyon is, megkezdődött a tüzelés s a Miklós-huszárok négy osztálya épen jókor érkezett segélyökre.

A császáriak a kis erdőbe, balszárnyunk szemle-gezése végett egy század lovasságot küldöttek s annyira bejöttek az erdőbe, hogy egészen egy vonalban voltak már velünk. Tüzéreink minden parancs nélkül rájuk tüzeltek s főtisztjüket lovastúl együtt lelőtték, a többi visszavágtatott. Ezen eseményre a német táborból egy trombitás kíséretében hadi orvos jött a halotthoz s le-szállva lováról megnézte őt s ismét visszatért. A halott alkalmasint Windischgrätz herczeg fia volt, kit később Gyöngyösön nagy pompával temettek el.

Most következett a császáriak nagybani előrenyomulása. Itt már balszárnyunk is hátrálni kezdett Kápolna alá, innen pedig a falu mellett egész rendben vonult vissza, s a falu dereka táján egy kis dombon foglalt helyet, hol még mintegy negyedóráig tartotta fel a tüzet.

A tüzerekből a falu alatt maradván egy halott, ezt egy szekeresz őrmester és tizedes nagy bátran elhozták a császáriak elől. A tizedes leszállt lováról s a halott

hulláját feladta az őrmester lovára s azután az üteg szekereknek saroglyájába tették.

A donmiguelek bent a falu házaiban és utcáin voltak s a vadászok több házat rájuk gyujtván, kénytelenek voltak kihuzódni zászlóaljukhoz, mely Kápolna alatt tömegben állt.

Igy kerülván Kápolna a császáriak birtokába, kertjei alatt egy kis dombra huzták fel ágyúikat s irtózatosan tüzeltek a magyarokra, kik már itt az ágyugolyók zápora előtt nagyban voltak kénytelenek hátrálni Kövesd felé.

Nevezetes dolog, hogy a főlebb említett tüzért, kit a saroglyába tettek, még mint halottat sem kimélte az agyugolyó s egészen szétszaggatott hulláját a füzesabonyi erdő sarkába temették el tüzer bajtársai.

Görgei szép hadával akkor jött segítségre, mikor már hadseregünk nagyban retirált, s velünk együtt ő is visszafordult. Kövesdnél legalább is 140,000 magyar honvéd gyült össze, s itt lett volna legjobb alkalom visszaadni a kölcsönt, de mi alárendelt katonák nem tehattünk róla, hogy vesztegen hagytak bennünket.

A császáriak egész Kövesdig eljöttek utánunk s roppant táborunk felé két osztály dsidás és vértés lovaságot küldtek két ágyúval és ütegszekérrel.

Ezeket a császárhuszárok fogadták el. Amazok vágatva rohantak ezekre, kik megsem mozdultak, mig vagy húsz lépésnyire voltak tőlük. Ekkor rájuk rohantak; s heves összeütközés után hátuk mögé kerültek,

két ágyujokat elfoglalták s elvitték a magyar táborba. A többi huszárság is részt akart venni a csatában, de már nem volt kivel összezsapni, mert a császárhuszárok csakhamar elbántak velök, s csak néhánynak volt szerencséje visszamehetni a császári táborba.

Itt nyerték vissza a császárhuszárok Móránál anynyira eljátszott katonai becsületüket. Az elfoglalt két kocsitöltést, a mi első gyalog ütegünk vette át, mely Kápolnán egészen kifogyott a löporból.

A császáriak Szihalomnál egész estig mozdulatlanul állottak, mint a fal. — Másnap reggel a magyar tábor különféle irányban indult szét. A legkisebb hadosztály arra vette útját, a merre a császáriak állottak t. i. Szihalom felé Egerfarmosnak, hová szerencsésen el is jutott.

A császáriak itt kezdtek ránk egyszerre 24 ágyúból tüzelni, mit mi mintegy 50 lövéssel viszonztunk, s mindjárt vissza kellett huzódnunk egy pár ölnyi széleségű csatornán, melynek hidját csak a miatyánk tartotta, úgy hogy már a második ágyu alatt összerokadt, az ágyú a vízbe esett, az üteg szekere pedig a sárba sülyedt, melyet a huszárok a golyók zápora közt vontattak ki.

A többi ágyu a csatornán innen az ellenség felén maradt s a csatorna partján Poroszlónak tartottak, s innen Tiszafüredre érkeztek, hol a tábor elsánczolta magát a Tisza hidjánál és ott maradt két hétig.

Ezután ismét Kápolna fel indult el s csak ekkor hallottunk az odavaló néptől, hogy a csatatéren mintegy 3000 halottat találtak, kiknek eltakarítása három napig tartott.

(Folytatjuk a jövő kötetben.)

Jellacsicsali csatározások.

Rosty Zsigmond, volt honvédtiszt Naplójából.

I.

A szerb harcz kitörése. Elindulás. Jellacsicsali összeütközés.

1846-ik év elején Pesten mint magányzó éltem; a marciusi napokban, a honfi-párthoz tartozván, természetesen a mozgalomhoz csatlakoztam, megválasztattam nemzetőri főhadnagynak, 1413 szóval városi képviselőnek; alapítottam Mérey Mórral mint tulajdonos és szerkesztő a Radical lapot, s csekélyebb körömben mi jót tehettem, megtettem.

A rácz háborút olyannak tekintettem, mely elszánt akarattal könnyen lecsendesíthető, hanem Jellacsics bujtogatásai aggodalomba ejtettek; Fiume elfoglalása megdöbbsentett, midőn pedig september 3-án reggel a hirlapokban olvastam, hogy Jellacsics a horvát táborral a Dráván átkelt, s nyilatkozványa szerint ő akar honunkban rendelkezni, felforrt bennem a méreg,

boszuság, s eljöttek hittem azon időt, mely minden honpolgár élete feláldozását igényelheti; ekként tehát elhatároztam, a honvédek sorába lépni. Ugyan az nap a forradalmi csarnokba menvén; ott feltárva feküdt Makk Józsefnek egy kiáltványa, melyben Pest városa értelmeseb lakói felszólítatnak, hogy ajánlják fel magukat helybeli tüzerekül, hogy szükség esetében Pest városa előtt az ellenség annál erősebben fogadtassék; én ezt családós ember létemre körülményeimhez igen alkalmas honfi-állásnak tartván, nevemet tüstént aláírtam — aláírtunk 154-en, — s másnap délután a betanulási gyakorlaton az új épületben megjelentem. A betanítás oly hanyagul ment, hogy többször ujoncz létemre én voltam az oktató. Körülbelöl egy hét mulva uj kiáltvány lön kibocsájtva, melyben előadatott, hogy valószínűleg Fehérvár körül ütközet leend, azért felszólítatnak a beirttak, hogy kik tehetik szánják el magukat egy rövid ideig Pesten kívül teendő tüzeri szolgálatra; — szinte tüstént aláírtam magamat, — tettük ezt 36-an. — September 24-én délután az utczán sétálván, s egy, nyomtatott nagy falragaszra tekintvén, abból értettem, hogy a magukat felajánlok az nap délutáni 6 órakor az uj épületben leendő megjelenésre szólítatnak fel, mert ekkor Makk József parancsnoksága alatt egy lovas titeg az ellenség ellen ki fog indulni; — erre tüstént haza mentem, s vélvén, hogy a hét közepén a baracskai völgnél Jellacsicsot megverjük s így legfeljebb a másik vasárnap ismét honn leendek, két pár fejérruhát, s mintegy

70—80 pft magamhoz vévén, nőm és 5, s $3\frac{1}{2}$ éves fiacskáimtól kísérve a kitett idő előtt az új épületben megjelentem, hanem itt a készülődés még nagyban folyt, úgy annyira, hogy éppen kilenczet ütött az óra, midőn indulóra a harsona megszólalt; én tehát családomtól újra bucsut vévén, az ágyura felültem, s a táborba mint közlegény megindultam. — Ejjél után Martonvásárra értünk, minthogy nem váratunk, az elhelyezés sok bajjal járt, — én magamat, a hazafiságáról jól ismert Pintér József gyógyszerész- és nejenél, beszállásoltam, kik, mint másként is jó ismerőst, szívesen fogadtak. Másnap reggel körülnézve azt láttam, hogy csak 16 önkéntesek vagyunk, valamint tudtomra esett, hogy egy velünk eljött ugyan, kora reggel ismét haza ment : az ütegi személyzet ruházata elég tarkázott volt a rendes honvédek honvédi, mi önkénytesek pedig magán polgári ruháinkban. Délben Sukoróra értünk, másnap jött egy társzekér ruházattal, — én egy köpenyt, attilát, és csákót kaptam; nadrág nem jutván, maradtam a plundrámban; — délután befogott ágyukkal gyakorlat tartatott, — megjegyezendő, hogy eddig Pesten a tanítás csak pusztán álló ágyukkal tétetett, így tehát itt az önkénytesek közül a sebes fordulatoknál sokan megingottak, néhányan le is fordultak, de másnap ezen gyakorlat ismételtetvén; mindenki helyét derekasan megtartotta. E hó 28-án még sötétben megindulván a pákozdi völgybe értünk, midőn a tábori tüzek még égtek. Makk ütege a tóféle

legszelebb helyre rendeltetett, egy vonalba Fröhvirth fél üteggével; — én az első számú ágyúhoz lévén beosztva, volt az, az országúttól számítva a negyedik, a tótul pedig a hatodik; ezen összes hadtest állott körülbelöl 4000 emberből. Délután eljött Csányi László kormánybiztos az üteg megszemlélésére, — s hozzánk buzdító beszédet tartott, — engemet a sorban fel nem ismert de midön a szemle után hozzá mentem, leszált a lováról s átölelve megcsókolt; ez nap fő-ágyússá — annyi mint a gyalogságnál a frajter — lettem; megfordult ez nap köztünk gr. Batthyány Lajos is, kivel szinte barátságosan beszélgettem. Midön lenyugvásra készültünk, hire futamodott, hogy gr. Lamberg tábornok Pesten megöletett; — ez a rendes, hozzánk átjött katonaság közt oly rossz vért csinált, hogy közülük többen bennünket elhagyni szándékoztak, — másnap ezek meggátlására Makk felszólított, hogy menjünk a huszárokhoz, s beszéljük le e tervükröl, én tüstént beléegyezvén, lovat rendelt alám, s így Makkal a huszárok közé mentünk mindenféle szépszavakkal a maradásra birtuk; leginkább én szoltam, a fő indokolás azt volt, hogy gr. Lamberg hazaáruló, s ha ki láb alól elnem tétetik, Budavárát bezárja, Pestet összelöveti, a hozzánk jött császári katonákat pedig mind felakasztatja s. a t. így tehát a maradásukra valamikép én is járultam, noha az egész sikert magamnak éppen nem tulajdonitva legfőbb érdeme volt ebben a derék Sweidl-, akkori Sándor huszár-ezredbeli kapitánynak; ki később mint tábornok kivégeztetett. Ezen

capitulatióból rendes helyünkre visszanyargalván Pátka felől ágyu-dörgéseket hallottunk; mi tehát harczy készségbe tevén magunkat, vártuk a jövendőt, s főztük ebédünket; — fél tizenkét óraker jöttek előrsök azon hirrel, hogy már Pákozdban van az ellenség, kinek szuronyai végét már csillogni is láttuk, — mi éppen a bográcsokból kitaláltunk, s ebédhez készültünk, azonban kiadatott tüstént a parancs minden málhakocsi visszavonulására, s így kiönteni kellett az ételünket, és az ütközethez éhes gyomorral készültünk. —

II.

Makk s parancsai. A tüzelés megkezdése. A harcz folyama.

A temető előtt hosszában szép számu ellenséges gyalogság állította fel, végén csekély lovasság, hat ágyú pedig nekünk szemközt a domb tövénél lön elhelyezve.

Azon hír volt elterjedve, hogy Jellacsics a rendes katonaságra nem lövet, ennek kipuhatolására mintegy 16—20 huszár lön a két rendbeli ágyuk közti tér közepébe kiállítva; nem sokára tulról egy ágyu el-sütettvén oly jelesen hatott, hogy egyik huszár lova le-lövetett, erre a többiek sebesen hozzánk visszajöven a sebzett ló huszárja ott maradt, s a lova összes készület-jét összeszedvén, lassan hozzánk szinte visszatért; — kevés vártatva a tüzelés mi ellenünk is megkezdett, a második lövés a balkaromat majd elvitte. — Makk parancsnokunk fenhangon több ideig mindig ezt mondá

Ne löjjenek, ne löjjenek! így mi egy ideig némán álltuk ki a tüzeltetést. A bal szárny tőlünk a velencei tó által volt elvágva, István öcsém ott százados volt, — annak parancsnoka Perczel Mór látván tétlenségünket, káromkodott, s a tavat megkerülve hozzánk jönni készült, hogy bennünket, mint áruló fekete sárgákat, mind levágjon! Miután legkisebb bántalom nélkül 16 lövést némán kiállottunk, elkiáltja magát Makk: látják most úgy-e, hogy azok szamarak, semmit sem tudnak, mutassuk meg mi, mit tudunk! Tűz!!! Erre éljent kiáltva a tüzelést megkezdttük s rendetlenül ugyan de oly sikerrel működttünk, hogy nem sokára a másik fél két ágyuját teljesen leszereltük, a többieket pedig megrongáltuk, a leszerelő irányzók voltak: Andrassy József és Oberer Mátyás. — Ezen golyó-váltás legfeljebb negyed óráig tartott, mert a horvátok ágyúikat a lőtérből a fehér kereszt mellé az országot mellett, vontatták, — erre mintegy egy órai szünet állt be, hanem láttuk, hogy a kereszt körül a horvátok tömeget kezdenek képezni; midőn már tervük szerint alakítva voltak s jobb felünk ellen megindultak, és pedig, mint a köztünk levő szakértők mondák, az ágyúinknak rohammal leendő elfoglalására. Midőn a fele uton voltak az ellenük egyenes vonalban levő ágyúk löni kezdtek és pedig oly sikerrel, hogy többen már hátráltak, ekkor Jellacsics hátulról közibök lövetvén, szegényeket előre hajtotta, így tehát oly közel jöttek, hogy mi az országot másik felén lévők, őket szinte elérhettük, nem késtünk tehát, s őket ismét is oly

sikerrel löttük, hogy nem állhatván ki működéseinket rendetlen szaladással részint vissza, részint a szőlőkbe menekültek, sok holtal megrakva hagyván el a három szög alakú csatatért. Ez volt e nap a horvátok második verettése, mi őket nem üldöztvén, a táborban mozgás kezdődött. —

Ismét szünidő állott be, és pedig az előbbinél jóval hosszabb, mely alatt Jellacsics a harmadik támadást rendezte. Egyszere láttuk, hogy a szőlő mentében egy igen hosszú hadoszlop tart, és közeledik felénk; — a czélt könnyű volt belátni, tudnillik a job oldalunkat akarta felülről megtámadni, a bal oldalra vetni, s valamennyünket a tóhoz leszorítani, s így vagy megadás-, vagy a tóba fuladásra kényszeríteni; midőn már felénk jól közeledett, Moga fő parancsnok és tábornok az első honvéd zászlóalj egyik századát kiküldte ellene, midőn ez megindult, az összes tábor felkiáltott: no legények jól viseljétek magatokat! éljenek! ezek tehát szembe mentek a jövőkkel, s felhuzott puskákkal egymáshoz majdnem ötven lépésnyire közeledtek a nélkül, hogy egy puska lövés tétetett volna, mire csak edzett katonák képesek, megjegyzendő, hogy ezen horvát hadoszlop végvidéki katonákból állot, kik Olaszországban már sokat próbáltak; — a tüzelés elkezdetvén, a mieink közül csak néhányan lőnek megsebesítve, e közben azonban mindig előbbre jövéen a hozzájuk közelebb eső ágyuk a tüzelést megkezdették, midőn pedig mi, kik az országut balfelén voltunk, hogy őket mi is elérhetjük, szinte tüzeléshez

fogtunk, s így a horvátok homlokegyenest puskák, oldalról pedig ágyuk által lövettetvén nagy károkat szenvedtek; midőn a mi ütegünk javában működött, hozzánk nyargalt Holcse tábornok, s a tüzeléstől ezen szavakkal német nyelven: — ne löjjenek, mit Makk is ismételt, eltiltott; erre mi eleinte megdöbbsentünk, de nem sokára elkiáltám magamat: de pajtások! a meddig az ellenséget érhetjük, tüzeljünk, s folytattuk a tüzelést, erre Holcse azt mondá: ne löjjenek, s ne tegyétek ki parancsnokukat a legnagyobb felelősségnek, hanem minket nem volt képes semmi parancs feltartóztatni, s a mint birtuk működtünk, a siker az lőn, hogy a horvátok kisebb, nagyobb rendben vissza szaladtak; — így tehát e nap háromszor vertük vissza az ellenséget. Ez a pákozdi nap története, melyről mint résztvevő, és tanú kezeskedhetem, s mondhatom hogy ettől lényegesen eltérő néhány leírást nagy bosszúsággal olvastam; hogy a pákozdi ütközetben a tüzéség vitte a legfőbb, és döntő szerepet, eddig senki sem vonta kétségbe.

III.

A győztes sereg visszavonulási parancsot kap. Fegyvernyugvás. Félreértések. Erkezés Mártonvásárra.

Miután az ellenséget e nap háromszor megszalasztottuk, mi volt természetesb, mint azt reménylenünk, hogy őt üldözőbe veendjük, s még az nap Sz. Fejérvárba

bevonulandunk, azonban nagy bámulatunkra vissza vonulási parancs lőn kiadva, mert négy napi fegyvernyugvás köttetett; — ki által? és miért köttetett? azt e helyütt nem vizsgálom, hanem annyit mondhatok, hogy nagy felingerültséget szült; — hogy oly ütközetek után, melyekben mind a két fél nagy vereséget szenvedett, a halottak eltakaríthatása czéljából, fegyvernyugvás helyesen köthető, mindenki belátta; de hogy győzelem után, a győztes fél előnyét felnem használta, azt senki sem helyeslette, és hogy ily szép győzelmek után a győzők, a legyőzöttek elül vissza vonuljanak, az közmegindulás, potránkozás- és szitkokkal fogadtatott.

Még egy szerencsétlen eseményt, mely mai napig sincs felvilágosítva; megemlíteni annyival inkább szükségesnek vélek, minthogy kivülem alig van ember, ki oly hitteles előadást tehetne; értem a honvédekre mi általunk tagadhatlanul tett tüzelést; — a dolog így történt: midőn a második honvédlovas üteg a helyéből kimozdult, annak parancsnoka Makk József az első, és második számú ágyuját a pákozdi szőlőhegy végén, az országot két oldalán azon parancscsal helyezé el, hogy a visszavonulást fedezze, s ha az összes tábor elvonult, mi is induljunk meg, csatlakozzunk a többiekhez, hozzá tévé, hogy ez itt csak táborigi szokás, mert fegyvernyugvás levén kötve, a dolog működésre úgy sem kerülend, a nem várt csatára, azonban a tábor vissza fog fordulni, s bennünket megmenteni. — Én az első ágyunál szolgál-

tam, s a jobb oldalon voltam elhelyezve; midőn a tábor legnagyobb része mind elvonult, jött még vagy 10—20 huszár; én a vezetőt kérdeztem, vannak e még hátra visszavonulandók, avagy ök-e az utolsók? mire az pajzanság- vagy tréfából azt válaszolta, hogy ök már az utolsók, hanem bezzeg nyomukban vannak a horvátok, azért a mint mutatják magukat, derekasan tüzeljünk reájuk; minthogy ezt egész komolysággal mondta, nem volt okom szavaiban kétkedni; — megjegyzendő, hogy ekkor már az idő oly homályos volt, hogy a színeket nem lehetett megkülönböztetni; — alig mentek el a huszárok e két ágyu között, előttünk a domb élén egy katonai csapat jelent meg, mi volt természetesen, mint azt gondolnom, hogy horvátokból áll, minélfogva az ágyut elsüttettem, miben a másik ágyu utánzott, valamint a Prinz von Preusenbeliek szinte tüzelni kezdtek; — mig azonban újra töltöttünk, magyar nyelven lármát, s hogy ne löjjünk! kiabálásokat hallottunk, mire többet nem is löttünk; — de szerencsénkre vagy 24 sebesülésnél több nem történt; — beszéd közben kiviláglott, hogy a másik pákozdi szőlőbe elhelyezett század nem kapván semmi rendeletet, csak magától jött vissza s kivánt a táborhoz csatlakozni; említés nélkül nem hagyhatom, hogy ezek közt volt György öcsém is. —

Ezen eseményt kideríteni annyival inkább szükségesnek láttam, miután nem régiben egy hirlapban azt olvastam, hogy a pákozdi fegyvernyugvást megkötni mi reánk annál nagyobb kényszerűség volt, mivel a

Prinz von Preuszen ezred katonái, és honvédek közt, a pákozdi ütközet alatt, véres verekedés, és összeütközés történt. —

Még megjegyzem, hogy ezen ütközetben mind három testvérek jelen voltunk, mi később nem ismétlődött;—szinte jelen volt K. Pál rokonom, s így a családom büszkén mondhatja magáról, hogy azon időben, minden tegyverfogható egyéne a haza és törvényei védelmére sikra szált. —

Éjfél után volt már, midőn Martonvásárra értünk, ütközben meg is áztunk, ha pedig leszáltunk, nagy sárban kellett vánszorognunk; — minthogy szállás készítése nem volt, de ily nagy embertömeg számára ott elég hely másként sem volt, a legénység legnagyobb száma künn a szántó földön sárban volt kénytelen letelepedni,— én Pintérnél nagy nehezen kaptam még egy kis helyet, minthogy háza huszárokkal tömve volt. Minthogy atyám birtoka innét csak negyedóra távra fekszik, másnap néhány bajtársammal oda mentem magamat kipihenni; — miután mindenki azt várta, hogy néhány nap múlva ismét ütközet leend; a hazamenetről nem is álmodván; csak levélben tudattam ép voltamat, és táborban továbbra is maradási szándékomat.

October 20-án Martonvásárról elindultunk, de az nap csak Sukoróra mentünk; — innét estve hat óra tájban indulván meg, midőn a pákozdi völgybe értünk, az ágyuról leszálltam, s a falu melletti szőlőbe mentem; — sok tökét eltiporva találtam, de egy gyönyörű döglött

lovat is láttam, úgy mondták az ott levők, hogy Jellacsics őrnagy alatt lövetett meg; panaszkodtak egyszersmint a szegény pákozdiak azon kegyetlen bánásmódról, melyet a horvátok rajtuk elkövettek, — élelmi szereiket elpredálták, boraikat megitták, avagy a hordókból kifolyatták, ruháikat elszedték; még lábaikról a csizmákat is lehúzták! a dunyhák- s vánkösököt felvagdaltván a tollat, s pelyhet szélnek eresztették, s ki moczczanni mert, jól megverték. — A horvát ágyuk volt állása helyére jöven ott még temetetlen négy horvát hulla feküdt, néhányan pedig eltemetve ugyan, de úgy hogy lábaik ujjai a földből kilátszottak, e hullák a levegőt úgy megbüzítették, hogy tőlök gyorsan kellett távozni tudakozódásomra azon feleletet kaptam, hogy ütközet után 400 hullánál többet takarítottak el, sebesülteket pedig nagy számmal vittek Fejérvárba. — Midőn egy tüzértársammal ballagok, jó két pákozdi asszony, kik közül az egyik a másikat ezen szavakkal figyelmezteté: nézd csak, ezek a mi honvédeink, mire a másik vállvonitva azt felelte: mit néztek rajtuk, mikor úgy sem tudtak megvédeni! ezt olyannak hallani, ki nem csak oka nem volt, hogy a hármassal győzelem után a horvátok Pákozdból ki nem üzettek, hanem azt maga is roszalta, leirhatlan keserves kínszenvedés volt.

IV.

Fejérvárra érkezés. Egy jó honleány. Jellaesics megszökik.

Sötét éjszaka értünk Sz. Fejérvárra ; tábort a sós-tó körül ütöttünk ; — a 2-ik honvédlovas üteg éppen az akkor még fenállott akasztófa körül volt elhelyezve ; — késő éjszaka lévén nem akartam a városba menni, s így az akasztófa alatt aludtam jó izüen ; — másnap a városba , jó anyámhoz mentem, ki a ház őrzésére ott maradt. — Öröm, és csodálkozás között látott honvéd ruhában s ekkor mondá, mit később mások előtt is sokszor ismételt, ama klaszikus szavait : oh csak most bánom igazán , hogy János fiam két év előtt meghalt, mert ha élne, tudom ő is honvéd lenne, s vele is, a hazáért harczolók, egygyel többen lennének !*) Előadta azon borzasztó lelki állapotját, melyben a pákozdi ütközet napján volt, midőn minden ágyulövést hallott, s tudta, hogy két fia — az én ottlétemet nem tudta — ott van ! kérdésemre, mit tett ezen rája oly iszonyu idő alatt ? azt válaszolta : a szoba közepén letérdeltem s úgy imádkoztam Istenemhez értetek, — s hozzá tevő egyszerű örömmosolylyal : és úgy-e fiaim az Isten megtartott beneteket ? én könybe lábbadt szemekkel megcsókoltam kezeit, s megvallom, hogy csak ekkor láttam, minő lelki nyugalmat, és vigaszt ad keserves napokban az igazi

*) Ily honleányokról énekelte Garay : Magyar hölgynek születni — nagy, dicső gondolat. Szerk.

benső vallásosság, bizony ezzel semmi kétkedő bölcselkedés fel nem ér!

Midőn megtudtuk, hogy Jellacsics a fegyvernyugvás ellenére előlünk gyalázatosan megszökött, általában utána iramlani akartunk, azonban Fejérvárott két napig időztünk, s így előlünk könnyen elillanhatott. Noha az üteget elhagyó több önkéntessel én is haza mehettem volna, de erről nem is álmodtam. Sz. Fejérvárból kiindultunk. Oct. 6-án értünk éjszaka Kisbérre, én egy szegény zsellér asszony házában háltam; másnap Győr városán kívül táboroztunk, s vasárnap is itt maradtunk; 8-án Mosonyba értünk, — itt hallottuk, hogy Jellacsics ittléte alatt pákozdi győzelmért nagy Te Deum laudamust tartatott, — mi kivántunk neki sok ily nemű győzelmet. 9-én Sz. Miklóson telepedvén le, országos küldöttség jött hozzánk, mely két napig tanácskozott, mennyi ideje volt Jellacsicsnak előlünk menekedhetni!

(Vége következik a második kötetben.)

A h u s z á r.

Sárossy Gyulától.

A huszár név onnan ragadt a huszárra,
 Hogy : egy halálának mindig húsza ára.
 A vasas is azért tartja tiszteletben,
 Mert hol egy huszár van, húszat lát az egyben,

Ki ha leapritja már a maga húszát,
 Gangosan kipedri szép pörge bajúszát.
 Héj! gyöngy is a huszár ha felül lovára,
 De a ló is szebb, ha huszár ül hátára ;
 Sőt ha paripáját büszkén tánczoltatja,
 Büszkévé válik még a ló is alatta.
 Az idegen népek bámúlva hirdetik,
 Hogy a magyar huszár lóháton születik,
 Ki ha le nem pattan saját jó kedvéből —
 Mennykő legyen, a mi kicsapja nyergéből.
 Ha vágat : a villám pironkodva kéri,
 Hogy lassabban menjen, mert utól nem éri.
 S a szél, midőn lovát jól meg sarkantyúzza —
 Sírva jár utána azt hinnéd, hogy nyúzza.
 Nyereg kápájáról lóg a miatyánkja,
 Ha szomjazik, onnan gyakran előrántja.
 Egyébkor nem igen tekint fel az égre,
 Csak mikor ihatik egy kis dicsőségre.
 Ha iszik, rendesen emberül megfizet ;
 De csizma szárában sem túri a vizet :
 Mert bor és dicsőség szive tápláléka —
 Jól teszi ! a vizet igya meg a béka.
 A huszárnak azért villámlik a kardja ;
 Mert égő szívéhez nagyon közel tartja.
 Innen a huszárnak minden kardcsapása
 A tüzes menykőnek egy mestervágása.
 Történt : hogy a huszár talált egy gyermeket,
 Ki az ellenségből a harcztéren rekedt,

S míg a gyermek apját halálra konzolta,
 Magát a gyermeket megszánta, csókolta.
 S egy két öreg cseppet hullatván szeméből :
 Kivitte a halál sűrű örvényéből.
 Mert a huszár szive olyan mint a kardja :
 Addig hajlik, a míg ő maga akarja ;
 De meghajoltában, bár kinok gyötörük —
 Valamint a jó kard — soha el nem törik.
 Csak a vitézségnek van nála kelete :
 De kegyetlenkedni, már nem természeté.

Az ellen ágyúja haraggal mormogja :
 Hogy az öreg huszárt a golyó sem fogja ;
 Sőt ha elesnék is, nem hal meg egészen,
 Mert az örök élet áll számára készen.
 Ki vérrel derített hajnalt hazájára,
 Följegyzi a nemzet arany táblájára,
 S ki az igazságért harczol mind halálig —
 Holta után tüstént egy csillaggá válik.

Látnád a huszárt! ha leveti mentéjét
 Végig imádkozván szász teremtetéjét,
 S szivét az imádság oly nagy lángra gyújtja
 Hogy neki gyürkőzvéen, két kezét kinyújtja,
 Mentéjét pediglen a szél hátra fújja,
 S utána csak úgy száll a mente két újja . . .
 Látnád, — oh ha látnád, hogy reszket az ellen,
 Ki azt hiszi, hogy az egy négy kezű szellem !

S a bakát kardjának még szele sem éri,
 Már megadja magát és a pardont kéri :
 De agyoncsapja a huszár az álnokot
 Mert pardont sem adni, sem kérni nem szokott.

Mikor a huszárok csatába indulnak,
 Az Isten szeméből örömkönyek hűlnak,
 S innen lehet aztán azt kimagyarázni :
 Mért szokott a huszár oly gyakran megázni,
 Ha én isten volnék, csak azt vinném végbe,
 Hogy lóháton menne a huszár az égbe.
 Menyecske! ha feléd huszár nyújtja száját :
 Csókold meg a világ első katonáját! —

A d a t o k

a 3-ik számú (Ferdinand-) huszár-ezred
 1849-iki hadjáratának történetéhez.

Zámbory Emil, volt huszárörnagy jegyzeteiből.

Szolnok, marczius 5-én, 1849.

Ezredünk K á s z o n y i ezredes vezérlete, s a 3-ik
 hadtest tábornoka, D a m j a n i c s parancsnoksága alatt
 állott.

A 2-ik (Hannover) huszárezreddel és gróf V o r o -
 n y e c z k y lengyel legiőbeli dzsidás osztályával egye-
 sülvé, s a szolnoki vaspálya előtt állást foglalván, a

császáriak tüzéségét erélyesen megtámadta, s minden ágyuját, lökészetét, pénzét és társzekereit hatalmába keríté, s az ellenhad nehéz és könnyű lovasságát tökéletesen szétverte.

Pukli, alezredes a balszárnyon, Abony felé saját osztályával 3 vasas osztályt rohant meg s vezéröket megsebesíté. Azonban kevésbe mult, hogy hősi bátorságáért életével nem lakolt. Mert a német lovasság egészen körülkeríté személyét; de **Szilvai** kapitány segegyére sietett, vitézül kivágta, s megszabadítá őt embereivel. Ez alkalommal mind **Pukli**, mind **Szilvai** nehéz sebeket kaptak, de az ellenfélt szétverték, s diadalmasan tértek vissza huszárjaikkal. —

Melczer főhadnagy szakaszával ágyufödözetben állván; midőn észrevette, hogy mi a császári tüzéséget megrohanjuk, nem állhatta meg, hogy szakaszát szintén ne vezesse rohamba, s az ellentől elszánt bátorsággal két ágyut foglalt el. Minek következtében **Pukli**, **Szilvai** és **Melczer** bajtársainkat a 3-ik rendű honvéd érdemjellel tüntették ki. —

Hatvan, april 2-án.

Czilly dandárnok és **Viszoczky** lengyel legióbeli ezredes parancsnoksága alatt, ezredünk 2-ik őrnagyosztályával a balszárnyon **Német**, tüzészázados lovas ágyuütegeivel az előre nyomult ellenséges tüzerüteget és az ágyufödözetben lévő dsidások két osztályát nagy tüzzel megtámadta.

Viszoczky ezredes parancsára, **Szentmiklós**

örnagy, ezredünk egyik századával s 3 ágyuval, s én mint kapitány századommal s 3 ágyuval az ellenséget minden három lövés után erélyesen üldöztük, állásukból visszavonulásra kényszerítettük.

Végre elszánt rohammal az ellenség jobb szárnyát a hatvani erdő alatt szétvertük, egész a városig üldöztük s tulszárnyaltuk. Minek következtében az ellenséges hadosztályok a legnagyobb rendetlenségben voltak kénytelenek Hatvanon keresztül menekülni, számtalan hadi készletet, tár- és podgyászszekereket hagyván hátra. Mely győzelem után Czilly dandárnok és Viszoczky ezredes a 3-ik honvéd érdemjelet nyerték el.

Tápió-Bicske, april 4-én.

Ezredünk D a m j a n i c s tábornok 3-ik hadtestével azon perczben érkezett a csataszínhelyére, midőn K l a p k a tábornokot 1-ső hadtestével visszaverte az ellenség. Damjanics hadteste a veszített csatát rögtön helyreállítván, ezredünk a császáriak balszárnyán álló lovas osztályait erélyesen megrohanta és visszaverte.

3-ik, 9-ik és 48-ik (Ferencz Károly és Schwarzenberg) vitéz zászlóaljaink Tápió-Bicskét szuronnal foglalták vissza, s ez alkalommal tüzeink jól irányzott lövéseikkel tüntették ki magukat és szintén nagy pusztítást tettek az ellen soraiban. —

Isaszeg, april 6-án.

Ezredük a 3 ik számú (Hannover) huszárezred-del K á s z o n y i és P i k é t y ezredesek vezérlete alatt

a Gödöllőről előrenyomuló ellenséges lovas dandárt megrohanván, mindkét részről dühösen folyt az összeütközés, melynek egyedül a tüzéség vetett véget, miután egyik fél sem tekinté azt, hogy tulajdon lovas osztályait is ugyanazon módon pusztítja lövéseivel. Ez alkalommal mindkét rész a negyedóraig tartott vérengzés s nagy veszteség után ellöbbi állását visszafoglalta.

D a m j a n i c s tábornok parancsára ezredünk két százada ágyufödözetre rendeltetvén, az egyik **H o r v á t F e r e n c z** kapitány, a másik az én vezérletem alatt a jobb szárnyán, **V a n n e r** tüzérparancsnoknak az erdő melletti magaslatokra állott ágyuütegei födözetére.

Egész napon át folytonosan tartott a kölcsönös tüzelés. Tüzereink s honvédeink az erdőbe helyezett császáriak gyalogsága ellen dolgoztak. Egymást érte a sok fegyverropogás és szuronytámadás.

Alkonyat felé gyöngébben válaszoltak tüzereink mert a folytonos tüzelés által kifogytak lőszerükből, mit észrevévén az ellen, lovas osztályokat küldött előre oly szándékkal, hogy ágyuütegeinket elfoglalja. Hogy czélt érhessen, mindennemű öldöklő tüzserét felhasználta. Ennek daczára azon pillanatban, midőn az ellen lovassága meg akará rohanni ágyuinkat, én századommal az ágyuk elébe vágattam. Látván ezt **P r o t ó A t i l l a** és **H o r v á t h F e r e n c z**, huszárkapitányok, segélyünkre siettek századaikkal, s az ellen részéről támadás meghiusult, sőt visszavonulásra kényszerítők őket.

Épen ekkor érkezett meg Aulichnak nagy lelkesedéssel fogadott dandárja. Rögtön intézkedés történt tüzér-szereink hiányának pótlására. Most már a mi-eink ismét erélyesen folytatták az ágyutüzélést, minek csupán az est homálya vetett véget. E csata sorsa a mi előnyünkre dőlt vala el.

Damjanics tábornok a haza nevében nyilvános köszönetet intézett Vanner tüzérparancsnokhoz, s Zámory, Proto és Horváth huszárkapitányokat különösen kiemelte beszédében s a hadügyéségnek kitüntetésre ajánlotta.

Vác, april 10-én.

Ezredünk 2-ik őrnagyosztálya Szentmiklós vezérlete alatt Fesztetics gróf vadászaival mint előcsapat megtámadta a vaspályánál álló császári vadászokat. Az előrsi csatározás mind két részről erélyesen folyt, míg végre sikerült részünkről néhány szuronnytámadás és lovas rohammal az ellent állásából hátrálásra kényszeríteni.

Az ágyuütegek azon pillanatban érkeztek meg mindkét részről a csata színhelyére Damjanics hadának 3-ik és 9-ik zászlóaljaival Földvály Károly, honvéd-alezredes vezérlete alatt a szuronnyali hathatós támadás, valamint más részről Vácznak védelmezése elkeseredetten ment végbe; míg végre rendithetlen vitézségű veres sapkásaink Damjanics tábornok és Földvály Károly személyes vezérlete alatt elszánt hő-

siességű támadással szuronyt szegezve rohantak a városba s iszonyú öldökléssel csakhamar be is vették azt.

Az alatt ezredünk a balszárnyon megrohanta az ellen lovasságát, s visszavervén azt, földözetre sietett. A már a falak közt csatázó zászlóaljoknak és tüzerütegeinknek a város rövid idő alatt hatalmukba került. G ö c z , osztrák tábornok halálosan megsebesült, s néhány óra múlva meg is halt.

Nagy-Sarló, april 19-én.

Damjanics vezérlete alatt ezredünk is megtámadta az ellenséget. Mind két részről elszánt vitézséggel küzdöttek a hadosztályok, szuronytámadás, lovas rohamok, ágyuütegeink batailtüze a legnagyobb eréllyel folyt. Zászlóaljaink rövid idő alatt szuronnyal vették be Nagy-Sarlót.

Ezredünket az ellen üldözésére rendelték, mely alkalommal megpillantván az előttünk futó élelmezési társzekereket, huszárjaimmal üldözőbe vettem, elfogtam s a földözetén volt határőröket altisztjeikkel együtt hatalmunkba kerítők.

De z s ö f i kapitány századával az ellen egyik (Ogulinek nevet viselt) gyalog zászlóalját fegyverlerakásra szorongatván, azok ellentállás nélkül megadták magukat.

Komárom, april 26-án.

Ezredünk és a Hannover-huszárság, összesen csak 5 osztály, itt két egész lovas dandár ellen küzdött. Mind két rész vitézül s nagy veszteséggel harczolt. Ez alka-

lommal ezredünk egyik kapitánya, **Liptay** megsebesülvén, lováról leesett, s az ellen kezébe került. Ezredesünk **Kászonyi**, és **Krein** őrnagy különösen ki-tüntették magukat e csatában; mindketten megsebesültek, valamint a Hannover huszárok közül is **Galváni** őrnagy és **Mukics** kapitány. Mindannyian a 3-ik osztályú érdemjelt nyerték el vitézségök jutalmául.

Buda, május 2-án.

Ezredünk mind azon helyet, melyen az ellenséges lovasosztály menekülni szándékozott, zárva tartotta. S ezen passiv helyzetben semmi különös hadi esemény nem fordult elő.

Zsigárd, június 21-én.

Ezredünk, majd a jobb, majd a balszárnyon korlátok közt tartván az ellen lovasságát, minden támadásnak gátat vetett, s részünkön volt a győzelem.

Pered, június 22-én.

Ezredünk 3 osztálya szerte széjjel ágyufödözetre volt rendezve, midőn az ellenség orosz lovassága támadásra tett készüléteket. Az adott rohamjelre rögtön összpontosultunk a 2-ik s 1-ső számú huszárezreddel **Pikéti** ezredes vezérlete alatt.

Az egyesült osztrák orosz had egymásután hatszor támadt meg bennünket heves rohammal s mi mindannyiszor erélyesen visszavertük őket, bár mind két részről tetemes volt a veszteség. — Az ellen ujolag összeszedvén minden erejét, hetedszeri támadásra készült, de részünkről nem várva be azt, mi kezdtük meg a ro-

hamot s egészen szétvertük s hátrálásra kényszerítettük őket.

A többi közt ez volt eddig a legnagyobbszerű lo-
vassági ütközet, de ily nagy veszteséget sem szenved-
tünk még sehol. Elesett a Hannover-husároktól tábor-
kari alezredes, Hügel; ezredünkből Szentmikló-
s y őrnagy egyik lábát veszíté el. Dezsöfi, Letling-
gen kapitányok, és én, könnyű sebet kaptunk. Lasz-
lovszky főhadnagy, Hadfi és Holczer hadna-
gyok, 5 őrmester, 11 káplár, 64 közvitéz a csata szin-
helyén maradt s 71 lovunk veszett el.

Szentmiklósi őrnagy helyébe Leiningen tábor-
nok parancsára a 2-ik őrnagyosztály vezényletét én vet-
tem át a csatamezőn. Osztályunk zászlóját hősi maga-
viseleteért, gróf Leiningen tábornok saját érdemszalag-
jával díszíté fel, s a haza nevében köszönetet mondott
vitéz huszárainknak, kik kötelességök teljesítésének
büszke önérzetében a hazát, nemzetünk szabadságát és
vezéreiket egy szívvel- és lélekkal éltették.

Szentmiklósy őrnagy s helyettese, Zámbo-
ry, Dezsöfi, Horvát és Letlingen a 3-ik hon-
véd-érdemjelet nyerték kitüntetésül; Lányi és Zi-
mány őrmesterek, Horvát és Bokrosi káplárok
s 11 közvitéz hasonlóképen.

(Folytatása a következő kötetben.)

A 9-ik zászlóalj hirnevét megalapító fehértemplomi ütközetek.

Kazinezy Bálint, volt honvédtiszt jegyzeteiből.

Aug. 19-én nagy rémületben voltak Fehértemplom lakói. Rémületöket csak az hallgattatá el, midőn a 9-ik zászlóalj, — mely szekereken vitetett Debreczenből, oda szerencsésen megérkezett :

Ezen mezítlábos, felszeretlen zászlóaljról mondta Piré, temesvári várparancsnok.

„Diese Bettler werden das Vaterland retten!“

Azon lelkes fogadtatást, melyben minket Fehértemplom német ajkú, de magyar érzelmű polgárai részesítettek, nem lehet elég hiven leírunk.

Fehértemplom, a Kusicz, Kusicza, Ördög-hid és Lagersdorfban levő ellenségtől körül volt véve s így nagyobb biztosság kedvéért őrnagyunk századonként egy-egy udvarba szállásoltatott el minket.

Még azon az nap nyolczszor riasztván fel minket az ellen, egy századot a város felett levő szőlőben, az úgynevezett verseczi és orsoviczai sánczokba, egyet a várost védő torlaszokba, egyet pedig Bécstárban helyeztek el.

Éjjel nem történt egyéb, minthogy két örült — másképp nem nevezhetem őket — a pénztárral szemben

levő ház ablakából ránk lőtt, kiket is a felbőszült honvédek legyilkoltak.

Az orsoviczai sánczokhoz, 500 rácz néhány ágyús nemzeti zászlóval közeledett. A sánczban levő Kálnoky főhadnagy, midőn mi Selchom hadnagy vezérlete alatt bajtársaink felváltására indultunk, azt mondta, hogy a sánczon kívül levő csapat segítségünkre jött nemzetőrökből áll; — de alig vevénk bucsút, hadnagyunk észrevette a cselt s pár száz lépésnyire levő bajtársainkat a veszélyre figyelmeztetvén, visszahívja.

A visszajövőket kartácsokkal fogadták. Erre mi tüzelni kezdtünk s pedig oly szerencsésen, hogy a ráczok tüzérei elesvén, — a megtöltött ágyukat sem süthették el.

Kálnoky erre szuronyszegezve támadta meg őket s hatalmába keríté ágyúikat. Így lett 4, három fontos ágyunk.

Egy hétig a legnagyobb nyomorban voltunk, a ráczok minden malmot felégettek, örölni nem lehetett, boldog volt, ki egy darab kenyérhez juthatott; a legnagyobb rész szöllővel táplálkozott.

Aug. 30-án Blomberg ezredes egy századot s a velünk levő dzsidások tiszteit Verseczre rendelé; ekkor az ellen minden ponton mozogni kezdett.

Én Elek százados által a lagersdorfi sánczokban levő ellen kikerülésére küldtettem, visszajövéen jelentést tettem a hallottakról, mire azt mondja századosunk:

— Fiúk, holnap meleg napunk lesz!

Éjjelre századom a város felett levő két sáncz közé rendelteték, az első század pedig a város fegyverfogható s a vidékből a rácok kegyetlenségei elől megmenekült polgárokkal a várost minden felől kerítő torlaszokat szállta meg.

Hajnali négy óra tájban történt az első lövés Lagerdorf felől, hol harmad magamat mintegy 1500 rác egy ágyuval megtámadott. A támadás pár percz mulva minden oldalról megkezdett. Az erőnek nem állhatván ellent, századomhoz húzódtam vissza s a sáncz közt elfoglalt helyet változó szerencsével tartottuk meg. Tíz óra tájban már harmadszor kaptunk hatvan, — hatvan töltest. Látna az ellen, hogy puskatúzzal nem boldogulhat ellenünk, mert emberei többnyire olyanok voltak, kiket a kamarilla erővel ragadott boldog tűzhelyökből a csata zajába, — szuronytámadásra készült; ez azonban részükről szerencsétlenül ütött ki, mert Seltahorn hadnagyunk, mielőtt zárt sort alakíthattak volna, szuronyra vitt minket s pár percz alatt szélylyel szórva rendetlen futásnak eredtek.

Ekkor én, ki a verseczi sánczokhoz közel voltam, kétségbeesett magyar jajkiáltást hallottam. Huszadmagammal a veszélyben levők segítségére siettem, s a mint hozzájok értem, látom, hogy lőszerük kifogyván a közelben levő tapogató-féle kosarakra felállott rácok sorban lövöldözik őket.

A mint minket megláttak, elhagyták a sánczokat

s hozzájuk szegődve oly erővel rohantuk meg az ellent, hogy ez töltvényekkel telt szekereit elhagyva, rendetlen futásban keresett menedéket. — Az ellenség, összeszedvén erejét többször próbált szerencsét, de mindig visszaveretett; — így tartott ez délután két óráig, midőn az egész vonalról megfutott.

A városban sem boldogultak, a torlasz védői Leonidászokként küzdöttek s hihetlen szerencsével. Közönlünk alig hullott el egy; míg az ellen táborából 19.

Blomberg, kinek tudtával történt Fehértemplom megsemmítésére czélzó támadás, a Verseczre hívott századot még reggel utnak indította ugyan; de oly parancssal, hogy délutáni négy órakor érkezzenek meg.

És csakugyan akkor is jöttek, a dzsidásokkal együtt.

Valamint zászlóaljunk fele is megérkezett, kik a mint a reggeli ágyuzásból észrevették, hogy Blomberg azért osztatott minket szélylyel, hogy az ellen annál könnyebben bánhassék el velünk, siettek hozzánk; e csatlakozásban többen megsebesültek, mert Blomberg a Fehértemplom melletti szorosakat is megrakatta ellennel. Ezen bajtársaink elveszte annál fájdalmasabb volt ránk nézve, mert sebesülve kellett őket az ellen kegyetlenségeinek hátra hagynunk. Az említett csapatok azonban mind a csata után érkeztek meg, s így két század honvéd s a lakók verték meg a körülbelől 13000-re menő ellent.

Ezen két ütközet volt a 9-ik zászlóalj történetének.

fénypontja. A Piré tábornok által anyira lenézett hősök fényesen bebizonyíták, hogy karjuk a hazáért elbirja a kardot. Számtalan csatában vettek ezután részt; de oly csodás hősiességgel sehol sem harczoltak.

Most sokszor, könnyes szemekkel gondolok vissza a kiállott csaták, s e harczok dicső bajnokaira, és szomorúságomat csak az vigasztalja: hogy én is vörös sapkás honvéd valék!

Bem tábornok életrajza.

Vahot Imrétől.

Bem József, magyar tábornok, szület. 1795-ben Galiczia Tarnow városában, előkelő nemes családból. Apja eleinte ügyvéd, később földbirtokos volt s fiát a krakói egyetemen képezteté, ki különösen a matematikai tanokban tüntette ki magát; 15 éves korában a varsói katonai intézetbe lépett, s itt végezvén tanulmányait, mihez legnagyobb hajlama és készülsége volt, a lovas tüzérség sorába állt.

Az 1812-iki háború kiütésekor abban mint hadnagy vett részt. A francia hadseregnek Moszkauból történt visszavonulásakor, Osztróvszki üteggével együtt a danczigi erősségbe vette magát Rapp tábornok vezérlete alatt, ki őt elszánt harczias bátorsága s kitünő talentuma miatt a becsületrend keresztjével di-

szité föl. Az erősség feladása után, a többi lengyellel együtt szabadon bocsáttatván, haza ment atyjához.

A lengyel hadsereg új rendezésekor 1815-ben Bem az első lovasütegbe osztatott, s 1819-ben századosi rangot nyert, egyszersmind a congrève-röppentyük behozatalát is rábizták, s a varsói tüzériskola tanítójává neveztetett ki, mely állásban alapos tudománya s jeles előadása által tünteté ki magát.

Már ekkor kezdék életét a legnagyobb halálos veszélyek ostromolni, azonban szerencsecsillaga, mely által egész élte folyamában oly gyakran s oly csodálatosan védetett meg, kiségité őt bajából. A congrève-rakéták készítésekor az anyagok meggyulván az üstben, ő az explozióhoz legközelebb állt, s annyira összeégett egész teste, hogy több ideig mindenki kétkedett felgyógyulásán, de ő mégis életben maradt.

A tanítói pályához nem sok kedve lévén, lemondott arról. Ez, és azon körülmény miatt, miszerint lengyel hazafiságát szabadelműleg bevallá, s a lengyel hadsereg eloroszosítását erélyesen ellenzé, 1820 óta folyton üldöztetett, háromszor állittatott hadi törvényszék elé, s mint stafusfogoly három ízben záratott a legkinosabb börtönbe, mely testét ugyan összeroncsolá, de hatalmas és merész szellemét nem törte meg, sőt ellenei irányában a legnagyobb gyűlölség- és boszúra edzé.

1825-ben elhunyván Sándor császár, a varsói udvar megzavarodását felhasználva, a hadseregtől elbocsáttatását megnyeré s Lembergbe vonult. Katonás-

kodása alatt több tüzérségi könyvet adott ki, melyek hadtudományi és chemiai ismereteit fényesen tanusítják. Átlépven a polgári életbe, mint gazda, technikus és író foglalkozott, s még a pálinkaégetésről is írt könyvet lengyel nyelven. Gőzgépekről írt munkáját épen akkor adá ki, midőn 1831-ben a lengyel forradalmi háború kezdődött.

Bem tüstént Varsóba sietett, és szolgálatát ajánlván a forradalmi seregnek, egy lovasüteg őrnagyává neveztetett ki. Az Igania melletti ütközetben tanusított kitünő működéseért alezredesi rangot nyert. Az osztoczkai ütközetben Bem a maga ütegeivel sebes vágatva állott elibe az ellenséges vonalaknak, és a Narew folyón át előre nyomult orosz csapatokat élénk kartácstüzzel nyomá vissza, ámbár 80 ágyúval dolgoztak ellene, s a lengyel haderő egy harmadrésze nem vehetett részt a csatában. A lengyelek ez által megtarták a csatatéert, s az oroszok éjjel a Narew tulsó partjára vonultak vissza.

Ezen ütközet után B e m e t ezredesi rangra emelték; s rövid időn erre az összes lengyel tüzérség fölötti főparancsnokság bízott reá. Midőn a lengyel sereg Varsónál őszpontosult, Bem tábornokká neveztetett ki. Mindent elkövetett, hogy a lengyel tüzérséget a város megvédésére képessé tegye, és bizodalommal várá a megtámadást.

Azonban Lengyelország megmentése nem egyedül az ő megfeszített munkásságától függött; főleg

Krukowiecki magaviselete határozott. 6-ik és 7-ik szeptember vészteljes napjaiban a lengyel tüzérség egész erejét harciba vivé, sőt már 40 ágyúval az oroszok által bevett Woláig nyomult előre, azonban sem gyalogság sem lovasság által nem lévén fődözve, csupán ágyúival nem verheté vissza az oroszokat.

Midőn a lengyel hadsereg szeptember 7-én éjjel Prágába vonult, 40 ágyúját a hidon állítá fel, hogy ezt megvédje s a sereg átvonulása után megsemmisítse. Azonban 8-án reggel tudósítást kapott az oroszokkal történt egyezkedésről, s Malchovszkitől parancsot vett tüzérségével Modlinba vonulni.

Bem a lengyel forradalom utósó eseményeiről érdekes emlékiratot bocsáta közre az Allgemeine Zeitungban (1831.), melyben Krukowieckit árulással vádolá. Varsó eleste után a sereg egy részével porosz földre ment át, s egyideig Németországban a lengyel emigratio élén állván, innen végre 1832-ben Párisba menekült.

— Bemre nézve igen jellemző az, hogy ő egyikéhez sem csatlakozott azon pártoknak, melyeket lengyel honosai száműzetésökben is oly szenvedélyesen vizsgálkodva alkottak. Örökké tevékeny szelleme, miután a harcolás idejét letűntnek hívé, ismét a tudományok békehonában keresett foglalkozást. Terve volt egy tudományos és művészeti folyóiratot alapítani, mely azonban nem létesült.

Mert 1833-ban Bem Portugálba ment, Dom Pedro ügyének szentelni talentumát, s már ezzel egyezke-

dett is az iránt, hogy Portugál megszabadítására lengyel legiót állítson fel. Ámde ezen egyezkedés valósítását a hon belviszályai, és a lengyel menekültek pártoskodása megghiúsítá, sőt annyira ment a dolog, hogy már ez alkalommal is egy honfitársa Bemre lőtt pisztolyával, mi miatt erősen meg lévén sebesítve, több ideig fekdnie kellett.

Ezután ismét a tudománynak élt, s hosszab utazásokat tett Portugál-, Spanyol-, Belgium- Hollandia- és Francziországban, mindenütt a politikai és hadi életet tűzvén egyszersmind ki tanulmányai tárgyaúl. Ő mint író és tanító akárhol is könnyen nyerhetett volna alkalmazást; azonban hona sorsának elgondolása és veleszületett harczias szenvedélye, sehol sem hagyá őt nyugodni. S jól jegyzé meg felőle egy német író, miként Bem csak az ágyúk dörgése közt érzi magát jól, neki még a levegő sem tetszik egészségesnek, ha az körülte csak községes alkotóelemeiből áll, az ő számára kénnel és salétrommal kell annak megterhelve lenni.

Az 1848-iki márcziusi napokban Bem Francziaországból Lembergbe sietett. A dolgok fordulata, a forradalom és harcz nyugtalan s merész embereit a tevékenység terén nagyszerű tervekkel kecsegteté. Ezen évi október 14-én Bécsben a nemzetőrség főparancsnokánál, M e s s e n h a u s e r nél jelenté magát, ki még az napon plakátokban hirdeté a bécsi népnek, hogy a strategiai dolgok vezetésében a híres Bem tábornok álland oldalán.

És Bécsben a védelmi rendszabályok valódi organisatiója csak Bem hozzájárulása által eszközöltetett. Ő minden vonal és sáncz védelmi állapotba-helyezését magára vállalá. Az ágyúkat ő helyezé el, s a mozgó nemzetörség táborát is ő rendezé a Belvedere körül. Átalanvevé Bem fáradhatlan tevékenysége mindenkit bámulatra ragadt, és a mozgó nemzetörséget az által lelkesíté leginkább, hogy mindig köztük forgott s maga is velök harczolt.

Bécsben két proclamátiót bocsátott közre, mindkettőt a mozgó nemzetörség szaporítása s buzdítása érdekében, kiknek száma mindinkább növekedett ugyan, de azért még sem volt elégséges a rendes katonasággali megmérkőzésre, mit midön valaki aggodalommal említett, Bem így válaszolt: „Csak akarjuuk, s erősek leszünk.“ A mozgó nemzetörség tüzérsége 10 útegből s egy vetágyúútegből állott. A lengyel legiót csak 60 dsidás lovas képezé, kik azonban kenyértörésre kerülvén a dolog, rendkívüli bátorságot tanusítanak. A mozgékony Bem nem elégedve meg a védelmi állapottal, olykor igen merész kirohanásokat is tett.

A védsereg alig állván néhány ezer emberből, Bemét, ki sejté a bekövetkező bukást, M e s s e n h a u s e r azon biztatása vigasztalá leginkább, hogy az elhátározó pillanatban 100 ezer ember is fölkél és fegyvert ragad. A város feladását minden módon halogatni ügykezett, hogy ezalatt a magyar hadsereg minél inkább rendezhesse magát s közelithessen.

Oktober 23-ika éjelen a sereg egy részével nagyszerű kirohanást akart intézni, de a főparancsnokság nem engedé meg neki a támadólagos működést; mindazáltal 25-én este, a város heves bombáztatása alatt sikerült neki 1500 mozgó nemzetőrt rávenni, hogy a nuszdorfi vonal felé kitörjenek, s megtámadják a császári sereg ottani egy részét. A vállalat azonban igen rosszul ütött ki, mert a mint a Praterben az előcsapatot kemény puskalövésekkel fogadták, s mindkét részről többen elestek, a tűzben még soha nem volt mozgó nemzetőrség nagyobb része vad futásnak eredt, s fegyvereit elhányá. Ez alkalammal Bem alól is ellöttek a lovat, a mi vele azután is gyakran megtörtént.

E veszteség, továbbá Bem szigorú katonai bánásmódja, csupa lengyel főtisztekből állt környezete, s az ongyanusítás, mintha *Windischgrätz* herceghez titkon kémekeket küldött alkudozni, nagyon ellene hangolák a kedélyes bécsieket, sőt árulással lévén vádolva, egy izben haditörvényszék elé is akarták már állítani, mi azonban a vád alaptalansága miatt elmaradt. Oktober 26-án az előre nyomult császári hadsereg által egyszerre négy felől támadtatván meg a főváros, több épület lángok mártalékává lön; de Bem erélyes intézkedési folytán sikerült a tüzet eloltani.

A valódi nagy ostrom csak 28-án következett be, midőn a császári hadsereg erősen kezdett tüzelni, a Jägerzeile végén épített nagyszerű csillagtorlaszt rohammal úgyekezett bevenni. A Bem vezérlete alatt állt moz-

gó nemzetőrség szintén hevesen viszonzá a tüzelést, s az ostromlókat Bem bátorítására többször visszaveré, de ekkor, minthogy az ablakokból is lövöldöztek rájuk, igen sok elesett közülök; a védők, különösen a tüzéség közt is nagy volt a veszteség.

Végre, miután a Landstrasse bevételel a császári katonaság hátul került meg a torlasz védőit, Bem maga visszavonulást parancsolt. Minthogy e napon két golyó találta, és már több éjen át nem aludt, ereje egészen kimerült, de azért még ekkor is kész lett volna a nagyrészt szétszórt mozgó őrsereg csekély maradványát tűzbe vezetni. Azonban a községi tanács capitulált a belváros átadása iránt, s Bem ekkor egyszerre eltűnt; a mint ugyanis a császári hadsereg Bécsset egészen megszállá, ő magyar utlevéllel ellátva, álsruhában s álnév alatt szokott szerencsével átsurrant a vonalakon.

Bécsből egyenesen Pozsonyba sietett, hol a Schwechat alól visszavonult magyar hadsereg állomásozott, s hol Kossuth maga is jelen lévén, tüstént beszéltek egymással az iránt, hogy ő a magyar hadsereg valamely osztályánál mint vezér működjék. A csüggedést soha nem ismert Bem hadiéletének itt egészen új korszaka nyílt, s őt, kit még elkeseredett ellenei is rendkívüli embernek tartanak, sem agg kora, sem számos sebei, sem tömérdek viszontagságai, szenvedései nem rettenték vissza kitüzött életcéljától, melynek végiránya volt

mindenütt élethalálra harcolni, a hol csak legkisebb ki-
látás is nyílik Lengyelország helyreállítására.

Eleinte a magyarok nem igen biztak benne, ki-
vált miután Pesten némelyek saját honfitársai közül áru-
lással vádolák őt, sőt bizonyos K o l a d j e s z k i nevű
fanatikus ifju lengyel pisztolyát süté rá, s arczán meg-
sebzé. Bem a Közlönyben igazolá magát, s ezután a
honvédelmi bizottmány által, mint tábornok, Debre-
czenbe küldetett oly utasítással, hogy az ujoncz honvéd-
csapatokat rendezze, begyakorolja, s Erdélyt azokkal
visszafoglalni igyekezzék.

S a most már magyar tábornok rövid idő alatt tel-
jesíté feladatát, sőt csakhamar valódi csodákat kezde
mivelni. Deczember közepén 8000 gyakorlatlan ember-
rel s néhány ágyuval ment be Erdélybe, mely akkor
nagyobbára a sokkal számosabb császári hadsereg s
ellenséges oláh csapatok által volt elfoglalva. Már dec.
19-én csatát nyert, s Dézset csakhamar elfoglalá, s ka-
rácsony ünnepén a meglepetett ellenfélt üzve, Kolozs-
várra vonult be, hol rendkívüli lelkesedéssel fogadtatott.

Innen Erdély felsőbb részeibe ment, s egy két
győzelmes csata után Urbánt Bukovinába szoritá, s itt
már a székelyek seregestül tódultak zászlói alá. Bem
oly ügyes fordulatokat tett a hegyes-völgyes Erdélyben,
hogy ellenfelei sohasem tudák, hol van, merre jár, s
mely oldalról vág elibök, vagy kerüli meg őket. Ily vé-
letlenül lépé meg jan. 17-én P u c h n e r tábornokot is,

ki tetemes erővel táborozott Medgyesen, honnan őt Bem kiszorítá és Szebenbe kényszeríté vonulni.

Ezalatt a székelyek Brassót elfoglalák, Bem pedig jan. 21-én a rendkívül megerősített Szebent vakmerően megtámadá, de ezúttal keményen megverték, noha a kölcsönt csakhamar ismét visszaadá, miután Puchner és Gedeon egyesült hadseregét Szelindeknél visszaverte. Már ekkor közel 30,000 embere volt.

A fenyegetett szászok és oláh bizottság közbenjárására a császári hadi parancsnokság oroszokat hívott be segítségül, kik közül 6000 Brassót visszafoglalá, 4000 pedig Szebenbe ment. Február 4-én Puchner tábornok Vizaknánál Bemet váratlanul meglepé, s a leghevesebb ellentállás daczára is keményen megverte, s 16 ágyuját foglalá el, úgy hogy már mindenki azt hitte, hogy Bem és tábora menthetlenül el van veszve.

Szászvárosnál négyfelől volt körülkerítve, s Puchner által fegyverlerakásra szólítottatott fel, de ő febr. 7-én szerencsésen kivágta magát, s azon visszavonulást vitte végbe, mely a hadviselés történeteiben örökké fénypont marad. Déváról, a Magyarországból jött segédcsapattal megszorítván megfogyott seregét, azonnal újra rendezé s visszavezeté azt, és febr. 9-én vivta ki a híres piszki-i csatát oly eldöntő diadallal, hogy Puchner seregei teljesen szétverettek.

Ezalatt 7000 székely csatlakozott táborához; azonban Kiskapusnál marcius 2-án ismét tetemes veszte-

sége volt. Ezt ismét busásan kipótolá Szebennek marczius 11-én hadi csel és szuronycsata után általa történt bevétele, mire az oroszokat Verestoronyig üldöze, s marczius 16-án innen is kiszorítá. Bem nem engedé meg katonáinak, hogy az elfoglalt Szebent kirabolják, de a fegyvereket beszedte, s a gazdag szászokra sarczot vetett, egyébiránt teljes annestiát adott nekik, mit Kossuth nem helyeslett s mi ellen más értelmű rendeletet adott. Bem azonban, a debreczeni rendeletekkel keveset gondolva, ment a maga útján.

— Szeben elestével Puchner serege az oroszokkal együtt Oláhországba vonult, s így egész Erdély, Károlyfehérvárt és Dévát kivéve, Bem hatalmában volt s miután tömérdek fegyver s hadikészület birtokába jutott, seregének organizálását hathatósan folytató. Megtudván, hogy Puchner Orsovánál Magyarhonba tört, csakhamar Lugoson termett, s Puchnert visszavonulásra kényszeríté.

Valamint az is főleg az ő hadvezéri befolyásának tulajdonítható, hogy május közepén a császáriak másodsor kénytelenítették a Bánátot elhagyni. Kossuth nem bizván már Görgeiben, a fővezérséget Bemnek akará átadni, mi azonban ekkor az oroszok beütése miatt elmaradt, mert Bemnek Erdélybe kellett visszamennie.

Az oroszok junius 17-én különböző helyeken törték Erdélybe, 19-én köztük és a székelyek közt heves hosszú csatára került a dolog, s más nap is változó szerencsével folyvást csatáztak, noha az ez ütközetben

részt vett székelyek száma alig volt ezeren fölül, kik a tömösi szorost leonidási elszántsággal védelmezték, 400 esvén el közülök.

Brassó orosz kézbe esett. Junius 27. és 28-án a tulnyomó orosz erőtől a Beszterczevidék szélén felállított székelyek megfutamlottak. Bem csak ezután lépett fel rendezettebb erővel, s nevezetes csatákat küzdve, több helyen visszavonulásra kényszeríté régi halálos elleneit. A júliusi 12-iki csata után Beszterczén át visszavonulván, rálöttek a toronyból, de a golyó a kocsiban mellette ült segédét találta.

Az oroszok egész Szászrégenig nyomultak elő, hol több csatában majd egyik, majd a másik fél lett győztes. Julius 16-án Szerétfalvánál és később Szászrégennél Bem serege vitézül viselte magát. Ezalatt az egyesült orosz és osztrák sereg egy része Verestoronynál beütvén, Szebent elfoglalá, s Károlyfehérvár ostromalóli felszabadítására sietett, s Bem Három- és Udvarhelyszékbe vonult, hol ismét tetemes erőt sikerült összegyűjtenie, melylyel többször megverte ellenségét.

Használva az alkalmat, július 23-án Moldvába tört oly czélből, hogy azt fellázítsa; azonban terve nem sikerült, s ez alatt Erdélyben hagyott seregének rosszul folytak dolgai.

Az Erdély sorsát eldöntő ütközetek egyike Segesvárnál volt július 31-én Bem ellenében kétszer annyi erő állt, mind a mellett eleinte részére látszott hajlani a diadal, azonban a segítségül érkezett dsidások megfordí-

ták a csata sorsát, s a honvédeket nem kis veszteséggel megszalasztották. Bem e csatában maga is sebet kapott, lováról a földre esett, s csak az által menté meg életét, hogy arczát köpenye miatt nem láthaták s magát halottnak tetteté. De a csata után 4 székely huszár érte jött, s fölhalálván őt, magukkal vitték. Azonban az oroszok vesztesége is tetemes volt e napon.

Bem M. Vásárhelyre vonult hadával, de az érintett és a szászsebesi csata után az annyi lelkesedés- és elszántsággal harczolt székelység ereje megtört. J a n k u, az ugynevezett havasi király, vérszemet kapva az oroszok beütése által, iszonyu pusztítást, s barbár vérengzést vitt végbe a fegyvertelen népen.

Bem aug. 3-án Medgyesre ment, hol egyesülvén K e m é n y F a r k a s erejével, 5-én már Szeben alatt állt, s innen H a s z f o r d tábornokot, ki igen sok embert vesztett el az utczaharczban, kiszorítá. Azonban 6-án az orosz sereg is egész erejével támadá meg Bemet Szeben alatt, ki a tulnyomó erőnek kénytelen vala engedni. Ezalatt a székelyföldön G á l S á n d o r volt a fővezér, ki változó szerencsével csatázott.

Bem a Szebennéli veszteség után is csakhamar ismét rendbeszedvén magát, Szászsebesnél ismét kemény csatát vívott, melyben mindkét résznek tetemes vesztesége vala. Innen Dévára vonult, s nem sokára Magyarországra átlépven az eldöntő befolyású temesvári ütközetben egyik vezér volt. De már későn érkezett ide, s nem birt a dolognak új fordulatot adni. Itt is leesett

lováról s kezét megsérté, de tündérszerencséje megőrizte nagyobb rosztól.

Ezen vesztett csata után Bem Lugosra ment, s innen, miután katonái mindinkább szökdöstek, csak egy pár ezer emberrel vonult Dévára. S minthogy többé semmi reménye nem lehetett győzelemhez, Törökországba menekült, s itt az oroszok elleni engesztelhetlen haragjában, mely minden eszközt jónak talált, mi által halálos ellenének ártani reménylett, Mohamed vallására térvén át, basává lett *A m u r a t* név alatt.

Seregének megfélemllett maradványai egymásután lerakták a fegyvert. Bemnek legderekabb osztályparancsnokai Erdélyben b. *K e m é n y F a r k a s*, gróf *B e t h l e n G e r g e l y*, *B á n f f y J á n o s*, *R i c z k o* és *C z e c z* valának. Mint segéde, egy ideig *P e t ö f i S á n d o r* is oldalánál működött, ki leginkább a levelezésben segíté őt, s igen kedves embere volt.

Külsejéről itélve Bemben senki nem ismerte volna meg a nagy hadvezért és rettenthetlen, merész kalandort. Alakja átalánvéve visszataszító, sőt rút, szláv typusú arczát a sok sebhely elferdíté, kiálló arczsontjai közt mélyen beesett szemei szikrázának, ajkai kidülledtek, orra fitos, s tüskés ősz szakállá még inkább elvadtá képét.

Ő nem volt barátságos, sőt hideg, hallgatag, laconicus rövidségű, terveit soha el nem árulta, szigorú, s valóban cátoi erkölcsű. Bor, kártya és szerelem nem kellett neki; harc és háború s erre vonatkozó tudo-

mányok, egyedüli szenvedélye, s az ágyukkali csatázásban legnagyobb mester. A pénzt polyvakint szórta, de csak a kitünő bajnokok jutalmazására s hadi vagy politikai czélokra, sohasem élvezetre s mulatságra. A gyáva és engedetlen katonák iránt kérlelhetlen volt, s rettentően büntette őket.

Mindaz, ki Bemet ismeri, nem gyözte csodálni fáradhatlan tevékenységét, az akadályok legyőzésébeni állhatatosságát, a legnagyobb veszélyek közti hidegvérűségét a harcban, bátorságát és nyugalmit a legnagyobb csatátűzben, hol a legveszélyesebb helyekre ment s egyenesen eléje állt a golyózápornak, mintha babonás önhittel birt volna örökké hű szerencséje iránt; a mi természetesen fölötte buzdító hatással volt őt imádó seregeire.

Szigorusága mellett is lelkesedés- s tisztelettel csüggték rajta katonái, kik, főleg a bérczi székelyek, őt valami titkos felsőbb lénynek s dämoni hatalmu tü-neménynek tarták. A székely megesküdütt rá, hogy a piskii hidnál 3 golyó repült mellébe, a nélkül hogy megsérült volna. A mi csak mesés, csodás és rendkívüli a harcban, mindazt a nép az ő személyéhez köté, sőt még ellenei is ördögös harczfit láttak benne, ki oda terem, a hol lenni akar. És épen ezért gyakran páni félelem vala szövetséges társa, s ez tette lehetségessé, hogy csodának tetsző dolgokat vitt végbe.

Előre! . . .

(Szavaltatott a nemzeti színházban a honvédek javára rendezett akademián.)

A gárdának a jelszavát,
Egész világ hangoztatja :
„A franczia gárda meghal,
Hanem magát meg nem adja . . .“
Nekünk is volt egy jelszavunk,
Lázba jött a honvéd tőle,
Nem volt abban a halálról,
Nem volt abban megadásról,
Egy szó volt csak, hogy : Előre!

Ezzel himzé a honleány
E szóval a honfi-zászlót,
Ezzel ment el az a gyermek
A kit anyja másnap gyászolt.
De ha maradt még egy fia
S kívánta a haza tőle :
Az egyiket nem siratta,
A másikat odaadta, —
S ment a gyermek, ment : — Előre!

Csodálatos ifju sereg!
Mely nem tudni hogyan támadt,
Napok szülték — s még is mintha
Szülte volna három század.

Most rohannak... pusztító tűz...
 A fele már ki van dölve...
 Most elnyeli a füst felleg...
 Meghaltak tán? — nem!... ott mennek —
 Ott hallatszik, hogy : Elő re!

Mint viharkor a tengernek
 Összezudul minden habja :
 Mind ott voltak... egymás mellett
 A fiu és édes apja...
 Apa elhullt és a fiu
 Ráborult a vérző főre
 „Csak egy szót még édes apám...“
 A haldokló fölnevezett rá,
 És azt mondta, hogy : Elő re!

Oh drága kincs, melyet annyi
 Sirhalomföld be nem fedett,
 Szó, a mely bár némán, kiált,
 Mit elvenni nem lehetett...
 Ott van a zúgó erdőkbe —
 Beirva az arczedőkbe...
 Csontok közé — mik széthulltak,
 Mert azok is megmozdulnak
 Ha még mondják hogy : Elő re!

Tóth Kálmán.

Hölgy-honvédek.

Több adat után : U r v á r i L a j o s .

Születni és szeretni
Magyar hölgynek — kevés!
Garay.

A magyar nő mindig felfogta hivatását. Ha a közügyek a rendes árban folytak, visszavonult a családi kör boldogító szentélyébe, új világot alkotott maga körül, melynek ő volt napja, boldogsága. De ha a hon vészhangja kondult meg, ha az eszmék fegyverre hívták a hon fiait, a magyar nő is elhagyta korlátolt világát, az anya fia, az ara völegénye kezébe adta a kardot : ez legyen menyasszonya, szerelme, kitől csak a sir választja el. Mint egy jobb világ küldöttei, ott bolyongtak ők a harctérekben, hol a halál tartja véres aratását, a sirhal-
mok közt, melyekben a harcz vértanúi nyugosznak. Befogták a haldoklók szemeit, megkoszorúzták a harcz áldozatait. Ott voltak ők a csatákban, hol a föld remeg az ég inog, és ércz szavok új kitartás, új győzelemre bátorított. S e bátorítás oly jól esett a harczba menő fiúknak, hisz magok előtt látták a hon legdrágább gyöngyeit, a melyeknek fénye a haza fényével a sirba száll.
Igy volt ez mindig, így 1848- s 1849-iki években is.

Petőfi jól dalolja :

Mi az ? Saját ruhádból
 Szab lobogót kezed,
 Ékes szemed könyjével
 Öntsz reá szent vizet ;
 Ki az, ki nem rohan, zúg
 Ily áldozat után ?
 Elő ! Elő ! kiáltod —
 Veszély van a hazán !

És minden magyar nő, honvéd lőn. Hisz a ki szereti a hazát, s a ki érdekében megteszi azt, a mit tehet, mind honvéd az, mindazt az isten áldja meg !

Mily nagyszerű jelenet volt az, midőn 1849-ben az osztrákok elhagyták Pestet s az első huszárok a fővárosba berobogtak, mily nagyszerű jelenet volt, ismételjük — midőn gyöngéd női kezek virágokkal halmozták el a harczedzett bajnokokat, megszoríták kezeiket, szalagokkal ékiték fel lovaikat, mily nagyszerű jelenet volt az midőn egy előkelő hölgy fényes fogaton ment az érkezők elé, és pompás hintajából kiszállva, megcsókolá az először beérkezett huszár kezét. Ily jelene-
 teteket csak a magyar s o l a s z honszeretet lelkese-
 dése szüli.

A hölgyhonvédek élén **K o s s u t h** nejét találjuk. Budapest „nemes hölgyeihez“ e fölkiáltványt intézte :

— Azon nap, nincs már messze, midőn hazánk

ellenei fővárosunkból is ki leendnek üzve; de a nép szabadság harcza minden erőt igénybe vesz. Polgártársnők! Mi nem küzdhetünk a vitéz férfiak sorában, de beköthetjük a szenvedő honvédek véres sebeit, s megszelidíthetjük a szenvedő honfiak fájdalmait. A k a r a t s t e t t b e n de minden előleges zajos összejövetel nélkül egyesüljeteK e szent czélra; közületek mindegyik annyi kórodai készletet szerezzen, mennyi egy-egy vitéz ápolására szükséges, hogy a véres győzelmi nap bekövetkeztével, lerójjuk a köszönet tartozását, mely hazánk szabadítóit illeti. Polgártársnők! A Tisza veszély-övedzett, de szabad partjainál hallottuk a rabság sóhajait; — — engedjéteK meg reménylenünk, hogy szózatunk sziveiteKben viszhangra talált. Kelt Debreczenben 1849-iki márt. 29 én. K o s s u t h Teréz, a megsebesült harcosok ápolására alakított nő egylet elnöke.

Kossuth nővére, Z s u z s á n n a is lényeges részt vön e szent munkában. Következő felhívást bocsátott közre :

— Hazánk leányai! Testvéreim! A haza s védelmezőinek szenvedései tartós munkásságra hívnak fel. A szükség kiáltása s hazánk iránti kötelem szerény női körömből kiragadott, hogy az országos szükségletek teljesítésében részt vegyek. A tett terére léptem; megfelejtkezve csekély tehetségem—megfelejtközve arról, hogy az egyes erő, mint a mindenségben az atom, nyomtalanul eltűnik. Hozzátok fordulok tehát hazám leányai, hogy nehéz pályámon segítsetek; a kötelesség

vezetni fogja lépteiteket, az önérzet pedig megadja a szükséges erőt, hogy azok homlokáról törüljük le a veríték csepjeit, kik a harc ösvényein fáradoznak. Felhivlak tehát titeket : egyesüljeteK akarát s tett által tervem czélhoz jutásában, hogy a szabadság bajnokai szenvedését megszelidítsük. Ne várjatok a hivatalos megbizások, vagy az illető szabályok kihirdetésére. Csak egy veszély létezik : a haza veszte, csak egy akarát lelkesíti sergünket : a haza megszabadítása. Bennünk is csak egy akarát éljen : A szenvedőket fölkeresni és rajtok segíteni.

Minden nő, kinek erre ereje van, keresse fel a vidéken levő kórodákat. Ha ezek elhanyagolt állapotban vagy minden kényelmi szükségletek nélkül lennének, hívja fel a legközelebbi polgári hatóságot, hol vagy kormánybiztos vagy megyei vagy városi törvényszék működik, hogy a kóroda hiányán, segíttessék. Hol a megvédett fedel alatt valaki nyugodtan alussza egészséges álmát a vánkoson, vegye el ezt feje alól s adja át azoknak, kik a hazáért fájdalmas sebek és nehéz szenvedéseket tűrnek. Ha a kóroda személyzete vagy a hatóságok erre vonatkozó működéseiben erélytelenséget venne ték észre, tudósítsatok arról rögtön, hogy intézkedéseket tehessenek.

Ugy a mint e nehéz, de nemes feladat megoldását megkezdtétek, úgy folytassátok is mindaddig, mig egyetlen egy ellen él, kivel honfiainknak harczolniok kell. Városok- s kerületenként egyesüljeteK, osszátok fel a

munka napjait, s azoknak álmai felett is örködjete, kik a hazáért szenvednek. A hazában körutakat teszek: fölfoglak titeket keresni s azon kezét megcsókolom, mely a honvéd sebek bekötésében megelőzött.

Kelt Debreczenben 1849-iki május 7-én. Meszlényi Zsuzsanna, a tábori kórodák főfelügyelő nője.

S a haza leányai megérték e felhívásokat, az élet angyalaiként megjelentek a halál szomorú hazájában. Letörlik a szenvedők könyeit, ápolák sebeiket és legszebb jutalmuk lőn a megvigasztaltak hálaimája.

A női amazonok közül, kik karddal kezökben harczoltak a hon ügyeért, kettő esett tudomásunkra. A gazdag Szentpály és a bájos Jagello Apollonia, ki száműzetésében is huszárdolmányt viselt s hősi dolgairól regélt. Hogy azonban sok magyar nő, nemét megtagadva, a szabadságharczban részt vett, az oly köztudomása dolog, melyet fölösleges megemlitenünk. Nőietlenségöket megbocssátja a honszeretet.

A magyar sereg legismeretesb, legérdekesb amazonja azonban — nem magyar. E nőt „Károly Mária vadásznak“ nevezték s Görgey sergében volt alkalmazva.

Legújabbkori Jeanne de Arc—unk a bécsi barrikadoknál is harczolt. A bécsi oktoberi forradalom legyőzetvén hazánkba menekült s 1848-iki novemberben magyar hadiszolgálatba lépett, a Szöll őrnagy parancsága alatti vadász-zászlóaljba soroztatott. Szöll 1849-iki jan. 30-án Pesten a hadi törvényszék által elítélve, föbe lövetett.

Ez amazon 1848-iki nov. 29-én tüntette ki magát legelőször. A Pozsony felett levő neudorfi hid élén álló őr mellett égő szurok koszorúval kezében, elsuhant, s a hidat felgyújtá.

„Károly vadász“ — mint e nőt a táborban nevezték — később ismét kitünteté magát, s Görgey fővadásznak nevezte ki. A kápolnai csatában is részt vett. Ugyanazon osztályban volt, mely a cs. katonaság egy zászlóalja ellen küldetett, mivel ez konokul védelmezte a közelben fekvő majort. Károly vadász azonban nem követhette a sebes ostrom léptekben előre haladó magyar csapatot s jó távolra hátra maradt. Három vasas német száguldott felé, de vadászunk nem veszté el a lélekjelenlétet. Vadász kalapján vidoran lobogott a trikolortól, két csövű löfegyverével czélozni kedett... Két osztrák katona holtan bukott le lováról, a harmadik pedig eszeveszetten nyargalt visszafelé.

E hősi tett hire villám sebességgel terjedt el, Károly vadász tisztté lön. Egy ideig egészsége helyreállítása végett a főhadi szálláson maradt, s felgyógyulta után a huszárok közé soroztatott. Itt hősileg harczott mindaddig, míg nem volt miért harcolni. A forradalom lezajlása után J o n a k tüzérkapitány hitvese lön s megosztá vele aradi börtönét.

Jonak későbbben szabadon bocsájtatott és szabadsága örömeit neje egy egészséges fiú-gyermekkel szaporitá.

Ugyan e helyen érdekesnek tartjuk megemliteni

Dembinszky grófné történetét. Dembinszky gróf — ki az ismeretes lengyel tábornokkal rokonságban van, — (más hírek szerint, e rokonság csak a névben áll) — a forradalom előtt, mint fiatal mérnök-hadnagy Temesvárott volt csapatjával. Itt többször megfordult Hogel kereskedő házában. Hogelnek szép, fiatal lánykája volt, mi természetesb, mint hogy a gróf szerelemre gyuladt. A Dembinszky család azonban nem a leggazdagabb, a Hogel ház pedig megbukott. A gróf családja a leghatározottabban ellenzé e frigyét, s kieszközölte, hogy a fiatal Dembinszky Nagy Szebenbe tétetett.

A szerelemnek azonban szárnyai vannak, Dembinszky sokszor nagyon sokszor jött Nagy Szebenből Temesvárra s e látogatások csak erősíték a frigyét.

A marcziusi napok bekövetkeztek. A gróf a magyar seregben harczolt. Gróf Vécsey csapatja Temesvárra jött, Dembinszky köztük volt. A harczban minden ügy kettőztetett sebességgel halad, Hogel kisasszony gróf Dembinszky neje lön s hölgyhonvédeink száma egy lelkes bajnokkal szaporodott. Dembinszkyék későbbben külföldre menekültek és a száműzetés első napjait Kossuth oldalánál tölték.

E történetet csak azért említjük meg, hogy bizonyos híreket, melyek külföldi lapokban is keringtek, megczáfoljunk.

Ezeken kívül mennyi s mennyi hölgyhonvédeink vannak!

Megszámálhatlanok ök, mint a tenger fővény

szemei, örök fényben élnek az illető családok emlékeiben, mint az ég csillagai.

S midőn a világsi gyásznap bekövetkezett, s egy jajkiáltásba tört ki egész hazánk, midőn kétkedve kérdeztük, van-e isten az égben, akkor is csak hölgyeink voltak azok, kik tűrhetővé tették az életet.

A száműzöttekkel megoszták a száműzetést, a honn maradtakkal a fájdalmat.

És a megosztott fájdalom csak — félteher.

Magyar hölgynek születni — szép és nagy gondolat! —

Budavárának ostroma és bevétele, 1849-ben.

Egy szép tavaszi reggelen Buda vára olyanná lett mint a se-ki-se-be-ablakfa, s az elszánt vitézségű Hentzi tábornok egy pár ezer őrseregével, a bezárt várat komolyan készült védeni.

Pest felől a nap együtt látszott fölkelni az éljenző és ujjongó fővárosi nép örömeivel, kik házaikat a nemzeti zászlók ezreivel diszíték föl, s a rákosi táborból belovaglott huszárságot megkoszoruzák, s valódi diadalmi pompával hordozák körül az utcákon.

Csak egy lövésnyi távolság van a két ikerváros között, s mégis mily rendkívüli ellentétben állnak most egymással szemközt! A harc vészangyala ez időpontban hazánk szívét, éles kardjával egészen ketté vágta, s

egyik darabját a Duna jobb, a másikat pedig bal partjára dobá a versenyző vitézség diadalmi pályabéréül. A győzendő fél könnyen összeforraszthatja a két, szétvágott darabot, s azé lesz az egész.

Mig most az ifju Pest, mint a lakodalmas nép, örömében tombol, rivalg, nevet, s a lelkesültség tetőpontjáig magasztalva van; — a vén Buda, mint a temetkezési nép, aggodalmas bánatában mélyen hallgat, s borult és leveretett kedélyü. A balparton háromszin, a jobb parton kétszin az uralkodó; — ott élet: itt halál. De a vár parancsnokának csak egy intésébe kerül, hogy a tulsó parton diadalmi zajgás közt kitüzött háromszin egyszerre elhalaványodjék, s az élet helyét a halál és pusztulás váltsa föl.

Nem is akarta ő sokáig túrni a lakodalmas nép kicsapongó örömét . . . és úgy közójök durantott óriási bombáival, hogy egyszerre vége szakadt a zajos lakzának, s helyébe az aggály, félelem, futás, sirás és jajgatás nagy-heti passióra emlékeztető böjtös napjai állottak be. . . .

Midőn a magyarok tüztelepei a közel hegyekről három irányban megdördültek, s folytonosan rettentő morajjal szórták magukból a bombák, golyók és röpentyük szörnyeit, s iszonyuan kezdék rombolni, égetni a vár épületeit; a félénk természetü nép rendkívül megijedt.

Május 16-ának éjjelén Görgey egész erejével ostromlá a budai várat, de e megtámadásnak a legnagyobb

elszántság daczára sem volt sikere. S Hentzi ezután virradóra Pestet iszonyuan bombáztatá.

Május 21-kén, midőn már a fehérvári kapu körül igen nagy rést ütöttek a magyar ágyuk, négy hadtest gyalog honvédeivel fogott hozzá a második nagyszerű ostromhoz.

Az első támadást Knezics tábornok emberei kezdek meg éjfélkor a bécsi kapu tájékán. Éjfél után egy óraker az Aulich vezérlete alatt állott 2-ik hadtest, a vár főkapuját s az e körüli bástyákat rohanta meg a szent Gellért hegy felől. Kmetty ezredes a czövekes sánczokkal védett vizcsatornát ügyekezett ugyanekkor birtokába keríteni a pesti oldalon. Mig Nagy Sándor a budai hegyek felől az ütött rést és tájékát rohanta meg első hadtestével.

Az ostrom tervét Görgei intézte a Széchenyihegyről; s az összevágó kivitel a legiszonyúbb viadal, a legvérengzőbb csata közt folyt egész reggelig.

Nagy Sándor, hajdani hellen névrokona hősi érényével személyesen vezeté és buzdítá honvédeit, — s az egymás mellett sürűen felállított hosszú lajtorjájakon első hadtestének zászlóaljai hágták meg először a vár falait.

A 47-ik zászlóalj bajnokai voltak legelsőek a résen mig a 43-ik és 26-ik ugyanakkor más ponton nyomult előre.

A többi zászlóaljak is követve elszánt fő- és altisztjeik lelkesítő példáját, mindenfelől bámulandó bá-

torság- és vitézséggel törekedtek az óriási akadályokat legyőzni, s a szent emlékezetű Budát visszahódítani.

A császári katonaság, mind a mellett, hogy már két hét óta szüntelen talpon volt, s a legtöbb éjet fárasztó munka s álmatlanság közt virrasztá föl, a végsőig keményen tartotta magát, s kétségbeesve védelmezé a sokfélekép megerősített várat.

Senki nem gondolt itt többé életével, s mind a két fél az elszántság legretentőbb harczába keveredett.

A vár védői sokkal biztosabb állásukból, a legsűrűbb kartács- és puskatűzzel, és szuronyaik ezreivel ügyekeztek visszanyomni, megsemmisíteni a feltolakodó ostromlók sokaságát, s a vár bástyáiról roppant nagyságu köveket is hengergettek le rájuk.

Mind ez nem használt . . . nem rettenté vissza a neki lelkesült magyar vitézeket, kik életökkel számot vetve, semmi akadálylyal nem gondolva, mintegy vakon rohantak a fölöttük lebegő halálos veszély tűzörvényébe.

Ha közülök hármat négyet visszavertek, vagy a halál mélységébe taszitottak le a meredek falakról, az ötödik, hatodik, és a többi, mintha csak az elhullottak keltek volna fel, a legnagyobb erőmegfeszítéssel még is beküzdé magát a vár belsejébe.

Volt rá eset, hogy egy honvéd előtt nyolcz társa hullott vissza egymásután a hágsóról, — s ő, a kilenczedik, zergeszökelléssel ugrott át a szomszéd lajtorjára és szerencsésen behatolt az erősségbe.

A páratlan vitéségü Dom Miguel zászlóalj alig verekedett be a magas falakon, s őrnagy-vezetőjük tüstént halva rogyott össze lábaik előtt, s átalán véve több főtiszt „éljen a haza! s előre!“ — kiáltások közt adá ki lelkét, mi az ostromlókat még inkább lelkesíté.

Máriássy ezredest a hét ölnyi magas falról két izben taszitották le, s egy szurás által kapott vérző sebbel harmadszor mégis benyomult a vár belsejébe, s csodálatos módon életben maradt.

Midőn így bámulandó elszántságuk s kitartásuk által belől a falakon csakhamar szépen megszaporodának, az annyi küzdés és áldozattal bevett bástyák fölé, a magyart éltető kiáltások közt tüzék ki győztes nemzeti zászlóikat.

Hanem még itt nem volt egészen bevégezve a nagy munka. Még egy óriási gáton kellett áttörniök.

Reggeli 5 óra tájban a bástyákról elüszött császári katonaság, a városnak mindenfelől torlaszokkal elzárt szűk utczái- és házaiba vette be, s még innen is elszántan védte magát, s a két fél közt iszonyu utczai harc fejlődött ki.

A torlaszok által fődözött ágyúk és apróbb löszerek pusztítólag kezdték dólni a honvédek sorait; de ágyúikat egyszernél többször nem sütheték el, mert a honvédek látva elesett társaikat, felbőszült oroszlánként rohanták meg a torlaszokat, s egy pillanat alatt mindent összeromboltak, a mi csak utjokban állt.

Öt óra után már csak a pesti oldalon lehetett hal-

lani apró fegyverekkel lödözést, mely csak 7 óra tájban némult el végképen.

A várbeli katonaság látva kikerülhetlen sorsát, több helyeken elhányá fegyvereit, s élet-halálra megadta magát, — és a honvédek még tetőpontra ingerelt harci dühök ezen pillanatában is a nagyobb részt életben hagyák . . . de azért tömérdek holt test és egész vérönborítá el a város utczáit, s a várhegy oldalait.

Alnoch ezredes nem remélve többé szabadulást, légbe akará röpíteni a világ egyik csodaművét, budapesti lánczhidunkat; azonban a hid köalapjába roszul helyezvén a löport, a nagyszerű mű helyett önmagát semmisíté meg . . . s holt testét a felgyujtott löpor által egészen összeégve találták.

A várat egész a végsőig erélyes kitartással védelmezett Hentzi tábornok, a résnél halálos sebet kapott, s s honvédek fölismervén őt, a Rákóczy-induló diadalmi zenéje mellett vitték végig az utcákon egy középületbe, a nélkül, hogy kegyetlenséget vagy gyalázatot követtek volna el elleneik haldokló főnökén.

Budavár 1849-ki ostromát és bevételét a főnebbi leírás szerint leghivebben feltüntető nagyszerű képünk e könyv elején látható, a mint a honvédek nem rettenve vissza a várból roppant mennyiségben rájuk irányzott ágyugolyók, kartácsok és puskák pokoli tüzetől, ugyszólva egymás hátán és holt testein hatolnak fel a vár falaira a sűrűen egymás mellé helyezett lajtorjákon, a vár azon oldalán, hol a fehérvári kapu

közelében legnagyobb részt törtek a budai hegyeken felállított magyar ágyuk ügyes tüzérei, kik a vár bevétele után kitüntetésből veres sapkát kaptak, s kiknek melleire a hadi érdemjeleket Görgei saját kezével tűzte fel.

Az Erdély- és Magyarhon határán lévő Vaskapuzorosnak bevétele.

Molnár Lajos, volt honvédtiszt jegyzeteiből.

Tudva volt előttünk, hogy a Vaskaput mintegy 800 főből álló rendes határőri katonaság 4 ágyuval, és a szomszéd falvakból összeszedett lándsás román felkelők őrizik.

Kémek által az is tudomásunkra jött, miként a a sorost minden kigondolható módon megerősíték, el-sánczolták, egész sorfákat döntöttek keresztül kasúl a szoros mélyébe, s így járhatlanná tették nemcsak a fő-országutat, hanem a legközelebbi, eddig megmászható hegyoldalokat is.

Ehhez járult azon szállongó hir, hogy rövid időn nem csak védőleg, de ha a hegyi népséget öszpon-tositják, azonnal támadólag lépnek elénk. Mely utóbbi hirnek annál is inkább adhattunk némi hitelt, minthogy hátuk mögött a karansebesi határőrezred területéről erősítést is huznak magukhoz s így csakugyan képesek lehetnek előnyomulni.

Mi báró Majthényi tábornoki alezredes parancsnoksága alatt, csekély erővel Hátszegen állottunk s a Vaskaput figyelemmel kísérve különféle hadi tünetések által korlátoztuk a sok oldalról fenyegető veszélyeket. E végből apróbb csapataink gyakran czirkáló körutakat tettek a távolabb helységekig s létszámunkat minden katonai csinnyel eltakarva ügyekezünk tartani. Éjjeli előőrseinket pedig annál inkább szorgalmaztuk, mivel nem annyira nappal mint éjjel várhattuk az ellenség részéről megtámadást.

1849-ik év április hó 3-án, miután a Vaskapu felé két nappal előbb teljes erőnkkel demonstráltunk, rendezte parancsnokunk a Vaskapu megtámadását.

Erőnk 2 zászlóaljból állt, összesen mintegy 1300 főből s néhány levélhordó huszárból. Az egyik, különösen a 24-ik honvéd zászlóaljnak Csépi őrnagy alatt feladata volt: még az előtte való éjjel az előőrséget visszavonni s a legnagyobb csendben a hegyek közt olyformán előre nyomulni, hogy a Vaskapuban állomásozó ellenséget kikerülvén, annak háta mögött jelenjék meg, míg a főcsapat az országúton nyomulva előre, a Vaskaput szemközt támadja meg.

Mintegy 11 órakor éjfél előtt hagytuk el előőrsi állásunkat, mire a főcsapat a városból a síkra kivonult.

A hátrahagyott előőrsi tüzhelyek, miket az ellenség a bérczek magaslatáról minden estve láthatott, most is egyenlő tűzvilágban tartattak, mire nézve járőrség volt hátrahagyva, mely a tüzet koronként fölleszté.

A borus idő, a koromfekete sötét éj igen kedvezett feladatunknak, míg más részről nehezíté előre-nyomulásunkat. Nem verethettük a dobót, nem volt szabad danolni, társalogni, s a legnagyobb csendben lépdeltünk előre, a sötétség miatt nem birván magunkat biztosan tájékozni.

T u s t y u faluba érvé kénytelenek voltunk néhány kalauzt szép szó, fenyegetés s erőszak közt is élünkre állítani. Így értünk éjfél után, P o j é n y r e, hol is félórái pihenés után rendbeszedvén magunkat, most már a bérczek közt folytattuk lappangó utunkat.

Zuhogó patakok felett, olykor egy-egy vékony roskadt szálfán haladtunk el egyenként biztatva és támogatva egymást, csúszva, mászva, kapaszkodva, valóban nem csekély veszedelem között, míg csak a magaslatra nem értünk, hol a sűrű erdőség akadályait kellett leküzdenünk.

Végre kopasz, és hóval födött csúcsok megkerülése után virradóra oly magasságban találtuk magunkat, hogy most már a Vaskapu mintegy negyed mérföldnyi távoból tünt fel előttünk. —

Itt megállapodván fáradtan kémleltük most a legczélszerűbb utat és módot, miként közeledhetnénk legkönnyebben a Vaskapu felé, hogy a támadás pillanatában minden erővel gátolhassuk az ellenség utját.

A fölkelő nap első aranyos sugárait lövellé a bérczek csúcsaira, midőn mi fölkerelkedve nyomultunk a Vaskapu felé; alig hagytuk el pihenő helyünket, s im

egyszerre a román nép harcra felhívó kiáltásait s kürtjeik harsonáját százszorosan visszhangoztatják a bérczek.

Ez által a Vaskapuban álló ellenséges had értesülvén jövetelünkről, most már annál inkább siettünk, czélunk felé. A lárma után nem sokára apró fegyverek ropogása figyelmeztetett bennünket arra, hogy a derék székelj zászlóalj G a b o s örnagy vezénylete alatt az általunk hátul megkerült Vaskapun túl immár megkezdé az ostromot s a támadás javában foly.

Tisztán kivehető volt, hogy az ellenség nem sokáig tétovázott, előrül hathatósan megtámadva sietett sátorfáját fölszedni, és futása az országúton fölkerekedett porfellegből is észrevehető vala. Mert igen hamar felismerte, hogy ottani hosszabb tartózkodása vagy védelmezése által részünkre időt nyujt az odaérkezésre, — ámbár részünkről is lövések által üldözve csakhamar eltűnt a láthatárból.

Mint hogy a román nép közt löfegyveresek is voltak, kik a hegycsúcsokról folyvást puskáztak reánk, mi sem maradtunk adósaik. E körülmény hosszabbítá a harcot, míg csak a felbontott csatárlánczban előre nyomuló honvédek a Vaskapu magaslatán nem tüntek föl, s jó siker koszorúzván éjeli fáradozásunkat, zajos éljenzés közt csatlakoztunk egymással.

Az így elfoglalt Vaskapunál mintegy két óra hosszúig táboroztunk, azután Óhátára és Karansebesre vettük utunkat, Ruszkaabányán és a nagyobb falvakban

a közlekedés biztosítása végett kisebb csapatokat hagyva magunk után.

A Vaskapu elfoglalásával a rusz kabányai vasgyárak nagy szolgálatot tettek a magyar hadseregnek. Nagyszámu ágyugolyót öntöttek itt, s az oláhországi fölkelésre szánt 40,000 lándsa is itt készült el.

Nemzeti fű egy honvéd sírján.

(Bokrétaúl a honfiaknak.)

Vácznál Duna mellett kisdéd sír van,
De ki tudja, ki nyugszik alatta?
Mint az ősök forrás- és vizpartban,
Honnán a sok könny el nem moshatta.

Csak a kegyelet tudja, hogy honvéd
Nyugszik ott az ő dicsőségével;
És emlékül háromszin fű nől rá.
Ha nem hordanám, nem is hinném el. . . .

S mért ne tüzném föl? én is küzdöttem,
Ha bár el nem veszttem; de vesztettem!
S meglehet, hogy ép egyik bajtársam
Lelke van e füben most felettem?!

Vérszentelte földön véres emlék!
 Melyet a búfátyol nem takarhat.
 Elhagyottan nől fel rád ez a fű,
 Melyen elpirul itt-ott a harmat.

Elpirul s fehérré szárad a hely,
 Hol lemarta róla a vérfoltot.
 De még közbe látszik a fűszálon :
 Hogy egykor hős honvéd vére folyt ott.

Ki csodát nem hisz a természetben,
 Lássá meg azt e sír virágjában :
 Élve halva csodát tesz a honvéd —
 Mert mind „fél isten volt egymagában.“

Ha haragjában a nap legördül,
 Vérvörös sugárit hinti rája ;
 Mert a hősök utósó csepp vére
 Szégyenpírrá szökkent az arczára.

A mennydörgő villám mellé sujt le,
 Hogy tanuljon lecsapdosni tőle ;
 És hogy egykor versenyezne a hős társsal :
 Lelket jár ő csalni ki belőle.

A tavasz a legelső virágot
 Ránöveszti ujabb babérjául ;

A legelső enyhe szellő ott sűg
Hős regéket a honvéd álmárul.

Itt zendül meg az első madárdal,
A pacsirtaé a szabad légben.
S ide jár buját elsirni végül,
A csalogány végső éjjelében.

Itt pihen le fáradt méla hangja
Az epesztő pásztor furolyának;
És a népregék itt építik föl
Sátrát a tábori tündérlánynak.

S az isten megbánva már elestét,
Harmatot sir hősenek sirjára;
Hogy bábér nőljön ott újabb hősnak . . .
Hajh de nagy volt a szabadság ára!

Fehér szálak nőlnék békejelnek,
Zöldek nőlnék megtört reményére;
És a vérpiros hajt ki közéjük:
Hogy boszút kér az elhunyt hős vére.

Most már ha látod e szent virágot,
Csak úgy szedd le a honvéd sirjárul:

Hogy vagy elpirúlj, vagy tüzd föl újra,
Uj szabadság harczi bokrétaúl!*)

Rákosi László.

A d a t o k

Budavár ostromához.

Május 21-ikán 1849-ik évben.

Andrássy Jenő, volt honvédfőtisztől.

Nem akarok írni hadtestek- hanem egyedül a 26-ik honvédzászlóaljról, mely Egerben alakult, tisztjei többnyire egervárosi születésűek, s oly sok sokszor bizonyíták be, hogy méltók az egrí névre.

Több csata után feljutott e zászlóalj Buda nyugoti oldalán a több nevű szőlő hegyekre fáradalmait ki pihenendő, mely pihenés jól esett ugyan a katonaságnak; hosszas időt azonban nem szerettt heveréssel tölteni,

*) Közel Vácához a Duna jobb partján van egy sir, melybe a váci esatában halálosan megsebesült honvéd van eltemetve. Itt vették észre először e füvet, minthogy kegyeletből gyakran meglátogatják többen; innen e tájról, hol már meglehetősen elterjedt, hordják most szét és árulják Pesten is. Egyes gömbölyű szálai zöldek, fehérek és vörösek; azonban némelyek külön is mutatják a hármás nemzeti színt. Legkülönösebb, hogy télen át fedezték föl s állítólag folyvást nő, míg a szálak mindig szárazak. A bűjbájos és százsorszép hímes népköltészet csodás színben adja elő tündéri okát e valóban ritka és figyelemre méltó fű növéseinek. R. L.

mert égett keblök azon vágytól, hogy mi hamarább a bevett várban lehessenek.

Több munka és csata nélküli nap után Görgei Arthúr tábornok parancsa érkezett meg, hogy a sereg vonuljon le a hegyekről a vár alá, s ott a házakba legyenek beosztva, illetőleg elszállásolva.

De azon szigoru meghagyással, hogy a sereg, a városba csendesen induljon, beszélgetés nélkül, pipa és szivar eltétele mellett; a fegyverek eltakarva legyenek, hogy ne ragyogjanak, hogy észre ne vétessünk a várőrök által. — Minden e parancs szerint történt, de az éber osztrák örök észre vették a sereg mozgalmát, midőn a városba vonultunk elsietve a vár alá, kezdett bombákat löni reánk, ezek a házakra lesvén rettenetes rombolással széjel pattantak, de az Isten a sereg felett örködött, mert soha egy bombát nem birt a várőrség a bevonulandó honvéd sereg közzé dobni.

Elvult ezen zászlóalj szállásolva a Krisztina-városban épen a vár tövében; a vár alatti lakokból alig lehetet kilépni vész nélkül, mert a vár őrei a várfalára rakott tele tömött zsákok közül azonnal puskáztak a kilépőre.

Néhány nap eltelte után május 20-án este parancs érkezett a tábornoktól, hogy a sereg fegyverbe álljon ki a vár alatti hosszú utcán végig, mert a vár ostroma kezdetni fog.

Mielőtt azonban e parancs érkezett, parlamentair ment e magyarak részéről be e várba, a várfeladás tár-

gyában, de az Hentzy osztrák tábornoktól megtagadtattott, ki sirját lelte a várban.

Ha a várőrök észrevettek egy honvédet, rögtön ágyúkkal lőttek reá.

A többi között Kiss Pál tábornok- talán még akkor ezredessel néhány 26-ik zászlóaljbeli honvédtiszt egy hegy tetejére nyílt térre álltak, rögtön rájuk ágyuztak a várból, több lövést tettek ; közel esett a golyó, de nem talált.

Fegyverben a hosszú utcán a vár alatt végig a csataszomszjas honvédek a parancs következtében kiállottak, addig is míg az elrendezés történt, hogy melyik zászlóalj hol fog rohanni, a zászlóaljbeli katonaság úgy a tisztek is a kövekre telepedtek le, számot vetendők élőkkel : a hazáért szép és dicső meg halni, ez volt mindenki első gondolata, s azután egymás között meghagyták barátaiknak, ha meghalnak, tudassák, szüleik, rokonaik- vagy kedveseikkel.

Hajnali 3 óra tájban egyszerre minden oldalról jött a rohanás perczében azon felkiáltás „Rohanjunk!“ és mindenki rendelt helyére a házak kapuján berohant, és kezdetett a fenséges munka, mely késő századokon is szent emlékből maradand a magyar honvéd sereg dicsőségére.

Több ház kapuján kellett e derék 26-ik honvéd zászlóaljnak rohanni, minden egyes tisztje és katonája, méltó a vitéz névre, mert vitézül viselte magát; alig is várták már e zászlóalj harcyszomszjas katonái, hogy meg

mutathassák, miszerint magyar vér foly ereikben, és hogy szeretik hazájokat, melyért készek meghalni. —

E zászlóalj minden egyes tagjának tetteit leírni egyenkint sok időt venni igénybe, hanem kiemelek egy kis csapatot melyet Andrássy Jenő főhadnagy vezetett; midőn ez a vár alatti kapun beugrott ezt kiáltá: „Utánam fiúk! ha meghalok boszuljatok meg.“

Utána többen berohantak a kapun, ekkor Andrássy egy létrát fogott, azon felmegy a házkerítés falára s a létrán egyik katonát a másik után húzta fel. A nagy kerek rondellából s az őrházból kegyetlenül tüzeltek rájuk, s vitézeink valóságos kereszttüz közé szorultak, de ez nem akadályozá őket, hogy leonidászi feláldozással előre ne rohanjanak. Sok halott s még több sebesült-jök volt, míg a vár falára értek.

Andrássy főhadnagy ekkor egy honvédnek fegyverét a falba szurátja, reá áll fel, másik a faltetején lévő zsákokra, beugrik a várba a kis csapat honvéd, mely mindenütt követi őt; a honvéd inkább meghal, mint elmaradjon főhadnagyától. A nádor istállója mellett történt e kis csapat betérése a várba, azonban a gr. Sándorház minden ablakaiból a szuronyok gyilkos hegyei néztek felénk, s kegyetlenül tüzeltek, kis csapatunk kiszorult a nádori istállóba, ekkor jött a testvér olasz Zanini osztrák szolgálatban lévő katonaság ily kiáltással „E v v i v a U n g a r i a!“ és a nádori istálló mögé vonult, hogy ezután mit tettek, nem tudom; de fegyverök le volt rakva!

Néhány honvéddel ugyan oda a nádori istállóba kiszorúl Elek Kálmán főhadnagy ugyan e zászlóaljnál, pár percz múlva beugrik Trikke őrnagy, a két főhadnagynak azt parancsolja, hogy Andrássy a katonák felével a gróf Sándorházba, a másik fele részszel Elek a fegyvertárnak rohanjon; azt felelték az őrnagynak, hogy lehetetlen, mert kevesen vannak. Andrássy főhadnagy ekkor kiugrik és a vár falához szalad, lekiáltván a Dom-Miguelékre, hogy jöjjenek fel, minthogy a kereszt-tüzelés keményen folyt, e helyen megszűnt a létrán való mászás, azok nem jöhettek. A két főhadnagy teljesítendő vala a parancsot, kirohantak az istállóból, a mondott helyekre, midőn ismét ki veretett a várórség, a nevezett testvér olaszok, egy nemzeti zászlót a gr. Sándor ház ablakából ki tesznek, ezt Andrássy főhadnagy kezébe veszi és fel áll vele a szent György téren a gr. Sándorház és fegyvertér melletti vár falra, s bemutatja a nagy nap győzelmét a pesti dunaparton álló százezer nyi tömegnek, ezek kalapok- kendőkkel és éljenekkel üdvözölték; . . . oly szép jelenet volt ez!

Hosszabb ideig ott állani nem lehetett, mert a nádorkertbe szorúlt várőrök puszkagolyói oda irányoztattak, a főhadnagy ekkor leugrik a zászlóval, egy honvéddel a falra tetet fel egy bombaládát, és arra tüzi ki a zászlót, a várbevételi öröm jeléül. — Andrássy főhadnagy 3¹/₄ órakor hajnalban már a várban volt kis csapatával. Azon zászlóaljok, melyek a vár alá a volt szállásokba fáradalmaikat kipihenendők, követték őt.

Görgei tábornok parancsa után e zászlóalj alezredese, Beöthy György a tisztí kart összehívta a felett tanácskozandó, hogy a honvédeken kívül a tisztek közül ki méltó érdemrendre.

Megjegyzendő, hogy az alezredes épen beteges volt, csak az ostromidő alatt lett jobban.

Ferenczy Mihály főhadnagy s Pataky Kálmán százados, s több tisztek oda nyilatkoztak egyszerre, hogy Andrásy Jenő főhadnagy, méltó az érdemrendre először, és Elek Kálmán (ki sok ismerőse és barátja fájalmára mint besorozott osztrák közkatona Veronában meghalt, s kit szülei még most is siratnak,) azután a tisztek vitéz tetteiket előadván a mellettük levő honvédekkel, mert mondom minden egyes honvéd a vár ostromnál egy-egy hős volt, tizennégy tiszt nyert érdemrendet, melyet a nemzet a vitézeknek szánt.

Sokat lehetet volna irni e zászlóaljról 184⁹/₉-ik években, de a tisztek, és altisztek összebeszéltek, hogy ha e zászlóaljról s ennek vitéz tetteiről valaki lapokba ir, az többé velök nem szolgál s így keveset tudott rólunk a nagyvilág; de az első hadtest büszke volt reánk, mert az egész első hadtest büszke lehetett egymásra.

Klapka György tábornok, s Nagy Sándor tábornok, ezek ismerték legjobban a jeles, a csatában ki tartó, fáradságot nem ismerő, az ellen előtt soha nem hátráló, emlékezetes hirű 26-ik zászlóaljat, mely a komáromi rettenetes aprilisi csatában is kitett magáért.

A Földvári-testvérek, mint a magyar hősi bátorság példányképei.

Az 1849-diki magyar szabadságharcz tavasszal ünneplé a magyar vitézség legszebb diadalait s a Földváry-testvérek, Károly és Sándor nevei, az elszánt személyes bátorság s hősi merényletek terén vezércsillagokként tűntek föl.

Földváry Sándor, mint a szegedi önkéntesek őrnagya, a legnemesebb bajnoki elszántsággal, zászlót ragadva kezébe ápril 3-án és 7-én legelső mászta meg a szenttamási és római sánczokat s dicső példadása buzdításul szolgált arra nézve, hogy bajtársai is kövessék őt, s ez által főtényezője lett két legszebb győzelemnek.

Jelszava ez volt: „Utánam fiúk, kiben magyar vér van!” Hősi elszántsága elismeréseül birta a második s harmadik katonai érdemjelet s a szenttamási harangokból készített emlékkeresztet.

A csodával határos hősi merények, s bámulandó hadi tettek végrehajtója volt ugyanaz évben az ő iker-testvére, a vitézségben és önfeláldozásban is szakasztott képmása, Földváry Károly, ki már a tápió-bicskei ütközetben, éppen testvére hősi bravourja után egy nappal annyira kitüntette magát,

hogy őrnagyból azonnal alezredessé nevezték ki. Az ápril 10-iki váczi ütközetben ő is kezébe ragadta a zászlót s az ellenség legsűrűbb tüzelése közt a legel-szántabb bátorsággal hatolt előre s vezeté dicső dia-dalra honvéd-zászlóalját, s ez által döntő befolyással volt a legszebb siker kivívására.

Földváry Károly később Komáromnál, s ugyan-csak Vácznál a muszkák ellenében úgy viselte magát, hogy méltán nyeré el a: „bátrak legbátrabbja“ hősi disznevet. Ezen, testvérével együtt Hunyady- Kinizsy- és Zrinyi hősi szellemét örökölt és újra feltüntett nagy vitéz, Komárom alatt még az ütközet befejezése után sem akart a véres nap fáradalmai után megpihenni, hanem fölkerlte a fővezért, Görgeit: engedné meg neki az est homályában az ellenség pihenésre szállt táborát nyugtalanítani, üldözni. „Eredj hát orosz-lánom!“ — szólta hozzá a fővezér, — és ő, midőn nem is gondolták volna, újra ráütött az ellenségre, nyug-helyökről fölverte s megfutamítá őket, és sátraikat, élelmi szereiket s hadi készleteiket, nagy mennyiségben elfoglala.

Földváry Károly és Sándor, (székely fiak) mint az elszánt magyar vitézség, legbátrabb hősi remeklések, s buzdító irányadás bajnoki példányképei-nek babérkoszorúzott nevei arany betűkkel jegyezvék be szabadságharcunk történetkönyvébe. Minélfogva mi is méltónak találtuk az érdemeik elismerését s jutalmazását tartalmazó hiteles oklevelek közlését Honvéd-könyvünkben, — mik imigy hangzanak:

„Mi szabad Szeged város közönsége adjuk tudtára jelen levelünk rendiben mindeneknek, a kiknek illik, hogy tekintetbe vévén a harcz téren bölcs vezényleténél, rettenthetlen bátorságánál fogva, sz. Tamás ugy a római sánczok alatt, a rácz lázadók ellen vívott győzelem által a városnak, a haza előtti érdem-elismerését, dicsőségét előidéző helybeli szabad mozgó csapat őrnagyának, Földváry Sándornak a magyar hazára, ugy közvetve e városra dicsőséget árasztó vitézségét, hiveségét, s hasznos szolgálatait, melyeket hazánk és e város javára, boldogságára, dicsőítésére minden alkalommal tanusított, és jövendőre is, a mint erősen hisszük, tanusítand, bár vitézi működésének, bajnokságának legszebb jutalmát az öntudat édes érzelmeiben találhatván fel, vitézségének és szerzett érdemeinek méltánylata anyagi jutalom által alig lehetne elérhető; mint-hogy azonban mi, a kivívott magasabb polgári érdemek kitüntetésére hatalmunkban álló minden módot megragadni el nem mulaszthatjuk: Földváry Sándor őrnagyot a haza oltárára letett s eléggé nem méltányolható érdemeinél fogva, mind pedig jeléül azon soha meg nem szünő hálának, melyre Szeged város közönségét a helybeli szabad mozgó csapat oktatása körül tanusított, fáradhatlan munkássága — mint a következés mutatta — sikerrel koszorúzott intézkedései, rettenthetlen bajnoksága Sz. Tamás és a római sánczok — bevételével e városra árasztott dicsőség által örökre lekötelezte, — ezennel Szeged város lakosai sorába iktatjuk, számlál-

juk és sorozzuk; egyszersmind azon hősies vitézségének némüleges örök emlékitéseül, mely a helybeli szabad mozgó csapatot Sz. Tamás és a római sánczok bevételénél, — hol a sánczok megrohanásában elsők valának, a dicsőség mezejére vezette, és hirnévre magasztalta fel, többször nevezett Földváry Sándor, örnagynak és általa örököseinek, tisztelet-adókép Szeged város közös pusztájából azon 100 azaz egyszáz lánczföldet, melynek határa és fekvése az A. alá zárt hiteles térképen van kijelölve, mindazon jogokkal, igazakkal, melyekkel mi birtuk és használtuk, örökösen át-adjuk, ajándékozunk és engedjük, azt egyúttal, telekkönyvünkben nevére is irattuk; adván, ajándékozván és engedvén Földváry Sándor örnagynak és örököseinek, teljes tulajdoni jogot, ezen egyszáz lánczföldre nézve, mind azt végbe vihetni, mit hasznára, javára lenni tud, vél, és itél.

Melynek elhitelére s állandóságára nézve, adjuk városunk hiteles pecsétjével erősített jelen adománylevelünket. Költ Szegeden egy ezer nyolcz száz negyven kilencedik évben, aprilis hó 15-dik napján tartott közgyűlésünkben.

Kiadta Kolb Antal m. k. aljegyző p. h. Az A. alatti mellékletben a pusztá Maróthy Mátyas Szegedváros főmérnöke által fölmért térképe látható.

Földváry Sándor, szegedi csapatbeli örnagy urnak.

Örnagy ur a folyó hó 3-dik szent tamási sánczok

bevétele alkalmával tanusított azon rendithetlen bátor és eszélyes magaviseleleteért, miszerint zászlóaljával először rohaná meg az ottani hidfősánczokat, sőt seregének buzdításaul maga ragadá meg a lobogót és ekként vezeté vitéz csapatját; miszerint továbbá a folyó hó 7-ki gozpodincezi ütközet alkalmával ismét ön vala első, ki a római sánczokat zászlóaljával megrohanta és megmászta s az ottani védőket leöldöste és így megrémitve a védőket, diadalomnak és 8 álgyu elfoglatatlásának lön főtényezője, Perczel Mór tábornok és fővezér által a katonai érdemjel harmadik osztályával feldiszesítettett.

Mely kitüntetés a hadügyministerium által ezenel megerősítettik.

(Magyar korona e
körirattal: A had-
ügymin. pecsétje.)

p. h. Kelt Debreczen april 20-án
1849 ideiglenes hadügyminister,
M é s z á r o s L. m. k.

„Mi Eger városa polgármestere, birája, tanácsa és összes közönsége emlékezetül adjuk, hogy mi az okiratunk költe helyén és idejében városunk részéről közügyeink tárgyalására képviselői gyűlést tartván, s e közben hazánk némely lelkes fiairól, kiket imádott hazánkban a kegyeletes szeretet és tisztelet kapcsa hozzánk közelebb fűz, megemlékezvén, miután a hazafiui érdemeket nemcsak elismerni, hanem részünkről emléekben és megtiszteltetésben tartani óhajtjuk, e férfiak közül Földváry Sándor urat, mint a hon orszá-

gosan tisztelt egyik hű és érdemdús polgárát ugy e ha-
za védelmében, mint polgári pályán szerzett érdemei
tündöklő erénye és szenvedései emlékezte méltó meg-
tiszteltetéseül városunk diszpolgárává zajos örömmel
elválasztottuk.

Mely diszpolgársági elválasztás mint legbuzgóbb
hazafiúi érzelmünkből eredett megtiszteltetésről szóló
oklevelünket fentisztelt honpolgár részére városi pecsé-
tünk erősítése mellett kiadandónak találtuk.

Kelt Eger városában 1861-ik évi febr. 28-án tar-
tott képviselői gyűlésünkből.

(p. h.) Csiky Sándor m. k. pol-
gár mester.

Kobza Lajos m. k. városi
főjegyző.

Kinevezés.

Melynél fogva Földváry Károly 3-ik honvéd zász-
lóaljbeli őrnagy, az ellenség előtt tanusított vitézsége
tekintetéből ez évi april. hó 4-ik napjától számitandó
ranggal és illetménynyel általam alezredesül ezennel
kineveztetik.

Debreczen, april hó 6-án 1849.

(p. h.) Mészáros L. m. k.

Földvári Károly, 3-ik honvéd zászlóalj alezredesének.

Alezredes ur!

Azon ügyes és vitéz maga-viseleteért, mely egyik főté-

nyezője volt a folyó hó 4-iki tápió-bicskei a szerencsés kimenetelének, a hálás haza által ezennel a katonai érdemejek harmadik osztályával földiszesítettik.

Kelt Debreczen, aprilis hó 8-án, 1849.

hadügy minister

Mészáros Lázár.

Földvári Károly, alezredes urnak!

Alezredes ur függetlenségi harcunk nehéz ideje alatt vivott majd minden csatában nem csak részt vett, hanem azokban magát eszélyes hadi működesei, rettenthetlen, mondhatni oroszláni hősies bátorsága és vitézsége által mindenütt, de különösen a folyó évi april. 10-én történt váczi csata alkalmával, mikép is, mint a derek 3-ik zászlóalj parancsnoka előbb a lengyel legio, későbbben saját zászlóalja lobogóját megragadva, bámulatos hidegvérüséggel, a legsürübb fegyver és röpennyü-tüz között, elébe rohant a Duna partján ostromló csapatoknak, s ez által az ütközet eldöntője s a véres nap hőse lön, söt bajtársaitól általánoson a legvitézebb magyar harczfiul ismertetett el, — oly annyira kitüntette magát, miszerint jelölül hadi érdemei általános elismerésének, a magyar katonai vitézség rendje második osztályával feldiszitem, önnek ezen ünnepélyes oklevelet kiadván.

Debreczen, május hó 17-én 1849.

Az ország kormányzó elnöke:

Kossuth.

Hadügyminister távollétében

Gr. Battyáni Kázmér.

külügyminister.

Napi parancs.

Melynél fogva Földváry Károly alezredes és osztály-parancsnok a harmadik hadtestnél, — az egész hadjárat alatt minden csatában bámulatos vitézséget tanusított, — de különösen Vácznál a muszka sereg által megtámadva, azt rögtön visszaverte, és következő napon osztályával két hadtestnek visszavonulását reggel 4 órától sötét estig folytonosan csatázva födözte, — bámulatos merészséggel az ellenséget feltartotta a gyors előrenyomulástól, úgy hogy időt nyerhettünk nem csak a rendes visszavonulásra, hanem az egész tartalék municziót, több százra menő tábori szekerek megmentését, Földváry Károly alezredes urnak köszönhetjük, ki a csatatéren mindenkor a legnagyobb ügyesség- és eszélyességgel minden alkalmat felhasználva, magát a legnagyobb vészben is feltalálja. Minél fogva ezen, a magyar hadseregben annyira kitűnő s általánosan becsült hőst, ezennel ezredesnek kinevezem.

(p. h.)

Görgey Artúr. m. k.

Nagy Kálló, augusztus 4-én 1849.

Megemlitendő, még, hogy Földváry Károlyt épen úgy mint testvérét, Sándort, Eger város községe diszpolgárságról szóló oklevéllel tisztelte meg.

Az Aradon elítélt honvédek.

Közli Gánóczy Flóriás, volt honvédtiszt.

A magyarországi történelem egyik legfeketébb lapját azon elítéltetések képezik, melyek a világosi katasztrófát követték.

Azon hősök, kik ezerszer néztek bátran a dicső halálnak elébe, most, mert Prometheusként lebilincselve valának, bitóra hurczoltattak, hogy a szabadság vértanúi legyenek!

Az áldozatok sokaságát, csupán részletes öszszeírások után lehet a történetírónak felszámítani.

Egyike azon helyeknek, hol legtöbb hős esett áldozatul a szabadság dicső eszméjének, kétségtelenül. Aradvára, — azért úgy hiszem az egész hont érdeklőleg, cselekszem midőn az „aradi“ elítéltek jegyzőkönyvi kivonatát külön azon rendben közlöm, melylyel az elítéltetések történtek.

1849 augusztus 13-án az 1-ső 3-ik és 7-ik hadtest, Nagy Sándor, Gróf Leiningen és Pöltenberg tábornokok vezérletei alatt, Aradról Világosra érkezvén, Görgei Arthur katonai és polgári főparancsnok rendeletére fegyvereit az oroszok kezébe letette.

Valamennyi tábornokát, törzs és főtisztjét e három hadtestnek az aradi vár börtöneibe kísérték, és

hadi törvényszék elé állíttatván, következő napi
rendben ítélték el.

October 6-án 1849 Kiss Ernő, Dessevffy,
Schweidel, és Lázár tábornokok; — golyó általi halálra.

Aulich, Pöltenberg, Lanner, Knezich, Damjanits,
Gróf Leiningen, Vécsey, Nagy Sándor, és Török, kötél
általi halálra.

Gáspár tábornok 10 évi várfogságra (vasban).

October 25-én Kazinczy tábornok golyó általi
halálra.

November 16-án Nagy Jenő, Földváry Ká-
roly, Asboth, Rohonczy, Meszlényi, Waldberg, Sze-
kulits ezredesek.

Gróf Wartensleben, Hadik, Liptay, Rákóczy a l-
ezredesek kötél általi halálra, — kegyelem utján 18
évi várfogságra vasban.

Molnár ezredes golyó a. h. — k. u. 18 évi v.
f. vasban *)

Németh, és Kiss Károly, alezredesek 10
évi v. f. vasban.

Nov. 17-én Dipold, Mesterházy, Berzsenyi, Me-

*) Betű magyarázatok.

k. á. h. — kötél általi halálra.

k. á. h. — k. u. kötél általi halálra, — kegyelem utján.

g. á. h. — golyó általi halálra,

g. á. h. — k. u. golyó általi halálra; — kegyelem utján.

v. f. v. várfogságra, vasban.

v. f. várfogságra.

zey, Száthmáry, ezredesek, k. á. h. — k. u. 18³ év, v. f. vasban.

Abrahám, Paulovitz, ezredesek k. á. h. k. u. 10 évi v. f. v.

Zambelly ezredes k. á. h. k. u. 8 évi v. f. v.

Ferenczy, Forró ezredesek k. á. h. k. u. 6 évi v. f. v.

Papp ezredes k. á. h. k. u. 3 évi v. f. v.

Horváth, Perczky, Kökényesy, Psota, Czillich ezredesek k. á. h. k. u. 18 évi v. f. v.

Nov. 24-én Tóth, Rapaits, Mariássy, Querlonde, ezredesek g. á. h. k. u. 18 évi v. f. v.

Cserey ezredes, Dobay alezredes g. á. h. k. u. 7 évi v. f. v.

Decz. 5-én Simonffy, Csintalan, Leitner, Zikó, Kossuth István, Ezredesek g. á. h. k. u. 16 évi v. f. vasban.

Kovács József, kap. Rödel, Bemhess, századosok 10 évi v. f. v. — Timár őrnagy 12 évi, Ditrich kap. 11 évi, Szilareczky alezr. 6 évi, Seiff kap. 12 évi, Ujváry őrn. 12 évi, Szenthe kap. 10 évi, Móricz őrn. 10 évi. Hunyady (Gottmann) őrn. 10 évi, Pikkéty kap. 12 évi, Kotzó őrn. 10 évi, — Petrovitz száz. 10 évi, Ruzsitska kap. 12 évi, Bárány őrn. 12 évi, — várfogságra vasban.

Decz. 12-én Sebök, Bezerédy, alezredesek, Kutasy, Tomsik, Móricz Károly, Nissner, őrnagyok g. á. h. k. u. 16 évi v. f.

Vajda alezr. 14 évi, Litzmann, 3 évi Perczel

5 évi; Prewenda, 12 évi, Brunner, 10 évi, Scholcz 14 évi v. f. v. (mindnyájan kapitányok.)

Decz. 18-án Salamon alezr. g. á. h. — k. u. 16 évi, későbbi megkegyelmezés utján 10 évi, — és a fenforgott enyhítő körülmények miatt 4 évi v. f.

Jeszenszky, Forget, Driguet, Csermely (Offenbach) Szent-Iványi, Michalovics, Marzó, Kölgen, Makray, alezredesek; —

Pillhegyi (Henkler) Beöthy Sándor, B. Laits Albert, Nagy László, Kisfaludi Móricz, Balásházy, Kubiny, Willám, Betleny, Barcza, őrnagyok.

Sáritz, százados.

Mindnyájan golyó általi halálra, kegyelem utján 16 évi várfogságra vasban.

Szunatzky alezr. Szász, Karácsonyi, őrnagyok, —

Bécsy, Fahos, Hofman, Projatzky, Hild, Nissner, Hegedűs, Farkas, századosok 12 évi v. f. v.

Skutary, Gróf Festetich, Eperjesy, Mitterbacher, Peretits, századosok 10 évi v. f. v.

Pongrácz, Wajda, őrnagyok 10 évi v. f. v.

Bekény hadnagy 10 évi v. f. v.

Rácz, őrnagy 6 évi, — Gróf Pletrich száz. 6 évi, Szupper őrnagy 4 évi 4 f. v.

Jan. 16-án 1850 Szabó József, Szabó Imre, őrn.

Barnay, Simony, Lipits, Földváry, Metséry, Dosern, Rudnay, B. Luzsinszky, Giczyszázadosok.

Mindnyájan kötél általi halálra, s kegyelem utján az elsők 17, a többiek 12 évi v. f. vasban.

Vermes őrn. Mukits, Hollósy, kapitányok
g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Pfeningsdorf őrn. 12 évi, Lendvay kap. 12 évi,
Düfant kap. 6 évi v. f. v.

Midzoczky őrn. Plaian, és Tartler kapitányok-
nak, a kiállott börtönszenvedés, mint büntetés, beszám-
míttatott.

Puchy alezr. Dessevffy, Horváth. őrnagyok,
Zombory, Hankovits, kapitányok mindnyájan g.
á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Gróf Ráday őrn. 12 évi, Gróf Teleky kap. 6
évi v. f. v.,

Hauser, Favesy, Litzenmayer őrnagyok, Gür-
ten, Nagy, Ruzsicska, századosok mindnyájan g.
á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Keller őrn. 10 évi v. f. k. u. 8 évre, — Németh
15 évi, — Schuster, 10 évi, Sklenka 6 évi (mind
századosok) v. f. v.,

Miksits tőhad. 3 évi v. f. v.

Báró Zeidler őrn. 15 évi v. f. v.

Fasvitz őrn. g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Martini alezr. Gyra őrn. Fejér kap. mind 12
évi v. f. v.

Billich száz. 3 évi v. f. — k. u. vizsgálati fog-
sága bétudatott.

Obradovitz, — Mindszenty, — Odabosits, szá-
zadosok, — — Péchy, Kolossy, hadnagyk
mindnyájan 10 évi v. f. v.

Haluska őrn. 6 évre, k. u. 3 évi v. f. v.

Siebetits őrn. 16 évi v. f. v.

Nedeczky őrn. Herdina, Zigler, századosok mind 12 évi v. f.

Febr. 5. Kiss alezr. Albrecht, — Podaczky, — Mayer, — Wolf, — Kompolty, — őrnagyok; Pinks, — Fovarniszky, Tomanóczy, századosok, mindnyájan g. á. h. k. u. 16 évi v. f. v.

Koch század. 12 évre, k. u. 10 évi v. f. —

Calczada őrn. 15 évre k. u. 12 évi, — Egerváry (Mausburger) őrn. 12 évre, k. u. 8 évi, — Nugustich őrn. 5 évre, k. u. 2 évi, Pataky száz. 15 évre, k. u. 12 évi, — Sztankóczy száz. 12 évre, k. u. 15 évi, — Dobruczky száz. 10 évi várfogságra.

Hrabeczy őrnagy 15 évre, Weber főhad. 2 évre, — k. u. mindkettő szabadon bocsájtatott.

Wárady száz. 5 évre k. u. 2 évi v. f.

Philipovszky, — Henzl, — Kiss, — Molnár, őrnagyok, mind g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Barits száz. 14 évi v. f. — Alsó-, őrn. 12 évi v. f. — Rüdinger 14 évre, k. u. 12 évi, — Nagy, száz. 14 évre, k. u. 12 évre, Moritz főhad. 12 évre, k. u. 8 évi, — Gaal, száz. 5 évre k. u. 2 évi, — Endres, száz. 12 évre, k. u. fogsága ideje betudatott, — Antos, — őrn. 6 évre k. u. fog. ideje betudatott.

Benkő, Friviss, Wunder, Keresztes, őrnagyok, — Birsy alezr. mindnyájan g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Weissel alezr. 16 évi v. f. v.

Raitsany, Veress, századosok 15 évre k. u. 10 évi, Dobay alezr. 10 évre, k. u. 6 évi, — Okolicsányi, alezr. 14 évi k. u. 6 évi; — Zsombárt, őrn. 12 évre, k. u. 4 évi; — Pomka száz. 12 évre, k. u. 2 évi, — Wadovszky főhad. 12 évre k. u. 1 évi v. f.

Lenkey tábornok hat havi folytonos betegeskedése után 1850 február 8-án a fogságban megőrült, meghalt, temetése megtagadtván, éjszaka elásatott.

Február 15-én Hüttinger száz. nyugdíjaztatott.

Lenkey alezred, Derra, Dritska, őrnagyok g. á. h. — k. u. 12 évi v. f.

Juszt kap. 12 évre, k. u. 10 évi, — Farkasány száz. 10 évre, k. u. elbocsájtatott; — gróf Eszterházy, Vidos, kapitányok 10 évre, k. u. 4 évi, — Brandel kap. 5 évre, k. u. ismét alkalmaztatott, Fischer, Totian, kap. szabadon bocsátattak.

Lukács ezred. Damaszkín, Bartha, Bohus, őrnagyok g. á. h. k. u. az 1-ső 16 évi, a többi 12 évi v. f.

Galvány, alezr. Tomor, Lemmè, kapitányok g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. — Polak ezred. g. á. h. — k. u. 18 évi v. f. Bérczay alezr. g. á. h. — k. u. 14 évi v. f. — Czankó, őrn. g. á. h. — k. u. 12 évi v. f. — Schweidl kap. g. á. h. — k. u. alkalmaztatott. — Vida, Pállfi, kapitányok, g. á. h. — k. u. 12 évi v. f.

Messena, alezr. Dubeczky, Edényi (Reindl). —

s z á z a d o s o k, — 12 évi v. f. — Hits, s z á z. 6 évi v. f.
Hork, Schotzburg, s z á z a d o s o k 12 évre, k. u. 6 évi v. f.

Reichel, a l e z r. 12 évre, k. u. 2 évi, — Pelczer,
ö r n. 10 évre, k. u. 6 évi v. f. — Somogyi, Krobat,
s z á z. 10 évre, k. u. 2 évi v. f. Folinus, s z á z. 3 évre,
k. u. 2 évi v. f.

F e b r. 19-én Hauk a l e z r e d e s kötél általi ha-
lállal kivégeztetett.

M á r c z. 4-én Gáal t á b o r n o k k. á. h. — k. u.
20 évi, v. f. v.

Korponay e z r e d. g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Békeffy e z r. 10 évre, k. u. 4 évi v. f. — Pomits,
ö r n. g. á. h. — k. u. 4 évi, — Jelenszky, s z á z. g. á.
h. — k. u. 4 évi v. f. Somlay, s z á z. g. á. h. — k. u. 2
évi, — Poos, s z á z: g. á. h, — k. u. 10 évi — Schwi-
zinszky, s z á z: g, a. h, — k: u: 8 évi; — Bacskády,
s z á z: k: á. h; — k: u: 8 évi; — Herney, ö r n: g,
á, h, — k: u: 12, évi; — Wels, ö r n: 16 évi; —
Freiburg, ö r n: 18 évi, — Végh. ö r n: 10 évi, Zsol-
nay, főhad: 14 évi; —

Latskovitz, a l e z r. Bogdanovits, Asbóth, Jenik,
ö r n a g y o k 4 évi v. f; — k: u: szabadon bocsá-
tattak.

Hrabovszky, s z á z: alkalmaztatott.

Farkas a l e z r- g. á. h. — Földváry, ö r n: 5 év-
re, Döry, k a p. 5 évre, — Schafelitzky, k a p: 12 évre
Danielovitz, s z á z. 3 évre, — mindezek azonban, k:
u: szabadon bocsátattak.

Amon, — Gedeon, — örnagyok, g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Krain, alezr. g. á. h. — k. u. 12 évi, Orosz kap. g. á. h. k. u. 8 évi v. f. v. — Gammel, száz. 10 évre, k. u. 8 évi, v. f. — Györgyi kap. 5 évre, k. u. elbocsájtatott.

Supper, ezr. Schümeck, örn. g. á. h. — k. u. 14 évi v. f. v.

Márcz. 8-án Révke, Clauer, örnagyok, g. á. h. — k. u. 12 évi, v. f. v. — Zsambokrétý örn. és Litl, száz. 15 évi v. f. v. — Weber, örn. 12 évi, Bresnitzky örn. 10 évi, Kausler örn. 6 évi, — Okolitsny, örn. 10 évre, k. u. 8 évi, v. f. —

Fischer alezr, 10 évre, k. u. végkép elbocsátatott. Márcz. 14-én Kovács Ernő, száz. k. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v. — Sági, száz. g. á. h. — k. u. 12 évi v. f. v. — Ádám Ferencz, száz. 8 évi, Blaske, száz. 4 évi, Pethő, örn. 4 évi, Zottfried alezr. 4 évi, — Lipóty, száz. 5 évre, k. u. 2 évi: — Kroner, száz. 2 évi; — k. u. szabadon bocsájtatott.

Neuman, száz. Szabó Imre, örn. Turner, örn. Nagy Iános, — Tropp József, — Mihajlits, — Röder, — Schmidel, — Krosutzky, — Landerer Gyula, — Schubert Ignác, — századosok; — Baranyi Sándor örn. Inczedy László, alezr. Reichel Rezső, száz. Rödel György, száz. Sebes Emil, örnagy — mindnyájan g. á. h. — k. u. azonban Turner örn. 12 évi, a többi 10 évi v. f. v.

Báró Wlekanova Ferencz beosztatott.

Karger, ezred. 4 évre, — Steiner főhad. 3 évre, kegyelem útján, mindkettő szabadon bocsátatott
Majthényi kapitány, ártatlannak nyilvánított.

Amsberg, őrn. k. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v. —
Szepesházy alezr. g. á. h. — k. u. 10 évi v. f. v.

Benjámi, kap. 10 évi, Lehoczky, őrn. 12 évi
k. u. 8 évi, Strobel, hadn. 10 évi, k. u. 6 évi, v. f.

Beniczky alezr. — Csutak, alezr. — Veber
őrn. k. á. h. — k. u. az első 20 évi, a két utolsó 16 évi
sánczmunkára vasban.

Czuppan, — Isécseskul, — Csippik, — száz adó-
sok; — Wanner, alezr. Jonak, őrn. Tóth And-
rás, alezr. mindnyájan g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Kollich őrn. 15 évi, Schenovitz őrn. 15 évi, k.
u. 10 évi, Schober száz. 15 évi, k. u. 10 évi, — Kál-
mán őrn. 10 évre, k. u. 9 évi, — Czuppan száz. 12
évre, Hüttel száz. 10 évre; — Bats száz. 10 évre;
— k. u. mindháromnak fogsági ideje büntetésül betu-
datott. Kiszling őrn. 5 évre, k. u. 3 évi, v. f.

Madarassy őrn. k. á. h. — k. u. 20 évi sáncz-
munkára, Meszesy őrn. k. á. h. — k. u. 18 évi v. f.
— Szokolóczy őrn. g. á. h. — k. u. 10 évi, — Hadassy
őrn. g. á. h. — k. u. 10 évi; — Jeney Kár. kap. g. á.
h. — k. u. 16 évi v. f. v.

Jeney József, kap. 12 évre, k. u. 6 évi, — Franz,
hadn. 10 évre, k. u. 4 évi; — Dedinszky kap. 3
évre, k. u. szabadon bocsátatott.

Gróf Lasberg őrn. — Herkalozits alezr. — Dallos őrn. mind hárman g. á. h. — k. u. 16 évi v. f. v. mind hárman 15 évi v. f. v. — Stankó, kap. 12 évi; — Meresztes kap. 10 évi, — Weingartner, ezr. 10 évi, — Bauer őrn. 10 évi, v. f.

Nachtigal őrn. 5 évre Rainer őrn. 3 évre, Székely őrn. 3 évre, — Szibenlist száz. 4 évre, — Gróf Szapáry kap. 5 évre, Bogner kap. 5 évre, — Földvály kap. 3 évre; — Beretvás, kap. 3 évre; — Mind a nyolczan k. u. szabadon bocsájtattak.

Pásztory őrn. 5 évre, k. u. 2 évi v. f. — Zankó, kap. 5 évre, k. u. szabadon bocsájtattak.

Dormsdorf, — Újj, őrnagyok; — Kalocsay, — Asztleitner, — Pongrácz, — kapitányok; — Bezzeg, ezr. Ker Károly őrn. mindnyájan g. á. h. — k. u. 10 évi v. f. v.

Wirsbitzky, kap. Virág őrn. (legutolsó volt, ki kiszabadult) kap. — Ziegler kap. 10 évre, k. u. 5 évre, újabb k. u. szabadon bocsájtattak.

Csanády, — Vér, — Kabriany, — Bors, — Papp, Gyárfás, — Fejér, — Gedeon, — kapitányok, mindnyájan felmentettek, és alkalmaztattak.

Komáromy, kap. g. á. k. — k. u. 10 évi v. f. v. — Markovits Adolf, kap. 5 évre, k. u. szabadon bocsájtattak. — Markovits Vincze, kap. g. á. h. — k. u. 4 évi v. f. v. — Fekits ezr. g. á. h. — u. 12 évi, v. f. v. — Marú kap. 4 évi v. f. — Csernovits őrn. 10 évre; — k. u. 6 évi, v. f.

Báró Luzsinszky k a p. — Bereghy, ő r n. Károly Pál, k a p. mind három g. á. h. — k. u. az első kettő 6 évi, az utolsó 10 évi v. f. v.

Szikszay k a p. 5 évre, k. u. szabadon bocsájtott, Szabó Vincze e z r. 10 évi, — Menyhárt e z r. 10 évi, Mazun Kár. a l e z r. 5 évi v. f. v.

Görgey Herman a l e z r. g. á. h. — k. u. 14 évi, v. f. vasban.

Csapó, — Messena, — a l e z r e d e s e k ; — Irinyi ő r n. Willand, k a p. — mindnyájan g. á. h. — k. u. 10 évi, v. f. v.

Gergely János, a l e z r. 12 évre, k. u. 7 évi, v. f. v. Kraus, s z á z. 12 évre, k. u. 7 évi v. f. v. — Baláss ő r n. 12 évre, k. u. 8 évi v. f. v. — Perczel ő r n. 12 évre, k. u. 10 évi f. v. — Höfflich h a d. 12 évre, k. u. 12 évi v. f. v.

Begler, — Medel, s z á z a d o s o k 10 évi v. f. v.

Rujenin, — Kopescsinszky, h a d n a g y o k 10 évi v. f.

Balogh Ádám, Nánássy Károly, — s z á z a d o s o k 6 évi v. f. Forszthuber, 6 évre, k. u. 2 évi v. f. — Egyed, ő r n. 3 évre, k. u. szabadon bocsájtott.

A tizenhárom magyar vértanú.

Népdal.

Jaj de szépen süt az őszi nap sugára,
Az a r a d i vártömlöcznek ablakára !
Szánja ezt tizenhárom hős magyar vitéz,
Ki a tömlöcz fenekén a halálra kész !

Nyílik már a tömlöcz ajtajának zára,
Jertek, jertek jó magyarok, a halálra !
Nincs e földön számotokra több kegyelem,
Belőletek egy-egy csillag lesz az egen ;

Uram fia, az ítélet : akasztófa,
Mintha útonálló rablók lettünk volna,
Mintha méltók sem volnánk mi egy lövésre,
A mi katonát és férfit megilletne !

N a g y S á n d o r , derék, vitéz hős tábornokunk,
Őt nevezte legelőször a hatalom
De vértanunk szive, a hős, feldobogott,
Jó D a m j a n i c s keservesen imigy szólott :

Jaj de boldog, kit először nevezének,
Ki a halált legelőször öleli meg,
De jaj annak, kit végsőre hagynak hátra
Bajtársai szenvedését végig várja !

Damjanicsot hagyták végső vértanúnak,
 Hogy érezze súlyát, terhét a boszúnak,
 Mert nem hódolt, mint a gyáva, az ellennek,
 Számtalanszor hátba verte ő kelmüket!

Megáll az akasztófának közelébe,
 Megöleli, megcsókolja keservébe;
 Isten hozott szabadságom keresztfája,
 Rajtad halok meg hazámért, nem hiába!

Aradi vár! aradi vár! halál völgye,
 Hires nemes magyaroknak temetője,
 Viruljanak környékiden vérvirágok,
 Felejthetlen, hogy legyen a haláluk.*)

A honvéd-egyletek.

Közli Gánóczy Flóris.

Az ország minden részéből jönnek naponta tudósítások honvédegyletek alakulásáról, nehogy ezen egyletek célja a rossz akaratúak által félreértessék, czélszerűnek látom, ezen egyletek alakulásának indokait néhány szóval előadni.

Az 1849-ik augusztus 13-iki szerencsétlen világségi események után, hazánk az erőszak súlyos bilin-

*) E dalt a nép készíté s énekli; azért meghagytuk eredetiségében. Szerk.

cseibe veretvén, a hatalom a boszú, és visszatorlás fegyvereit legelőször is azok ellenében kezdette foganatosítani, kiket legközelebb talált, és kiket a legnagyobb erőmegfeszítéssel sem tudott mindaddig leigázni, míg kezeikből az árulás a fegyvert ki nem csavarta.

Megkellett előbb törnie azon fegyvertelen honvédeknek, kik leginkább bebizonyították azt, hogy hazájuk szabadságáért, függetlenségéért, és jóléteért életüket feláldozni bár mely pillanatban készek; megkellett előbb semmiteni lényegileg azon honfiakat, kik dicsőségüknek tartották azon eszmével húnyni el, hogy szabad hant takarandja hideg tetemeiket.

Igy történt, hogy a fegyverlerakás után azonnal mind azok, kik fegyverrel kezükben igyekvének elhárítani a hazát fenyegető vészfellegeket, részint a börtön sötét üregeibe hurczoltattak, és később kivégeztettek, részint besoroztatván, a nélkül, hogy elpusztúlt családi tűzhelyeiket, vagy kesergő testvéreiket még egyszer megölelni engedték volna: — idegen hazába hurczoltattak, hogy a szabadság kiirtására nyujtsanak segédkezet, melynek kivivásáért eddig küzdöttek.

Igen kevésnek sikerült áruhákban bujdosva egy időre legalább megmenekülnie a rögtöni veszélytől, — a rögtöni mondom, mert ezen szerencsétlen bujdosó társaink sem kerülhették ki később a boszú, és üldöztetés súlyos fegyvereit, mert nem lévén hely, hová biztosan menekülhettek, és nem lévén senki, ki elfogadni merészelte volna, mert befogadni egy ily szerencsétlen me-

nekült, és bujdosó honvédet, elég volt arra, hogy a szá-
nakozó honfi ha nem halállal, de minden bizonnyal a
legborzasztóbb kínzás,— és börtönnel büntettség; —
kénytelenek lőnek tehát magukat feljelenteni, és a bi-
zonyos halált, vagy börtönt választani.

Iveket, sőt köteteket lehetne összeírnom, ha
ezen szerencsétlen társaink szenvedéseinek részletes
ecsetelésébe ereszkedni akarnék, melyek már eddig is
előttem, mint a pestmegyei honvéd segélyző bizottmány
jegyzője előtt előfordultak; —de minthogy jelenleg egy-
szerűen csupán a „Honvéd-egyletek“ alakulásának indo-
kait szándékom érinteni, ezen részletes leírásokba nem
ereszkedem, annyit azonban el nem hallgathatok, mert
ez lényeges befolyással bírt a Honvéd-egyletek alakulá-
sára nézve; — miszerint ezen szerencsétlen honvédtársa-
inkat nem csak kezdetben ostromozták, hanem az egész
tizenkét év alatt a legnagyobb nyomor között kellett ten-
getniök életüket, csupán azért, mert hazájukat szeret-
ték és honvédek voltak.

Hányszor hallottam legjelesebb társaim ajkairól
irigyleni a harczmezőn elesettek sorsát! hányszor lát-
tam a nyomor, és inség alatt meggörnyedni a legdali-
sabb, és legvitézebb harczfiak nem egyikét! valóság-
gos élő sirszobrai ők a szabadság nagy temetőjének!

Az egész hazában sehol nem tűnt annyira föl hon-
védtársaink nyomora, mint Pesten, mert többnyire ide
sereglének mindazok, kik honn könnyen föltűnve ül-
döztettek, ide siettek mindazok, kik hivatalaiktól, va-

gyonaiktól, s minden kenyérkeresetöktől a hon többi részeiben megfosztattak; — itt állapotok nagyobbára mindazok meg, kik fogságaikból koronként kiszabadultak; — nem volt oly szerény kereseti alkalmazás; — természetesen magán embereinknél, mert hivatalokban igen kevésnek sikerülhetett bejutnia; — melyre legjelésebb társaink nem kínálkoztak volna, munkaképtelen honvédeinknek városi hatóságilag nem csak hogy sipláda- és házalási engedélyt nem adtak, de sőt még koldulniok sem volt szabad csupán azért, mert az által más, mint például a „Hurban“ csapatbelieknek kenyérkeresetét csonkítandották; — hanem igen is láttunk érdemjeles, őszbecsavarodott honvédtiszteket az utcán tárgonezát tolni, utzasarkon, és a dunapartján napszám, és munka után sovárogni, hogy saját, és családjuk életét az éhhaláltól megmenthessék.

Midőn a hon tizenkét súlyos év után újra ébredeni kezdett, és szabad volt a honvéd- nevet büntetlenül kimondani, a honvédtisztek, közül többen a „Vadászkürt“ czimű kávéház melléktermeiben értekezletet tartottunk, melyben elhatározók folyó év január 20-ra magán felszólítás útján tisztársainkat tanácskozásra egybehívni.

Főcélja volt e tanácskozmánynak 1-ör megszüntetni az álhonvédek szemtelen koldulásait; 2-or a valódi munkaképtelen honvédeknek, és nyomorgó honvédtiszteknél, addig is, míg azoknak sorsát az országgyűlés 1848/iki határozatához hiven felkarolandáná,

némü rögtöni segélyt nyújtani; — 3-or közbenjárás útján azokat, kiket eddig éppen azért fosztottak meg hivatalaiktól, mert honvédek voltak, némely hivatalos elhelyezésbe ujlag bejuttatni.

Midőn ezen három pontot megállapították, azt hittük sikerrel működendünk; — azonban az 1-ső és 2-ik pontra nézve, — köszönet lelkes honfiaink kegyeletének; — habár csekély részben, de még is célzt értünk; a 3-ra nézve azonban, jobb nem szólanunk, és bevárnunk azon időt, midőn a szenvedő honfiakra némi figyelem leend; — s nem mindig azok fognak csupán jutalmaztatni még most is, kik eddig éppen azokat üldözték legjobban, kik hazájukat szerették.

Alakulásunk elé azonban áthághallan gátként merült föl azon kérdés miként lehessen alakulni, a nélkül, hogy a magyar kormány, mely a honvédek egyesülésében valamely titkos célzt lát, — azt megne gátolhassa.

Bővebb tanácskozmány után abban állapodánk meg, hogy magunk köréből csupán egy bizottmányt választandunk, ezen czimmel „P e s t m e g y e i h o n v é d - s e g é l y e z ő b i z o t t m á n y ,“ és nem lesznek alapszabályaink, hanem öt pontban kimondjuk alapelveinket, — és így minthogy sem egyeletet nem alakítunk, sem alapszabályokkal nem birunk, a kormány törvényesen belé sem avatkozhatik.

A célzt szent volt, s az akarat szilárdságát érdemlett eredmény koszorúzta.

Az általunk kezdett eszmét fölkarolta az ország nagyobb része, csak hogy több helyütt, mint értesültem, szigorú egyleti alapszabályokat alkotának valamely köröknél, melyek értelmében szerencsétlen társainkat csak az alaptőke utánjárandó kamatokból fogják segélyezni; — pedig ez annál is inkább czélszerűtlen, mert vagy félkarolja a haza szenvedő társaink sorsát jövőben, vagy elhalnak addig az inség súlya alatt, míg elegendő alaptőke jövend össze, melynek kamataiból állandó segélyezést nyerhetnének.

Hány megyékben alakultak eddig ily honvéd-segélyező egyletek? határozottan nem tudhatom, miután eddig igen kevés jelentette be alakulását a középponti bizottmánynak; és csak a hirlapok útján birunk azokról tudomással, de reménylem a „Honvédek könyve“ második kötetében, már valamennyi megyéből közölhetem a honvéd-bizottmányi tagok névsorát; — minek beküldésére volt tisztársaimat megyénként ezennel föl is kérem. —

Helyén találom itt a „Pestmegyei honvédsegélyező bizottmány“ alakuló gyűlésének jegyzőkönyvét, egész terjedelmében közölni:

A Budapesten lakó honvédtisztek, ez ideiglenes bizottmány előleges egybehívása nyomán folyó hó 22-én a „két török“ czimű teremben egybegyűlvén honvédtársaik további segélyezése érdekében tartott tanácskozmányának.

Jegyzőkönyve.

Azon szerencsétlen 1849 évi katasztrófa után, midőn a szabadság dicsően ragyogó napját egyszerre a kényuralom sötét felhője borítá el; — a boszu igaztalan hatalmát leginkább éreztették azon honfiakkal, kik karddal kezükben igyekvének a szegény hon eltemetését akadályozni.

Sokan közülünk a világsi siralom völgyéhez közel, vértanúi lettek azon szent hitvallásnak és magasztos érzelemnek, melyet a csaták viharaiiban lelkeik egész hevével, emelt fővel és bátor szívvvel a 12 apostol példájára előttünk mindig hirdetének. — Ezen martyromok, és a többi elesett áldozatoknak neveit megtanulta az utókor; tetteiket aranytáblába véste a történet, és emlékeit, reményljük, hősi Pantheonnal örökítendi a haza.

Sokan kénytelenek lönek elhagyni e hazát, és elbolyongani oda, hol még élniök lehetett, és a hon estén sirniök szabad volt; ezen hontalanul bujdosó társaink sorsán egyhíteni tehetségünkben nem állván, fogadják ezennel forró részvéteinket, azon ohajtásunkkal vajha Hadur megszüntetve a hontalanság legsúlyosabb fájdalmait, őket testvéri karjainkba mielőbb visszavezethetné! —

Sokan azonban hosszú évek során, a sötét börtönök penészes üregciben viseltük rablánczainkat, melyek az ifju és erőteljes élet virágait arcunkról elhervaszták, a

szilárd testerőt elzsibbasztották, nem csak, hanem megfosztatva minden polgári jogunktól, még hosszú évek után lett kiszabadulásuk és kiállott szenvedéseink után is, folytonos üldöztetésnek voltak azokkal együtt kitéve, kik szerencsétlen helyzetünk közepett, minket segíyezni merészelték.

Tizenkét hosszú év terhe alatt mindenki fájdalom telt némasággal türt a nyomort, mely őt honszerelme miatt sujtotta, de keble érzelmének nem volt szabad hangot adnia, mert kimondani a „honvéd“ nevet, elég volt az üldözés villámainak lesujtására. —

Most midőn tizenkét évi holt helyzetéből e hon ébredezni kezd; most midőn az egész haza fennen hirdeti, hogy azon ügy, miért mi harczoltunk és miért mi annyi véres csaták között bátran mentünk a halálnak eléje, szent! Most, midőn nem hogy bűnnek tartanak a „honvéd“ nevet bevallani; de sőt sokan, hogy a hazafiság érzetét — melynek tizenkét év óta talán üldözői voltak, — leginkább igazolhassák, e szent név dicső mezét öltik magukra.

Bár mi honvédek üldöztetéseink közepett is, egyenkint, szintugy mint testületileg gyámolítók egymást, de azt mint tiltott vallást, eddig csak titokban teljesíthetők.

Most használva a nyilvánosság terét, ezen szerencsétlen honfi- és honvédtársaink sikeres gyámolítása ügyében, egyhangulag a következőket határoztuk :

Figyelembe véve azt, miszerint Buda-Pesten több

izben fordultak elő esetek, hogy magukat honvédeknek kiadott egyének, ezen szent ürügy alatt a jótékony emberbarátok szeretetét, a valódi szükölködők rovására, kizsákmányolni vakmerősködtek; e végből elhatározott :

1. Hogy mind azon honvédtisztek, kik bár minő segílyt igényelnének, és mind azon munkaképtelen honvédek, kik semmi kereset-móddal nem birnának, magukat a budapesti honvédbizottmánynál segílyezés végett jelentsék be.

2. És hogy a bejelentésnek sikere legyen, vagy is, hogy a bejelentendő honvéd, bár mi néven nevezendő segílyre vagy segílyezésre a honvédbizottmánytól igényt tarthasson, szükséges hogy magát az alább irt 3-ik pont alatt felhozandó „honvédbizottmánynál“ akár okmányilag, akár két ismert honvédtiszt által igazolja azt is, hogy tizenkét évi szenvedései, nélkülözései daczára sem szennyezte be a „honvéd“ név tiszta erényét, mert az oly honvéd, ki bár mi néven nevezendő büntett vagy aljas, és jellemtelen kihágásokban ezen évek alatt részes volt, — az nem csak hogy semmi segílyre nem számolhat, de sőt azt a honvéd-testület saját kebeléből, azonnal ünnepélyesen kizárja. — E végből :

3. Miként a honszerző Árpád alatt ezredév előtt apáink hét vezért választottak, kik őket nem csak a csatában vezették, de béke idején közöttük törvényt és igazságot is szolgáltattak, ezen szent példa után indulva egy, hét tagból álló bizottmány, — melyet egy korelnök

a jegyző és pénztárnok jelenlétében vezérel, — mint igazoló és ítélőszék állítatik fel. — Ezen bizottmánynak azonban :

4. Tagjai csak olyanok lehetnek, kik soha semmi-féle segélyezésben részt venni nem szándékoznak.

5. Ezen egész bizottmánynak, mely határozatait mindenkor, legalább öt tag jelenlétében hozhatja, kötelessége leend, az egész szükölködő honvédtársak bennünk minden további felelőség nélkül helyezett bizalmának akként felelni meg, miszerint nem csak a pénzbeli segély alapjának növelését, vagy a begyülemelő pénzek igazságos kiosztását eszközölje, hanem mindent kövessen el, hogy a bár szükölködő de munka- és tehetségképes honvéd-társaknak, koronként kipuhatható és előfordulható hivatalos elhelyeztetéséről is gondoskodják.

6. Azon honvédtársak, és más emberbarátok neveit, kik akár pénzbeli, akár más segélyezések által e szent czélt gyámolítanak, a bizottmány mindenkor hirlapilag közzé-tenni szent kötelességének ismerje, hogy tudja meg a nemzet, hadd lássa az utókor, kik voltak azon honfiak, kik becsülni tudják szerencsétlen helyzetükben azon férfiakat, kik a hon javáért életüket feláldozni nem tartották soknak ; — ha mindazon által :

7. Ezt tenni a mostani sajtóviszonyok nem engednék ; — minden esetre készítessék a bizottmány által egy könyv, melyben ezen segélyezők nevei koronkint bejegyeztessenek. — Ez értelemben :

8. Intéztessék felhívás sajtó utján, mely ezen ügyet

a honfiak figyelmébe ajánlja, vagy ha az nem történhetnék, a bizottmány magán-felszólítás útján igyekezzék a segély-alapot növelni. —

9. A megtörtént és a 2-ik pont alatt előadott igazolás után, a bizottmány azonnal odahasson, hogy minden, Budapesten előlfordulni szokott álhonvédi koldulások, — azonnal megszüntessenek, ennek megakadályoztatását a testület tagjai egyenkint is becsületbeli kötelességeiknek ismerjék. —

10. Minden a testület érdekében történendő közlésekre a „Magyarország“ szerkesztősége kéressék fel.

Ezen előleges alapelvek, és határozatok kimondása után a jelenvolt közel háromszáz honvédtisztek azonnal megkezdették az alapelvek 3-ik pontjában megállapított bizottmány megválasztását.

A választás egyhangulag:

Korelnökül : Rohonczy Lipót. — Jegyzőül : Gánóczy Flóris. — Pénztárnokul : Vidacs János. — Bizottmányi tagokul : Szatmáry Mihály. — Kászonyi József. — Szekulits István. — Földváry Albert. — Gellits Rihard. — Clementisz Gábor. — Sebes Emil, honvédtisztek kezei közé tevé le ezen szent ügy kezelését, és végrehajtását. — Ennek megtörténte után :

Az imént megválasztott bizottmány azzonnal hozzá kezdett az alaphatározatok 2-ik pontjában körülírt igazolások foganatosításához, ugy szinte ez alkalommal a jelen volt és még eddig hozzá nem járult honvédtársai-

kat felkérte a segélyezésbeni részvételre, kijelentvén, miszerint a szükölködő társak nem az áldozat nagyságát, mint inkább a tehetség, jó szív, és készség ösztönét tekintendik tényezőknék.

Adja az ég hogy a szent czélt érdemlett eredmény koszoruzza! adja a magyarok istene, hogy a szükölködők hiánya miatt működését ezen bizottmány mielőbb megszüntethesse. — Jegyzette Gánóczy Flóris.

A „Honvédek könyvébe“ eddig beadott és felajánlott művek sorozatát, a tisztelt beküldők megnyugtatósaül közölni kötelességünknek ismerjük.

1. Az aprili hadjárat 1849-ben.
2. A vágdunai hadi operációk s a zsigárdi és peredi csaták.
3. A felső magyarországi operációk, Pulszky, Mészáros, Klapka alatt. A budaméri, kassai keresztúri ütközetek.
4. Töredékek a bánáti hadjáratból.
5. Beniczky Lajos losonczy támadása.
6. Az erdélyi hadjárat Bem alatt.
7. Az ostrák, orosz s magyar hadseregek létszáma, minden fegyvernem kimutatásával, azok felosztása, és a hadtestek, hadosztályok, dandárok parancsnokainak névsora. — Mindez Asbóth tábornoktól.
8. Szinnyei József, honvédfőhadnagy naplója.

9. A piski-i ütközet stratégiai tekintetben, Molnár Lajostól (tervrajzzal.)

10. A kápolnai csata.

11. A segesvári ütközet, melynek leírásában hitelesen be van bizonyítva Petőfinek ott történt eleste, halála.

12. Bem tábornok küldöttjének megjelenése Mehádián és Orsován.

13. Több csata leírása, Sass, volt honvédtüzér-tisztől.

14. A 26-ik honvédzászlóalj vitéz tette az 1849-iki komáromi ütközetnél.

15. Komárom ostromlása.

16. Csatározás a horvátokkal Szöllös-Györöknél.

17. Csata Temesvár alatt, Székely Elektől.

18. A 6-ik számú (Württemberg) huszárezred története 1849-ből.

19. Az 184⁹/₉-iki hadjáratban fölmerült kitünőbb nevek és jellemek rajzai.

20. A komáromi ostrom és kapituláció, Rosty Istvántól.

21. Az 1-ső és 2-ik honvédzászlóalj alakulása.

22. Csata Tiszaöldvárnál és Csurognál.

23. Székely huszárok Becsén.

24. Egy okos kutya hű szolgálatai a táborban.

25. Bárá Orczy István hősi önfeláldozása.

26. Csetepaté Szegeden.

27. Tomasovatz bevétele.

28. Szilágyi János, honvédhadnagy és egy szerb popa leányának története.
29. A móri csata.
30. Visszavonulás a bányavárosok felé.
31. Windschachti csata.
32. A breznóbányai polgármester és Dumas Sándor, a mi tábori kutyánk.
33. Éji csata Iglón.
34. Branyiszkói győzelmünk.
35. Osztálygyűlés Jászón Guyon vezérlete alatt.
36. Tisztelgés Dembinszkynél.
37. Előrenyomulás Miskolcz és Mezökövesd felé.
38. Kápolnai, tápióbicskei és isaszegi ütközetek.
39. Egy szökevény gőzös leszerelése.
40. Bevonulás Budára, s rögtöni támadás a vár ellen.
41. Pesti menekültek a Margitszigeten.
42. Buda ostroma és bevétele.
43. Csornai ütközet.
44. Marczaltői csata.
45. Guyon diadala Jelasicson.
46. Bevonulás Pétervárra.
47. Csata Titel alatt s a szerbek kegyetlen bánásmódja.
48. Ütközet Kis-Becskereknél.
49. Lugosi csata, Kmetty újabb hősisége; Bem s hadi tanácsa és következményei.

50. Facset alá lett visszavonulásunk, tarthatlan helyzetünk; — a csapatok feloszlása.

51. Menekülés a török földre; — Bujdosási viszsontagságok; — Kmetty hős tette s Bem halála irányában.

52. Elfogatások; — besorozás.

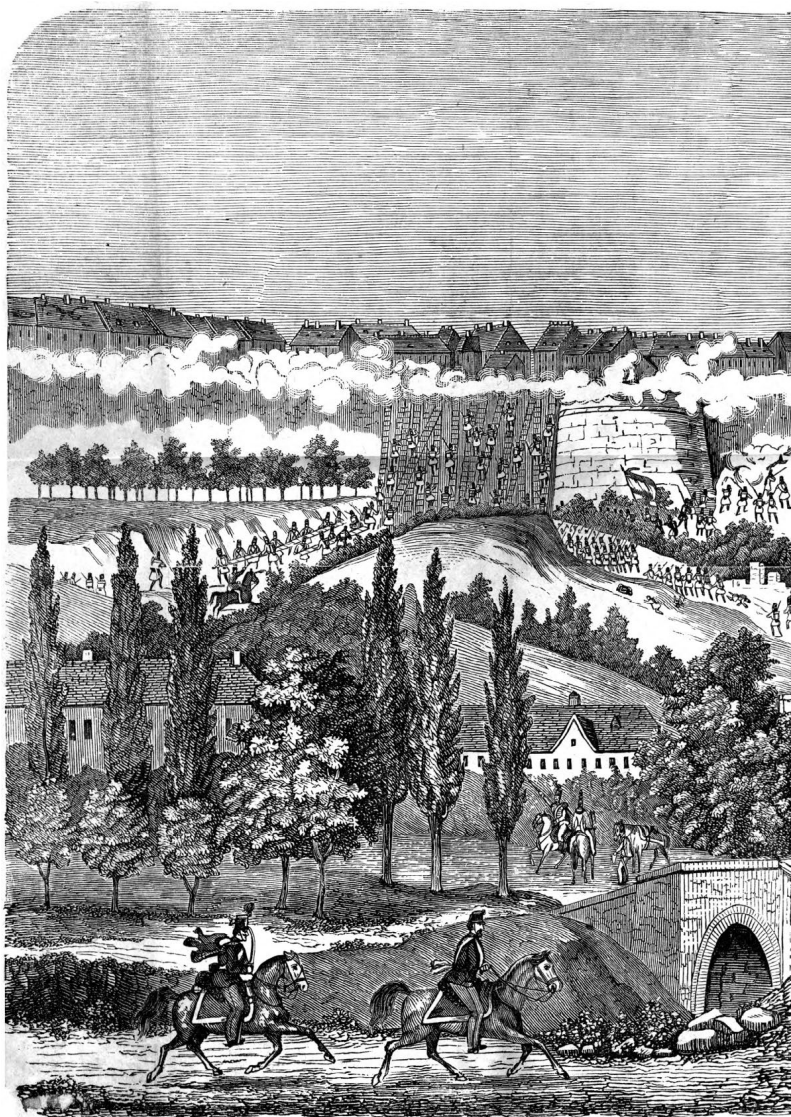
53. A honvédfoglyok szenvedései.

54. Schleswig-holsteini események.

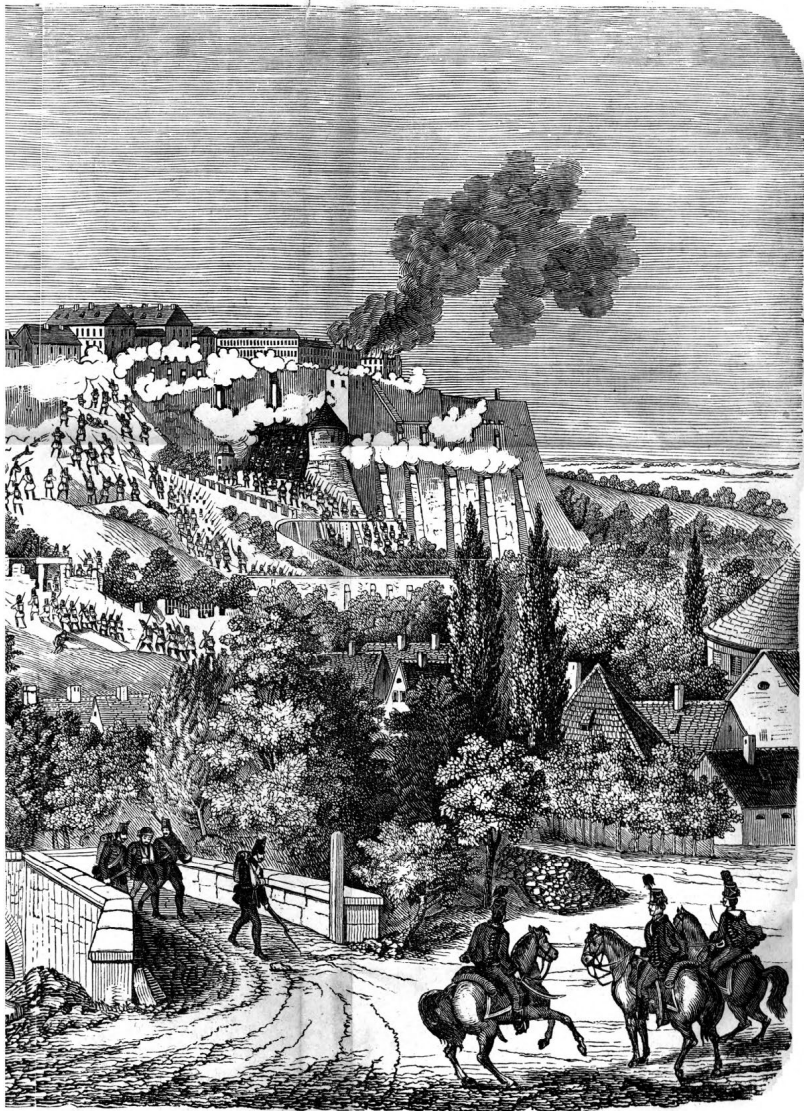
Ez utóbbi cikkeket Plathy István, volt honvéd őrnagy vala szives könyvünkbe felajánlani, s mi minden e térre vonatkozó hiteles adatok közlését a legnagyobb készséggel eszközöndjük.

Ujabb adatokat, csata- és tábori életképeket szivesen veendünk.

 E könyv fordítási jogát fentartja magának a kiadó.

Budavár ostroma és

és bevétele 1849-ben.

